

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

FRANSA’NIN OSMANLI ÜLKESİNDE AÇTIĞI OKULLAR
(MF.MGM-6 NUMARALI MAARİF NEZARETİ-MEKÂTİB-İ
GAYRİMÜSLİME VE ECNEBİYE MÜFETTİŞLİĞİ DEFTERİNE
GÖRE)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Esra ÜÇLER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK

Ocak-2020
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

FRANSA’NIN OSMANLI ÜLKESİNDE AÇTIĞI OKULLAR
(MF.MGM-6 NUMARALI MAARİF NEZARETİ-MEKÂTİB-İ
GAYRİMÜSLİME VE ECNEBİYE MÜFETTİŞLİĞİ DEFTERİNE
GÖRE)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Esra ÜÇLER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK

Ocak-2020
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr.Öğr. Üyesi Kayahan ATİK danışmanlığında Esra ÜÇLER tarafından hazırlanan Fransa'nın Osmanlı Ülkesinde Açtığı Okullar (Mf.Mgm-6 Numaralı Maarif Nezareti-Mekâtib-İ Gayrimüslime Ve Ecnebiye Müfettişliği Defterine Göre adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

23/01/2020

Doç Dr. Sıddık ÇALIK
(Başkan)

.....

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK
(Danışman)

.....

Dr. Öğr. Üyesi M. Esat SARICAOĞLU

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Fransa’nın Osmanlı Ülkesinde Açtığı Okullar (Mf.Mgm-6 Numaralı Maarif Nezareti-Mekâtib-İ Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği Defterine Göre)’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

23/01/2020

Esra ÜÇLER

ÖN SÖZ

Bir toplumu ayakta tutan ve asırlar boyunca devamını sağlayan etkenlerin başında kültürel değerlerin varlığı ile bunların her daim korunması gelmektedir. Kültürel değerlerin değiştirilmesinde en etkili yolun ise eğitimle olacağı inkâr edilemez bir gerçektir. Eğitim unsuru ise, sadece kültürel değerlerin değiştirilmesinde etkili bir araç olarak sınırlı kalmamış, sosyal, siyasi ve hatta ekonomik unsurların değişmesinde de etkili bir silah olabilmıştır.

Osmanlı Devleti, sınırlarını geliştirdiği ve dünya gücü olduğu 15.yüzyılın ikinci yarısına geldiğinde farklı etnik unsurlarla karşılaşmış ve Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra yayınladığı ahitnameyle bu farklı etnik unsurlara kültürel-sosyal hayatlarında serbest olduklarını ilan ederek hoşgörü politikasını başlatmıştır. Bu gelenek diğer Osmanlı padişahları tarafından da devam ettirilmiş, Osmanlı'nın hoşgörülü politikası asırlarca sürdürülmüştür. Bu anlayış, Avrupa'nın kendisini her alanda yenilemesiyle sekteye uğramıştır. Gelişen Avrupa devletleri, Osmanlı'nın güç kaybetmesini ve kendini yenilemeyen kurumlarının var olmasını da fırsata çevirerek Osmanlı topraklarında bulunan farklı etnik guruplara ulaşma ve nüfuzlarını genişletme yarışına girmekte gecikmemişlerdir. Bu yarışın en başında ise misyonerlik faaliyetleri gelmiştir. 16.yüzyıl başlarında Osmanlı topraklarına gelerek çalışmalarına başlayan bu misyonerler Osmanlı'nın halkına sunduğu hoşgörü sayesinde faaliyetlerinde etkili olamamışlardır. 19.yüzyıla gelindiğinde ise, bu ihtişam tam tersine dönmüş, misyonerler geldikleri toprakları yakından tanımanın fırsatını da iyi değerlendirerek, toplumun geri kaldığı noktaları ve ihtiyaçlarını iyi analiz etmiş, amaçlarını işlemeye başlamışlardır. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti'nin toprakları, yabancı devletler arasında kendi emellerini gerçekleştirecekleri oyun alanı halini almıştır.

Buradaki en önemli sorulardan birisi, bu misyonerlerin amaçlarını gerçekleştirmek için hangi yolu seçtiğidir. Bu soruya çok sayıda cevap verebilmek mümkündür. İlk olarak faaliyetlerine dinlerini yaymak olarak başlamış olan bu misyonerler Müslüman halkın direnişi ile karşılaştığında, yönünü gayrimüslimlere çevirmiştir. Onlara ulaşabilmek için ise, Osmanlı topraklarında birçok ihtiyaca cevap verebilecek kurumlar açmış, bunlar arasında yukarıda da bahsettiğimiz en etkili yol olan eğitimi ustaca kullanmışlardır. Gayrimüslim halka önce farklı milletten olma anlayışını

benimsetmiş, 19.yüzyıl sömürge yarışı ile birlikte Osmanlı'dan kopararak siyasi alanda kendi taraftarlarını oluşturmuşlar ve ekonomik alanda ise hem sömürge topraklar hem de kendi ürettikleri mallarına sayısız müşteri yetiştirmişlerdir.

İşte Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan MF.MGM-6 ve ulaşılabilen diğer belgelerin transkripsiyonu yapılarak bu misyoner devletlerden, Fransa Devleti'nin Osmanlı topraklarında açtıkları kurumlara ve iki devletin yetkili makamlarınca yapılan yazışmalarına, okulların dereceleri, kuruldukları yerlere ve faaliyetlerine değinilmiştir. Bu bilgiler sadece adı geçen defterlerle sınırlı kalmamış, arşivde Mukteza Defterleri ile birlikte farklı belgelerden de yararlanılarak bilgi sınırı genişletilmeye çalışılmıştır.

Sadece Fransa ile sınırlı kalmayan bu yabancı kurumlar daha birçok devlet tarafından da açılmıştır. Yabancı okullar ve misyonerlik üzerine daha öncede yapılmış çalışmalar olmakla birlikte, araştırılması gereken ve gün yüzüne çıkmamış sayısız belgelerin var olduğu da düşünülmektedir. Bu kurumların varlığı sadece Osmanlı Devleti dönemi ile sınırlı kalmamıştır. Günümüzde de faaliyet gösteren yabancı kurumlar mevcuttur. Bundan dolayı konu üzerinde daha fazla araştırma yapılması oldukça önemlidir.

Tezin hazırlanması sırasında gerek tecrübe ve gerekse bilgilerini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK'e, yine bilgi ve tecrübesiyle yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Sıddık ÇALIK'a, yazım aşamasında inceleme ve eleştirileri ile yardımını esirgemeyen Arş. Gör. Mert Can ERDOĞAN'a, çalışmamın sonundan başına sevgisini, ilgisini ve inançlarını esirgemeyen annem ve babama, yardım ve desteğini esirgemeyen aile bireylerime, her daim yanımda olan kardeşim Soner ÜÇLER ve uzakta olsa da varlığını hep hissettiren dostum Merve'ye teşekkür ederim.

Esra ÜÇLER

Kırıkkale/Ocak-2020

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde 16.yüzyıldan özellikle 19. yüzyıla gelindiğinde sayısı hızla artan yabancı okullar, genel olarak kurumları açan devletlerin Hristiyanlık için önemli merkez gördüğü coğrafyalarda açılmış, başta Müslümanları kapsam altına almaya çalışan bu kurumlar beklediği etkiyi göremediğinde gayrimüslim halk üzerinde çalışmalarını yürütmüşlerdir. Milliyetçilik kavramının da hızla yayıldığı bir dönemde özellikle Araplara yoğunlaşmışlar ve hem kendi propagandalarını yapacak hem de kendi pazarlarına kıdemli müşteri oluşturacak bireyler yetiştirmeye özen göstermişlerdir. Açılan bu kurumlardan mezun olanlar Osmanlı Devleti'nde çıkan isyan ve bağımsızlık hareketinde derin etkiler oluşturmuşlardır. Osmanlı Devleti gerilemiş, azınlık faaliyeti de tam aksi yönde hızla yükselişe geçmiştir.

Osmanlı Devleti zor durumda olmasına rağmen eğitim denetimi üzerinde büyük bir titizlikle durmaya çalışmıştır. Ancak yaptığı kanun, denetim memurları ve uygulamalarına rağmen bu devletler karşısında, siyasi çöküşünde verdiği etki ile istediği sonucu bir türlü alamamıştır.

Hazırlanan bu tezde MF.MGM-6 defteri ve ek olarak ulaşılan belgeler ışığında Osmanlı topraklarında açılan Fransız okul ve çeşitli kurumlara, açılan bu kurumların isimlerine, sayılarına, açıldıkları bölgelerin isimlerine, öğretmen-öğrenci sayısına, ders programlarına, ruhsat durumlarına ve çalışma faaliyetlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Misyon, Misyonerlik, Fransız Okulları, Osmanlı Devleti, Maarif Nezareti, Mekatib-i Gayri Müslime ve Ecnebiye Müfettişliği

ABSTRACT

In the ottoman state the number of foreign schools rapidly increased from 16th century to the 19th century. These schools were opened in the geographies, which was generally considered an important center for Christianity. Although they tried to cover muslims in the first place, they did their work on non-muslim people when they couldn't see the expected effects. At a time when the concept of nationalism was rapidly spreading, they were especially focused on the Arabs, and thus they would both create their own markets and raise individuals who would create senior customers in their own markets. Graduates of these schools have created deep effects in the rebellion and independence movements opposed the Ottoman State. The Ottoman State declined and minority activities rose rapidly in the opposite direction.

Although the Ottoman State was in a difficult situation, it tried to emphasize education control with great care. However , despite the law, control officers and practices made by Ottoman State ,; it couldn't get desired result with the effect given in the political collapse against these states.

In the light of the documents MF.MGM-6 notebook reached in thesis, french schools and various institutions opened in the Ottoman Lands the names, numbers number of teacher- students, the curriculum, the licensing status and study activities are included.

Key Words: Mission, missionary, french schools, ottoman state, supervision of education, Mekatib-i Gayri müslime ve Ecnebiye müfettişliği

KISALTMALAR

ABCFM	: Amerikan Board of Commisioners Foreign
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
BKZ	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DVNS. MKTZ	: Divan-1 Hümayun Sicilleri, Mukteza Defterleri
MF-MGM	: Maarif Nezareti Evrakı- Mekatib-i Gayrimüslime ve Ecnebiyye
Müfettişliği	
M.U.N.	: Maarif-i Umumiye Nizamnamesi
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve saire
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
St.	: Saint
řD	: řuray-1 Devlet
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
YEE	: Yıldız Esas Evrakı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
TÜRKÇE ÖZET SAYFASI	III
İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT) SAYFASI	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1.KONU.....	1
2.AMAÇ	1
3.ÖNEM	2
4.YÖNTEM.....	2
5.SINIRLILIKLAR.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HRİSTİYANLIK DİNİNDE MİSYONERLİK VE GELİŞİMİ

1.HRİSTİYANLIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1.Hristiyanlık Dini.....	4
1.2. Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu ve Dönemleri	5
2.OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI OKULLARIN AÇILMASI VE YAYGINLAŞMASINI SAĞLAYAN GELİŞMELER.....	6
2.1. Azınlıkların Açtığı Kurumlar.....	6
2.2.Kapitülasyonlar	9
2.3.Fermanlarla Genişletilen Gayri Müslim Haklar	11
3.OSMANLI TOPRAKLARINDA MİSYONERLİK	12
3.1. Katolik Misyonerliği.....	13
3.2.YABANCI KURUMLARIN GELİŞİMİ.....	14
3.2.1. Yabancı Kurumların Gelişimi ve Çoğalması.....	14

3.2.2. Kurumların Müslümanlara Yönelik Faaliyetleri.....	17
3.2.3. Kurumların Gayrimüslimlere Yönelik Faaliyetleri	18
4.OSMANLI TOPRAKLARINDA AÇILAN OKULLARIN DEVLET TARAFINDAN TAKİBİ	21
4.1. Ruhsat Sorunu	21
4.2. Gümrük Resmi Muafiyeti.....	22
4.3. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi.....	23
4.4.1869 Maarif Nizamnamesi Sonrası Durum.....	25
5. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE YABANCI OKULLAR	27
5.1. Yabancı Kurumları Denetleme Çalışmaları	27
5.2. Misyoner Teşkilatı ve Kurumları Hakkında Hazırlanan Layihalar	29
5.2.1. Zühtü Paşa'nın Raporu	30
5.2.2. Şakir Paşa'nın Raporu.....	33
5.2.3. Mihran Boyacıyan'ın Raporu	34

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ÜLKESİNDE FRANSA OKULLARI

1.OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ FRANSIZ OKULLARINA DAİR BİLGİLER	35
1.1.Okullara Ait Ders Programları.....	35
1.2.Fransız Okullarına Ait Sayısal ve Genel Bilgiler	36
2.FRANSA'NIN BEYRUT MİSYONU	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MF.MGM-6 DEFTERİ VE BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU

1.Belgelerin Transkripsiyonu	45
SONUÇ	105
BİBLİYOGRAFYA	108
EKLER.....	111

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Rum Azınlıklarının kurdukları okullar ve illere göre dağılımları.....	7
Tablo 2: Ermenilere ait bazı okulların isimleri	8
Tablo 3: Yahudilere ait okullar	9
Tablo 4: 19. yüz yılda yabancı devletlerin açtığı okul sayıları.....	14
Tablo 5: Fransız Tarikat Listesi	15
Tablo 6: Selanik’te bulunan okuldaki ders programı	35
Tablo 7: Bir Fransız okuluna ait ücret talep formu	39

GİRİŞ

1.KONU

Fransa Kanuni Sultan Süleyman döneminde elde etmiş olduğu kapitülasyon ayrıcalığı sayesinde 1583 yılında Osmanlı topraklarındaki ilkokulu olan St. Benoit'yı açmıştır. Osmanlı'nın modernleşen dünyaya ayak uydurma çabası içerisinde bünyesinde yaptığı ıslahat ve yenileşme faaliyetlerinden sonra bu coğrafyada diğer yabancı güçlerinde katılımıyla birçok yabancı okul açılmış ve Osmanlı coğrafyasında yaşayan Gayrimüslim halk ve Arap yarımadasındaki Müslüman kişiler üzerine yaptıkları misyonerlik faaliyetleri ile 20.yüzyılda yaşanan çözümlerde bu faaliyetler etkin rol oynamıştır.

MF.MGM-6 numaralı defter Fransa'nın açtığı okulların nerelerde, hangi isimlerle açıldığı ve faaliyetleri yanında Osmanlı içerisinde diğer ülkelere oranla ne kadar okula sahip olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca ilgili devletin bu kurumlar aracılığı ile gerçekleştirmek istediği amaçları ve elde ettikleri yararların neler olduğu araştırılmıştır.

2.AMAÇ

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girmeden önceki yabancı unsurlar misyonerlik faaliyetleri kapsamında birçok kurum açmış olsa da en büyük etkisini geniş kitlelere ulaşacağı eğitim alanında göstermiştir. Bu defterlerin incelenmesi ile Osmanlı Devleti'nde açılan kurumların, açıldıkları bölge halkı üzerinde etkisinin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan etkisi incelenerek, değişen dünyada amaçlarını değiştiren bu kurumların siyasi alandaki etkileri de araştırılmıştır.

3.ÖNEM

Misyonerlik faaliyetlerinin en hızlı ve kesin sonuç verdiği eğitim kurumlarının incelemeye tabi tutulması günümüz yabancı eğitim kurumlarının da işleyişine ve bugünkü eğitim sistemlerinin Türk Eğitim sistemine uygunluğuna ışık tutacaktır.

Yabancı devletlerin eğitimde yürüttükleri misyonerlik faaliyetleri hakkında yapılan araştırmalar olsa da bugün hala bu konu üzerine yeterince düşünülmemiş ve gereken önem verilmemiştir.

Bugün Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı karışıklıklar içerisinde dahi bu kurumları denetlenmeye ve önlemler almaya çalıştığı belgelerle kayıt altına aldığı görülmektedir

4.YÖNTEM

a. Kuramsal Çerçeve:

Öncelikle yukarıda adı geçen defter transkripsiyon ve tarama yöntemiyle Latin harflerine aktarılmış, metin dışındaki değerlendirme kısmı analitik yöntemle ele alınmıştır.

b. Varsayımlar:

Daha önceki Maarif Nezareti Defterleri kullanılarak yapılmış çalışmalar varsayıma referans alınıp taranarak incelenmiştir. Osmanlı Devleti'nde yaşanan isyanlar, toplumsal karışıklıklar ve çözümlerin açılan bu yabancı okullarda yürütülen misyonerlik faaliyetleriyle paralel olduğu varsayılmıştır.

5.SINIRLILIKLAR

Fransa'nın Osmanlı coğrafyasında açtığı okullarla ilgili içeriğe sahip olan bu defterler ana kaynak olmak üzere, arşiv kaynaklarındaki diğer belgeler ve yazışmalar ile bu alanda yapılan diğer çalışmalar araştırmamıza yön verecek şekilde incelenmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinden Maarif Nezareti ve Mekatib-i Gayri Müslime ve Ecnebiyye Müfettişliği kataloğundan temin edilmiştir. Ek olarak yine Osmanlı Arşivinden Muktaza Defter Kataloğu ile Yıldız Evrak odalarında bulunan belgeler de veri olarak kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HRİSTİYANLIK DİNİNDE MİSYONERLİK VE GELİŞİMİ

1.HRİSTİYANLIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1.Hristiyanlık Dini

Dünyanın her tarafında mensubu bulunan ve yaklaşık 2,5 milyar kişinin dini olan Hristiyanlık bugünkü Filistin topraklarında doğmuştur. Vahiy, Kutsal kitap ve peygamber dayanıklı olan Hristiyanlık; Katolik, Protestan ve Ortodoks kiliselerinden oluşan üç büyük mezhep yanında küçük çaplı mezhep veya tarikatlardan meydana gelen bir dindir¹.

Hristiyan Mesih'e bağlı anlamında Yunanca kökenli "Khristos"tan gelmektedir. Hristiyanlık tabiri ise günümüzde Hz. İsa'ya ve İncil'e inanan herkese verilmiş genel bir isimdir. Hristiyanlık aynı zamanda Hz. İsa'nın yaşamını, kişiliğini, öğretilerini ve tanrısal görevini temel alan Eski ve Yeni Ahit'ten oluşan Kitab-ı Mukaddesi kutsal metin olarak kabul eden bir dindir². Üç büyük semavi dinden birisi olan Hristiyanlık, İslam âleminde "Nasıranilik" olarak ta bilinmektedir. Bunun nedeni ise Hz. İsa'nın Nasıra kasabasında doğmuş olmasıdır³.

Hz. İsa'nın doğduğu ilk yıllarda Musevi halkının yaşadığı Filistin toprakları Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde idi. Kendi aralarında siyasi ve dini olarak bölünmüş olan Museviler kendileri gibi olmayan putperest Romalılarından ve onların zulmünden kurtulmak için bir kurtarıcı beklemekteydi. Ancak Musevi halkı, 30 yaşında kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. İsa'yı beğenmediler, doğru yol ve iyiliği öğütleyen çağrılarına inanmadılar. O'na sadece "Havvariler" olarak anılan 12 kişi inandı. İnanmayan diğer Yahudiler ise Romalılara Hz. İsa'yı şikâyet etmiş ve *Çarmığa Germe* hadisesi yaşanmıştır. Hristiyanlığın sağlam temellere oturması ve dünyada yayılması uzun yıllar almıştır. Hz. İsa'nın göğe yükselme hadisesinden sonra kendisine inanan talebeleri tekrar bir araya gelmiş ve Kudüs merkezli olan Yahudilik inançlarını sürdürmüşlerdir. Hristiyanlık dininde bir dönüm noktası ve ilk misyoner Hristiyan olarak kabul edilen Aziz Pavlus döneminde ise bu inanç hızlı bir şekilde

¹ Kürşat Demirci, "Hristiyanlık" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.17, s.328-340.

² Semra Kızkın, "19. Yüzyılda Ayıntap'ta Misyonerlik Faaliyetleri ve Kurulan Müesseseler (Eğitim ve Sağlık)", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2006, s.5.

³ Süleyman Kocabaş, **Türkiye'de Gizli Tarih III (Misyonerlik ve Misyonerler)**, Vatan Yayınları, İstanbul, 2006, s. 10.

tarafıtar toplamış, Pavlus'ta Antakya'dan başlayarak Anadolu, Yunanistan ve Makedonya'ya Hristiyanlık öğretilerini yaymaya başlamıştır⁴.

1.2. Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu ve Dönemleri

Latince “missio”dan gelen misyon sözlükte “görev ve yetki”, misyoner ise “görevli olan kişi” anlamına gelmektedir⁵. Yani Misyoner, kilise teşkilatı ya da cemaatlerince Hristiyanlık dışında bulunan bölge ve bu bölgelerdeki insanlara Hristiyanlık dinini aşılması için yetiştirilip görevlendirilendirilen kişidir. Bu kişilerin amaçları doğrultusunda yürüttükleri faaliyetlere ise Misyonerlik denilmektedir.

Hız. İsa ve ona inanan havarilerin yaptığı din yayma faaliyetleri teşkilatlı, planlı bir çalışma olmadığından, dini tebliğ etmek amacı taşıdığından bu faaliyetlere misyonerlik denilemez. Bu dönemden sonra Aziz Pavlus'la gerçek kimliğine kavuşan misyonerlik faaliyetleri, hacı seferlerinin sonuna kadarki dönem Hristiyan misyonerliğinin doğuşu olarak kabul edilebilir⁶.

İncil'de misyoner faaliyetlerinin gerekçesi; Hız. İsa'nın “Gidin ve yeryüzünde İncil'i her yaratığa vaazedin” sözlerine dayandırılır⁷. Bu sözden de anlaşıldığı üzere Hristiyanlık özü gereği yayılcı bir din olup, misyoner karakter taşımaktadır.

Misyonerlik günümüze kadar yedi dönem geçirmiş olup, bu dönemler şöyledir:

- 1- 33-100 arası, Havvariler dönemi,
- 2- 100-800 arası, Kiliselerin Kurulması,
- 3- 800-1500 arası, Orta Çağ Dönemi,
- 4- 1500-1650 arası, Reform Dönemi,
- 5- 1650-1793 arası, Reform Sonrası Dönem,
- 6- 1793-1965 arası, Modern Dönem,
- 7- 1965'ten sonraki dönem diyalog dönemidir⁸.

⁴ Kızkın, agt, s.7.

⁵ Gündüz, Şinasi, “Misyonerlik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, (Erişim)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/misyonerlik>

⁶ Şaban Kuzgun, “Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu”, *E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, Kayseri, 1983, s.66.

⁷ Kocabaş, age, s.16.

⁸ Abdurrahman Küçük, *Misyonerlik ve Türkiye, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s.37.

2.OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI OKULLARIN AÇILMASI VE YAYGINLAŞMASINI SAĞLAYAN GELİŞMELER

Osmanlı Devleti topraklarında açılmış olan ve *Yabancı Okullar* olarak adlandırılan okullar başta gayrimüslim kökenli olup, daha sonraları Osmanlı ülkesinde imtiyaz elde eden yabancı devletlerin himayesine girmiş ve zamanla dört bir tarafa yayılmışlardır. Bu sebeple yabancı okulları incelemeden önce açılmış olan gayrimüslim kökenli okulları bilmek gerekmektedir.

2.1. Azınlıkların Açtığı Kurumlar

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldığıında gayrimüslim 4 gurup bulunmaktaydı. Bunlar; Latinler, Ortodokslar, Ermeniler ve Yahudilerdir. Fatih İstanbul'u alır almaz Galata Ahidnamesiyle; Rum ve Galata Latinlerine inanış ve ibadetlerini sürdürmelerine, mahalli idarelerinde serbest kalmalarına, gelenek ve benliklerini korumalarına olanak sağlayan imtiyazları vermiş ve daha sonraları Ermeniler ile Yahudiler de bu imtiyazdan yararlanmışır⁹.

Fatih ele geçirdiği bu yeni şehir ve içinde bulunan halkı kendine bağlamak ve Avrupa'da İslam dünyasına karşı oluşabilecek birliğe engel olmak için verdiği bu imtiyaz zamanla azınlıkların teşkilatlanmasına kolaylık sağlar hale gelmiştir. Önceleri adetlerini sürdürüp, dini görevlerini yerine getirebilmeyi hem de dillerini unutmamak için bu işleri yürütecek kişi yetiştirmeyi önemseyen Latinler, daha sonra açtıkları kiliseleri zamanla örgün eğitim veren okullara dönüştürmeye başlamışlardır. Bilhassa 1583 Kasımının sekizinci günü beş kişilik bir grup halinde Osmanlı ülkesine ayak basan Cizvit misyoner rahipleri aynı ayın 18'inde St. Benoit Manastır ve Kilisesi'ne yerleşmiş ve yaptıkları ilk faaliyette bir okul açıp faaliyetlerine hız katmışlardır¹⁰.

Azınlıkların eğitim faaliyetleri ise şu şekildedir:

Rum Okulları: Rumların fetihten önce ve sonra bazı sıbyan mektepleri vardı. Kiliselere bitişik bu kurumlarda papazlar, temelde dini bir eğitim öğretim yaparlardı.

⁹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2007, s.103.

¹⁰M. Metin Hülagü, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyoner, Ermeni, Terör ve Amerika Dörtgeninde Türkiye", İslami Araştırmalar, C.20, S.4 (Erişim) <http://www.islamiarastirmalar.com/magazine/tr-osmanlidan-cumhuriyete-misyoner-ermen-teror-ve-amerika-dortgeninde-turkiye-28.html?page=archive> s.430.

Fetihten önce de bulunan ve Osmanlı hâkimiyeti sonrasında da varlığını devam ettiren Fener Rum Mektebi yüksek düzeyli bir okuldu. Burada Yunan dili, Felsefe, İlâhiyat, Tıp, Riyaziyat, Fizik Bilimler okutuluyordu¹¹.

Rumların beyni durumunda olan bu okuldan mezun olanlar Osmanlı Devleti'nin verdiği geniş imtiyazlar sayesinde öğretmen olarak atanıp, hatta yüksek mevkilere kadar yükselip, Eflâk-Boğdan Voyvodalığına kadar bile atanmışlardır. 1700'lerin sonlarına doğru okul öğretmenlerinin “*Yunan Dilinin Hazinesi*” başlıklı önemli bir sözlük hazırlamaya girişmelerinden, Rumların benlik ve varlıklarının korunmasında dilin önemini anladıkları anlaşılmaktadır¹². Fener Rum Patrikliği Osmanlı Devleti'nin verdiği imtiyazları sürekli kötüye kullandı. Elde ettikleri imtiyazları genişletmek için sürekli fırsat kolladılar.

Azınlıklar içerisinde Türklere en çok düşman olan ve açtıkları okullarda Türklere karşı kin ve nefret dolu öğrenciler yetiştiren, hatta bu okullarda Türkçe okutmaktan ısrarla kaçınıp “verilecek ödeneğimiz yok” bahanesini üreten grup Rumlardır¹³. Zamanla Rus desteğini de alan Rumların okul ders kitapları Türkleri ve Osmanlı Devleti'nin yok etmeye yönelikti. Bu derslerden bir tanesi Papaz İkonomas tarafından kurulan “*İkonomas Mektebi*”nde okutulan *psikolojik savaş taktikleridir*¹⁴.

Tablo 1: Rum Azınlıklarının kurdukları okullar ve illere göre dağılımları¹⁵

Azınlık Adı	Kurduğu Okul	Okul Türü	Okul Kademesi	Bulunduğu İl/Adı
Rum	Zapyon Rum Kız Lisesi	Kız Okulu	Lise	İstanbul/Taksim
Rum	Rum Ruhban Okulu	Ruhban Okulu	Lise	İstanbul/Heybeliada
Rum	2 erkek 1 kız ilkokulu	----	İlkokul	Kayseri
Rum	Lise	----	Lise	Kayseri(VEZNECİ)
Rum	Rum Protestan Okulu	----	Lise	Kayser(TALAS)

Ermeni Okulları: Fatih İstanbul’u aldıktan sora Rumlara tanıdığı dini serbestiyi Gregoryen Ermenilerine de tanıdı. Daha önce Papa XXII. Jean zamanında Dominiken misyonerlerinin Ermenileri Katolikliğe kazandırma yolundaki gayretleri

¹¹Akyüz, age, s.104.

¹²Akyüz, age, s.104.

¹³Gökhan Bolat, “MF.MGM 7/39-40 Numaralı Defterlerin Transkripsiyonu ve Suriye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Okullar”, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006, s.11.

¹⁴Bülent Atalay, *Fener Rum Patrikhanesi’nin Siyasi Faaliyetleri*, Tatav., İstanbul, 2001, s.71.

¹⁵Özlem Yaktı, “1908-1913 Arası Dönemde Osmanlı Devleti’nde Kurulan Yatılı Okullar ve Özellikleri”, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008, s.38.

bir kısım Ermeni'nin Katolikliği kabul etmesiyle sonuçlanmış ve bunun neticesinde 1328'de bu mezhebi kabul eden Ermenilerden meydana gelen "Birleşmiş Kardeşler" adlı tarikat oluşmuştu¹⁶. Bu tarikat Türk topraklarında Ermeni zümrenin menşei olmuştur. Bu Katolik Ermenilere inançlarına sadık kalması için Latinceyi öğretmek gerekiyordu. Bunun için Latince öğretmek amacıyla, misyonerlerin de yardımıyla Ermeni okul sayısı hızlıca arttı¹⁷. Böylece Ermeniler dillerini ve inançlarını korumuş ve bunları her şeyin üstesinde tutup, komşusu olan Müslümana karşı üstünlük duygusu beslemiş, Batıya daha yakın durup onların; siyasi, ekonomik ve toplumsal ilkelerini kendi idealleri yerine koymuştur. Bunlar ışığında kendine milli hissiyat oluşturup kendine ait devlet kurabilme yollarına girişmiştir. 1860 yılından önce Ermeni kaynaklarınca 42 okula sahip olduğu söylene de bunu doğrulayan bilgilere hiçbir yerde rastlanılmamıştır.

Tablo 2: Ermenilere ait bazı okulların isimleri¹⁸

Azınlık Adı	Kurduğu Okul	Okul Türü	Okul Kademesi	Bulunduğu İl/Adı
Ermeni	Pangaltı Ermeni Lisesi	---	Lise	İstanbul/Pangaltı
Ermeni	Cemeran Okulu	---	Yüksekokul	İstanbul/Üsküdar
Ermeni	Lusaviriç Okulu	Kız Okulu	---	İstanbul/Kumkapı
Ermeni	Taşmerdiven Okulu	---	---	İstanbul/Ortaköy

Yahudi Okulları: Yahudiler, tarihin çeşitli dönemlerinde dünyanın farklı yerlerinden gelip yerleşmiş olmakla beraber, İstanbul'daki varlıkları Roma'ya kadar dayanmaktadır¹⁹.

İstanbul'un fethedilmesinden sonra oturma izni verilen gayrimüslim tebanın bir diğeri de Yahudilerdir. İstanbul'a yerleşen Yahudi halkı ticaretle uğraşmış, kendilerine havra ve okul yapmışlardır. Fatih'in Mora'daki Yahudileri de İstanbul'a çağırmasıyla birlikte dünyadaki tüm Yahudiler için İstanbul'daki Hahamhane merkez olarak görülüp büyük bir önem kazanmıştır.

Yahudiler diğer azınlık gruplar içerisinde kendinilerini fazla geliştirememiştir. Babıali'ye borç veren, İstanbul sarraflığını yürüten bankerler bu güçlerini Ermenilere kaptırmıştır. 19. yüz yılda devlet ile aralarında bağlantı sağlanamaz hale gelmesi

¹⁶ Nurettin Polvan, *Türkiye'de Yabancı Öğretim*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, s.54.

¹⁷ İlknur Polat Haydaroglu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ocak Yay., 1993, s.7.

¹⁸ Yaktı, agt, s.38.

¹⁹ Pınar Erkan, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Galata-Şişli Güzergâhındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları", Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.71.

yüzünden cemaat sessizleşip içine kapanmıştır. Tabii bu geri kalmışlığı kendi içlerinde Aşkınezi, Sefarad ve Karay olarak bölünmüşlük de etkilemiştir²⁰.

Tablo 3: Yahudilere ait okullar²¹

Azınlık Adı	Kurduğu Okul	Okul Türü	Okul Kademesi	Bulunduğu İl/Adı
Yahudi	Galata Musevi Okulu 1	---	---	İstanbul/Galata
Yahudi	Galata Musevi Okulu 2	Kız - Erkek	---	İstanbul/Galata

2.2.Kapitülasyonlar

Kapitülasyon, anlam olarak “bir ülkede oturan yabancılara devletlerarası antlaşmalarla sağlanmış imtiyazlarını”²² ifade etmektedir. Yabancılara tanınan bu haklar padişah tarafından bir ferman veya irade ile verildiği gibi, devletlerarası antlaşmalarla iki taraflı yükümlülükler olarak da ortaya çıkmıştır.

Kapitülasyonları üç grupta incelemek mümkündür:

- a- Tek taraflı kapitülasyon; Karşılıklı olmayıp, bir devletin başka bir devletin tebaasına tanıdığı imtiyazlar,
- b- Çift yönlü kapitülasyon; farklı devletlerin uyruklarına karşılıklı olarak verildiği ve muhatap uyrukların eşit şekilde yararlandığı imtiyazlar,
- c- Emperyalist kapitülasyon; siyasi ve ekonomik olarak güçlenen devletlerin sahip olduğu ve bu güçlerini siyasi antlaşmalarla veya zora başvurarak aldıkları imtiyazlardır²³.

Osmanlı Devleti’nin ilk imtiyazı Fatih’in İstanbul ahalisine verdiği bazı haklardı. Bu haklar her ne kadar bir kapitülasyon özelliği taşımamış olsa da bu gayrimüslim halkı koruyan devletler tarafından istendiği gibi yorumlanarak, doğal hak olarak kullanılmaya çalışılmıştır. 16. yüz yılda ilk Fransızlara daha sonra diğer Avrupa devletlerine birer ihsan olarak sunulmuştur. Bu haklar Osmanlı’nın duraklama ve

²⁰ Erkan, agt, s,72-73.

²¹ Erkan, agt. s,200-205.

²² Osman Nebioğlu, *Bir İmparatorluğun Çöküşü ve Kapitülasyonlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1986, s.1.

²³ Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları (Yöntemleri Açısından)*, *Türk Kültürü Dergisi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., S.20, Ankara, 1990, s.44.

gerileme döneminde ise *imtiyazat-ı ecnebiyye* haline getirilmiş ve birer hak olarak ileri sürülmüştür.

Ekonomik alanda tanınan bu imtiyazlar zamanla bunu elde eden yabancı devletler tarafından şekli değiştirilerek devletin iç meselelerine karıştırmak için araç haline gelmişlerdir. Fransızlar Katoliklerin, Ruslar Ortodoksların, İngiliz ve Amerikalılar ise Protestanların koruyuculuğunu üstlenmeleri ile Osmanlı Devleti'nin içerisindeki farklı etnik grup olan Ermeni, Arap vb. ile ilgilenererek, hak savunuculuğu bahanesiyle okul, hastane, yetimhane açmışlardır.

Yabancı devletler elde ettikleri kapitülasyonlar sayesinde eğitim alanında rahat hareket edebilecekleri alanı yaratmışlardır. Esasen kapitülasyonlarda eğitimle ilgili bir hükme rastlanmamaktadır. Cevdet Paşa'nın "*Fransızlar ve Avrupalılar (Frenkler) bir şeye azıcık turnak değdirirlerse, uğraşa uğraşa bir yarık açarlar*"²⁴sözünden de anlaşılacağı gibi kapitülasyonları istedikleri gibi yorumlamış ve hareket etmişlerdir. Fransa ilk kapitülasyonlarla kendisini Osmanlı ülkesinde yaşayan Katoliklerin ve hatta tüm Hristiyanların hamisi olarak görmüştür. 1540'ta Galata'daki St. Benoit Kilisesi'nin camiye çevrilmesi gündemdeyken Fransız elçisi araya girmiş ve binaya kralı için istemiştir. Padişah da bu binayı krala hediye etmiştir. Galata Latinlerinin Papadan ricası ve Fransız elçiliği aracılığıyla 1583'te 5 Cizvit rahibi İstanbul'a gelmiş ve St. Benoit Kilisesi'ne yerleşerek burada bir okul açmışlardır. Osmanlı'da açılan ilkokul budur²⁵. 1626'da 3 kişilik bir Capucin misyoner gurubu İstanbul'a gelmiş ve St. Georges Kilisesi'ne yerleşerek Cizvitler gibi onlar da kilise bünyesinde bir okul açarak kendilerini eğitim alanında ispatlamaya çalışmışlardır (7 Temmuz 1626). Fransa Colbert Hükümeti zamanında bu misyoner gurubun faaliyetlerinden yararlanmak istemiş ve Osmanlı Devleti'ndeki Fransız elçilik ve konsolosluklarına tercüman yetiştirme bahanesiyle Krallık Ticaret Meclisi 18 Kasım 1669 tarihinde her üç yılda bir kere Fransa'dan Capucinlerin İstanbul ve İzmir'deki okullarına "*altı dil oğlanı*" gönderilmesine karar vermiştir. 1718'de alınan son kararla da Capucinler'in İstanbul'daki okulunda "*on iki dil oğlanı*" bulundurulmuştur²⁶.

Osmanlı Devleti'nde bunun gibi birçok konuda kapitülasyon maddelerinin istismar edildiği bazı devlet adamları tarafından anlaşılmış ve kapitülasyonların kaldırılmasına

²⁴ Yahya Akyüz, Cevdet Paşa'nın Özel Öğretim ve Tanzimat Eğitimine İlişkin Bir Layihası, **OTAM Dergisi**, C.3, S.3, Ankara, 1992, s.88.

²⁵ Akyüz, agm, s.104.

²⁶ Hülagü, agm, s.430.

yönelik çalışılmış ancak bu Avrupalı devletler tarafından kabul görmemiştir. Osmanlı Devleti kapitülasyonları Birinci Dünya Savaşı'nda tek taraflı olarak kaldırmıştır. 23 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'yla da hukuken son bulmuştur.

2.3.Fermanlarla Genişletilen Gayri Müslim Haklar

Fatih İstanbul'u ele geçirdiğinde kendisini üç yeni topluluk karşılamıştır. Bunlar: Ortodoks Kilisesi, Ermeni Gregoryan Kilisesi ve Yahudilerdi. Zımmî olarak anılan bu topluluklar hiçbir zaman etnik kökenleriyle ayrılmamış, dini ve mezhebi anlamında *Millet* olarak nitelendirilmiştir. Bu yüzden Türk, Rum, Bulgar, Arap olarak değil; Müslüman, Katolik, Protestan olarak adlandırılmışlardır²⁷. Osmanlı Devleti ele geçirdiği yeni yerlerde bulunan halklara daha önceden var olan haklarını kendilerine yeniden verip, bu sayede bünyesinde farklı zümreleri yüz yıllar boyu bir arada ve uyum içerisinde barındırarak idare etmiştir.

Fatih İstanbul'u aldıktan sonra ilk olarak Bizans'tan kalan, kuşatma öncesi Bizans'a yardım eden, fakat fetih sonrası Osmanlı yönetiminde yaşayan, hatta Galata şehrini teslim eden Latinlere kendisinden önce de devam ede gelen din ve vicdan hürriyetini serbest bırakarak bu geleneği sürdürmüştür²⁸. Dinlerini serbestçe yaşayıp kültürlerini devam ettirme olanağı bulan Latinler bu haklardan yararlanarak hızla teşkilatlanmışlar ve kendilerine Cemaat Vekili seçmişlerdi. Fatih ve ondan sonra gelen padişahlar tarafından devam ettirilen bu iyi niyetin sonucu olarak, ilerleyen zamanlar ve özellikle devletin güç kaybettiği dönemlerde zımmilere ait patrikhaneler Osmanlı Devleti içerisinde özerk bir yapı haline dönüşmüşlerdir.

Azınlıklara verilen bu haklarla güçlenmiş ve yabancı devletler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren sayısı hızla artan okullar açılmış, böylece söz konusu devletler Osmanlı Devleti üzerindeki siyasi, kültürel ve ekonomik olarak nüfuzlarını zamanla arttırmışlardır.

²⁷ Gülnihal Bozkurt, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayr-i Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, TTK Yay., Ankara, 1989, s.1.

²⁸ Haydaroğlu, age, s.5.

3.OSMANLI TOPRAKLARINDA MİSYONERLİK

Türkiye jeopolitik konumu açısından misyonerler tarafından Asya'ya açılmak üzere en önemli nokta olarak görülmüştür. Çünkü Anadolu coğrafyası eski zamanlardan beri çeşitli milletlerin üzerinde hâkimiyet kurmaya çalıştığı mücadele alanı olmuştur. Hristiyanlar için önem arz ettiği diğer nokta Hristiyanlığın kurucusu Pavlus'un başlıca faaliyetlerinin Anadolu üzerinden geçmesi ve tarihi ilk konsillerinin burada toplanmasıdır.

Hristiyanların Anadolu'yu *Bible Land (İncil Ülkesi)* şeklinde tanımlayıp kutsal bir yer olarak ifade etmeleri²⁹ de Hristiyan misyonerliğinin neden Anadolu'yu neden hedef alan olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Başlangıçta kişisel ve romantik olan misyonerlik, Osmanlı Devleti'nde aksi yönünde bir gelişme göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp gerilemeye başladığı zaman diliminde, misyonerlik teşkilatı güçlenmiş, maddi olanaklarını arttırmış, dini amacının dışına çıkıp emperyalizmin öncülüğünü yapmaya başlamış ve bunun için de eğitim-öğretim kurularını kullanıp kendi hizmetlerine alet ederek Osmanlı topraklarını kendi çalışmalarının merkezi konumuna getirmiştir³⁰.

Yukarıda da anlatıldığı üzere Osmanlı topraklarında ilk misyonerlik faaliyetleri Fransız Katolikleriyle başlamıştır. Osmanlı Devleti ve Fransa hükümeti arasında 16. yüz yılda yapılan anlaşmalar üzerine Katoliğin çeşitli tarikatlarına mensup misyonerler açtıkları okul ve manastırlarla Osmanlı topraklarında bulunan diğer Hristiyan mezheplerini Katolik yapmak ve dini terbiye vermek amacı gütmüşlerdi. Katolik misyonerliğini Protestan misyonerliği izlemeye başladı. Protestanlar da, 1856 Islahat Fermanının din ve vicdan hürriyeti bağlamında düzenlemeler getirmesini fırsat bilip Hristiyanların mezheplerini değiştirme fikrine yönelerek okul sayılarını hızla arttırdılar.

Kapitülasyonlar ve daha sonradan Fransa, İngiltere, Rusya ve Amerika'ya tanınan Osmanlı Devleti'ndeki "*Hristiyanların Hamiliği*" sayesinde misyonerler 18. ve özellikle 19. yüz yıldan itibaren Anadolu'da örgütlenmeye başladılar. Böylelikle ilk önce Fransa, 1804'den itibaren İngiltere, 1819'dan sonra Amerika ve 1774 Küçük

²⁹ Bolat, agt, s.18.

³⁰ Canan Akdaş Şahin, "35 Numaralı Mukteza Defteri ve Osmanlı Topraklarında Faaliyet Gösteren Yabancı Okullar", Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003, s.14.

Kaynarca ve 1829 Edirne Antlaşması'nı izleyen yıllarda Rusya'dan gelen misyonerler Anadolu'da propagandaya başlamışlardır³¹.

19. yüz yıl misyonerliğin “altın çağı” olarak ifade edilmektedir. Buna sebep ise, bu asrın başlarından itibaren Protestan misyonerler ile diğer mezheplere ait misyonerlik faaliyetlerinin rekabet halinde olmalarıdır³².

3.1. Katolik Misyonerliği

Çalışmamızın temelini Fransa okulları oluşturduğu için Katolik misyonerliğine ayrıca değinilmesi gerekmektedir.

Katolik mezhebine bağlı tarikatlar olan Cizvit, Fransisken, Kapusen ve Lazarist tarikatlarına mensup kişiler tarafından Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyetleri yürütülmeye başlanmıştır. Osmanlı sınırlarındaki bu faaliyetler, Süryaniler ve Ermeniler üzerindeki çalışmalarla başlatılmıştır. Dominiken tarikatının misyonerleri, kendi içlerinde uyumlu bir azınlık olan Gregoryen Ermenileri arasında sürdürdükleri çalışmalarında ilk zamanlar dil problemi yüzünden başarı sağlayamamışlardır. Bu sorunun çözülmesi için 16. yüz yılda Latince öğretecek kurumlar açmaya karar vermişler ve bu açılan okullar ileriki zamanlarda Doğu'da açılacak diğer okulların kaynağını oluşturmuştur.³³

Fransız Katolik misyonerlerin Osmanlı topraklarında açtıkları bu okullarda amaçları;

- 1- Müslümanları Hristiyanlaştırmak,
- 2- Osmanlı Hristiyanlarını Katolik mezhebine kazandırmak,
- 3- Hristiyan mezheplerini birleştirmek³⁴.

Fransa 1759 yılında başta Portekiz olmak üzere birçok Avrupa ülkesinden kovulan Cizvitlerin, kendi ülkelerindeki faaliyetleri kısıtlamış ancak gittikleri diğer ülkelerdeki çalışmalarının finansörlüğünü yapmaktan da geri durmamıştır³⁵. Böylece Osmanlı topraklarında boş durmayan bu misyonerler, kurulu düzeni bozmaya veya yıkmaya yönelik isyan ve ayaklanmalara destek vermiş, rehberlikte bulunmuş ve bu tür olaylara

³¹ Bolat, agt, s.19.

³² Kocabaş, age, s.105.

³³ Mustafa Erdem, *Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri*, Tartışmalı İlmi Toplantı 17-18 Nisan 2004, Karmat Matbaası, İstanbul, 2004, (Erişim) http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D138404%5C2004/2004_ERDEMM.pdf s.272.

³⁴ Necdet Sevinç, *Osmanlı’dan Günümüze Misyoner Faaliyetleri; Okullar, Kiliseler ve Yardım Kuruluşları*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2009, s.42.

³⁵ Erdem Zengül, “Ankara’daki Protestan Misyonerliği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.33.

katılmışlardır. Bu yüzdendir ki 18. yüz yıl Fransız yazarlarından Voltaire misyonerleri “koyun postu giymiş ejderhalar” olarak betimlemiş ve “dünyayı bin dört yüz yıl kana buladıklarına” inanmıştır³⁶.

Fransız misyonerler çalışma alanlarını daha da genişleterek İslam coğrafyasında da Arap milliyetçiliğini oluşturup Osmanlı Devleti’nden ayrılmalarını ve bu bölgelerin parçalanmasına yönelik hareketlerine destek vermişlerdir. Dimyat’ta (1249), Kudüs’te (1229), Kahire’de (1320) ve Beyrut’ta (1440) Fransiskan tarikatı aracılığıyla çalışmalarını şekillendirmişlerdir³⁷. Merkezi Musul olan Fransız Katolik Misyonerlerinin Osmanlı topraklarında 500 okul açtığı ve 60.000 öğrenci yetiştirdiği belirtilmektedir³⁸.

3.2.YABANCI KURUMLARIN GELİŞİMİ

3.2.1. Yabancı Kurumların Gelişimi ve Çoğalması

Osmanlı topraklarında açılan okulların 19. yüz yılda hızla çoğaldığını yukarıda belirtmiştik. Kapitülasyon ve yabancıların kendi serbest alanlarını oluşturmasıyla beraber; Fransa, Amerika, İngiltere, Rusya, Avusturya ve İtalya gibi devletler hukuki dayanaktan ve denetimden yoksun şekilde misyonerlikle paralellik gösteren okul, kilise, hastane vs. gibi birçok kurum açmışlardır. Böylece 19. yüz yıl sonunda toplamda 623 yabancı okul bulunmaktadır³⁹.

Tablo 4:19. yüz yılda yabancı devletlerin açtığı okul sayıları

Amerika’ya ait okul sayısı	183
Fransa’ya ait okul sayısı	253
İngiltere’ye ait okul sayısı	98
İtalya’ya ait okul sayısı	27
Rusya’ya ait okul sayısı	14
Avusturya’ya ait okul sayısı	11
Almanya’ya ait okul sayısı	29
İran’a ait okul sayısı	2
Yunanlılara ait okul sayısı	5
Romanya’ya ait okul sayısı	1
Toplam	623

³⁶ Hülagü, agm, s.431.

³⁷ Sevinç, age, s.44.

³⁸ Erdem, age, s.275.

³⁹ Şamil Mutlu, *Osmanlı Devleti’nde Misyoner Okullar, Gökkuşbu Yayınları*, İstanbul, 2005, s.376-377.

Tabloda da verildiği üzere Fransa okullarından sonra en fazla okul sayısı Amerika'ya aittir. Amerika, okul açma ve misyonerlik faaliyetlerine diğer devletlerden geç başlasa da 1820'den sonra çalışmalarını hızlandırarak yaygın bir okul ağına sahip konuma gelmiştir. 1810'da Bostan'da kurulan *American Board of Commissioners for Foreign Mission* (ABCFM) Amerika'nın Osmanlı ülkesinde yaptığı misyonerlik faaliyetleri ve yabancı okulların kurulmasında oldukça etkin roller üstelenmiştir⁴⁰.

Katolik'in savunucusu olan Fransa'nın ilkokul faaliyeti St. Benoit'in açılmasıydı. 19. yüz yılda ise okul sayılarını hızla arttırmışlardır. Fransızlar tarafından açılan bu okullar bir takım tarikatlar tarafından organizasyonları sağlanmıştır. Dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren bu tarikatların büyük bir çoğunluğu ise Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerine çeşitli alanlarda sağladıkları hâkimiyetle hız kesmeden devam etmişlerdir. 19. yüzyılda dünyanın her yerinde başlayan sömürge yarışı ve beraberinde getirdiği ticari rekabete de göz kırpan bu tarikatlar, Fransız dilini ve kültürünü öğrettiği topluluklara ileride sadece düşüncelerini empoze ettikleri bir topluluk yaratmaktan ziyade, ticaret ve sanayi kollarına da hazır bir müşteri kapasitesi de var etme çabası vermişlerdir. Dini eğitimden başka bir yolu da benimseyen tarikatların üstlenecekleri rolün büyüklüğü de farklı olacaktır. (Kendinde olmayanı vermek, yükselme yöntemlerini göstermek, diğer uluslara muhtaç olmadan yaşamaya çalışmak vb.) Devlet ve ticaret ilişkisi konusunda Paul Fesch: “ Doğu'da uygarlık yolunda girişilen çabaların amacı; yalnızca ulusal mallarımıza satış bulmak veya en ucuz fiyata hammadde sağlayacak pazarları sağlamaktan ibaret olmamalıdır.” sözüyle açık şekilde ortaya koyulmuştur⁴¹. Katolik Fransız tarikatları ise şöyledir⁴²;

Tablo 5: Fransız Tarikat Listesi

Tarikatın İsmi	Kurulduğu Tarih
Dames de l'Assomption	1839
Petites Soueurs de l'assomption	
Augustines de l'Hotel-Dieu de Paris	650
Bénédictines	1653
Filles du Bon Pasteur	1688
Bon-Secours	1821
Carmellites	1451-1562

⁴⁰ Bolat, agt, s.20-21.

⁴¹ Paul Fesch, *Abdülhamd'in Son Günlerinde İstanbul*, Sema Ciltevi, İstanbul, 1999, Çev. Erol Üyepazarcı, s.470.

⁴² Mutlu, age, s.139-140.

Clarisses	
Dominicaines	1206
Soeurs del'Espérance	1820-1834
Congrégation de Notre-Dame	1598
Petites Soeurs des Pauvres	1840
Soeurs de la Présentation de Tours	1634-1813
Soeurs de la Providence	1818
Dames auxilliatrices des ames du Pugatoire	1856
Dames du Sacré-Coeur	1800
Filles de la Sagesse	1711
Filles de la Saint-Famille	1820
Soeurs de Saint-Joseph de Cluny	1807
Dames de Saint-Maur	1666
Soeurs aveugles de Saint-Paul	1852
Soeurs de Saint-Paul	1670
Soeurs de Saint-Vincent-de Paul Filles de la Charité	1633
Dames de la Visitation-Visitandines	1610
Ursulines	
Dames du Calvaire	1843-1874
Soeurs de Notre-Dame de Sion	1843
Assomptionnistes veyà Péres Augustins de l'Assomption	1843
Bénédictins	529
Capucins	1525
Carmes: Les Observantins, Les Conventuels, Les Carmes Déchaussés	
Chartreux	1084
Dominicains veyà Frères Prêcheurs	1215
Frères des Ecoles Chrétiennes	1681-1684
Frères Mineurs	1215
Jésuites	1534
Lazaristes	1626
Marianites	1817
Petites Fréeres de Marie	
MaristesÇ Péres de la société de Marie	1816
Société des missions étrangères	1700
Péres baines société des missionnaires d'Alger veyà Notre-Dame d'Afrique	1868
Sulpiciens veyà Companie de Saint-Sulpice	1642
Péres du Saint-Esprit et Saint-Coeur de Marie	1703-1848
Terappistes	1098-1664
Barnabites	XVI. Asır
Eudites	1643-1826
Prêtres de l'Oratoire de Jésus et de Marie	1852
Péres Rédemptoristes-Liguoriens veyà Cogrégation du très Saint-Rédempteur	1632
Frères hospitaliers de Saint-Jean Dieu	1601

Fransız hâkimiyetinin, Doğu topraklarında tarikatlar aracılığı ile devamı sağlanmaya çalışılmış, zamanın getirdiği yeniliklere ayak uydurulup, yeni formüller aranarak ekonomik, siyasi ve dini devamlılık sürdürülmeye çalışılmıştır.

3.2.2. Kurumların Müslümanlara Yönelik Faaliyetleri

Misyonerler Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkları ve açtıkları yabancı okullar aracılığıyla batı eğitim sistemini cazip gösterip, ilgilerini çekmeye çalışmış daha sonra da model olarak sunmuşlardır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için de hiçbir şeyden geri durmamış, büyük çaba göstermişlerdir.

Anadolu'ya gelen misyonerlerin ilk tespiti şudur: Dinlerinin batıl olduğuna inandıkları Yahudileri ve Müslümanları Hristiyanlaştırmak mümkün değildi. Çünkü Yahudiler, tebaasına adil olan Osmanlı Devleti topraklarında eğitimlerini ve dinlerini istedikleri şekilde yaşamışlar ve azınlık psikolojisiyle birbirlerine daha sıkı bağlanmışlardır. Müslümanları ise kendi dinlerine çekmek Yahudilere oranla daha zordu. Çünkü Müslümanları köklenmiş dinlerinden ayırmak daha zordu. Ancak ilerleyen zamanlarda yabancı okullara kaydolan Müslüman öğrencilerde olmuştur. Misyonerlerin bu tespitleri onları azınlıklara yöneltmiştir. Müslümanlarda açılan bu okullara mesafeli duracak ve ilk başlarda ön yargıyla bakmasını sağlayacaktı. Çünkü Müslümanlara göre bu okullar; Hristiyanları eğitiyor ve gâvurun dinini getirmekteydi⁴³. Ancak Misyonerler bu umutsuz tabloya rağmen pes etmemiş ve Türk halkını hem dini hem de milli amaçlarla Fransızlaştırmak, Ruslaştırmak, Almanlaştırmaktan vazgeçmemişlerdir.

Türklerin yabancı okullara karşı oluşturdukları ön yargıları zamanla kırılmış ve Türklerin bu okullardaki sayısı artış göstermiştir. Bu okullara kayıt olan çocukların aileleri yüksek zümreli aileleri oluşturmaktaydı. Bu duruma ilk örnek ise; Katolik okullarına giden ilk Müslüman Türk öğrenciler Müşir Fuat Paşa'nın sekiz çocuğuydu. Bunların dışında yabancı okullara giden ilk Türkler genelde anne-babaları Türk olmayıp anneleri Ermeni ya da başka bir azınlığa mensup veya toplumun dışladığı Hristiyan olan Türklerdir. 1857'de İzmir'de Prusyalı Kaiserwirth Diyakoz Okulu'ndaki 110 öğrenciden biri olan Türk kızı ile 1869 yılında Robert Koleji'nde

⁴³ Bolat, agt, s.23.

okuyan 71 öğrenciden ikisi Türk Hristiyan'ı idi. Zamanla bu okullara anne-baba Türk ve Müslüman olan öğrenciler de kaydolmaya başlamıştır. Örneğin 1903 yılında Bektaşî tekkesi Şeyhinin torunu Hulûsi Hüseyin (Bektaş) Robert Koleji'ni bitirmiştir. Yine bu tarihlerde 2 Türk kızı Amerikan Kız Okulu'nu bitirmiştir. Bunlardan birisi Abdülaziz'in hareminden azledilen Çerkez bir köleyle, kızların eğitim almasını savunan Tefvîk Paşa'nın kızı Gülistan'dı. Bunlar dışında 1901'de yazar, feminist ve akademisyen olan Halide Edip Adıvar'da bu okulu bitirmiştir. 1908 yılına gelindiğinde ise, Robert Koleji'ndeki Türk öğrencilerin oranı yüzde 3 ile 5 oranındaydı⁴⁴. İskenderun'da Katolik Kilisesi içindeki bir okulda beş Müslüman kızın rahibelerin yanına nakış öğrenmek için gittiği ve Antakya'da Amerikan okuluna giden 20'si erkek 10'u kız çocuğun İncil ve Tevrat okuduğu devlet görevlilerince merkeze bildirilmiştir⁴⁵. Görüldüğü gibi Misyonerler okuttuğu Müslüman öğrencilerin milli benliklerini ve dinlerini yavaş yavaş ve gizliden değiştirme yoluna gitmiştir.

3.2.3. Kurumların Gayrimüslimlere Yönelik Faaliyetleri

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin stratejik ve siyasi durumu da ele alınarak, hangi bölgeler stratejik olarak önemli ve azınlıkların nerelerde çoğunlukta olduğunu göz önüne alarak okullarını orada açmışlardır. Kendi halklarını eğitmeyi amaçladıklarını belirten Misyonerler azınlıkların kültürlerini korumalarını sağlamış ve milli bilinç fikri aşilayarak kendilerini Osmanlı Devleti'nden ayrı birer millet ve topluluk hissetmelerini başarmışlardır.

Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren Misyonerler azınlıkları kendilerine bağlamak için onları da işin içine katarak eğitim kurumlarının yanında birçok hastane, dispanser ve bakımevleri açmışlardır. Osmanlı topraklarında yaşayan bazı Ermeni, Bulgar, Rum, Süryanî, Nasturi, Yahudi, Kürt vb. toplulukları hedef kitle olarak görmüş ve dinlerini batıl olarak gördüğü azınlıkları Hristiyanlaştırmak ya da Osmanlı Devleti'nde kargaşa yaratıp yıkmak için kurdukları bu kurumları birer araç olarak etkili şekilde kullanmışlardır.

⁴⁴ Bolat, agt, s.23.

⁴⁵ Ercan Uyanık, *Yabancı Okullarda Eğitim Gören Osmanlı'nın Müslüman Çocukları (1865-1908)*, https://www.researchgate.net/publication/316535652_Yabancı_Okullarda_Egitim_Goren_Osmanli'ni_n_Musluman_Cocuklari_1865-1908 s.9.

Amerikan BOARD teşkilatına bağlı misyonerlerin Osmanlı Devleti'ndeki ilk faaliyetleri azınlık grupları tanımak olmuştur. Kendilerine verilen görev talimatlarını buna göre oluşturmuş ve “Rumlara”, “Ermenilere”, “Musevilere”, “Bulgarlara” şeklinde hangi misyonerin hangi azınlık üzerine çalışacağı sistemli şekilde yürütülmüştür⁴⁶. ABCFM Anadolu'daki faaliyetlerinin merkezine Ermenileri almıştır. Beyoğlu'nda ilkokul ve yüksekokul derecesinde “Fırat Koleji” dedikleri *Armenian College*'yi açmışlardır⁴⁷. Amerika ve İngilizlerin en önemli silahı haline gelen Ermeniler aşılanan bölücü ve ihtilalci fikirler kapsamında kendilerine okullar açıp, yardım eden Misyonerlere kayıtsız kalmamış ve büyük bir iş birliği ile hareket etmişlerdir.

Türk toplumu arasında yaygın olduğu gibi azınlık toplumunda da kadın eğitime fazla önem verilememiştir. Ancak Amerikan Board'ın eğitim faaliyetleri kemikleşmiş olan bu yargıyı kırmıştır. Misyoner okullarında eğitimini tamamlayan kızlar, burada öğrendiklerini aynen ailelerine aktarmıştır. Genç kızların eğitimi; iyi bir ev hanımın, iyi bir ev idaresinin ve en önemlisi iyi bir annenin nasıl olması üzerinde yoğunlaştırılmış ve böylece sadece bir fert yetiştirmekten öteye giden bir eğitimle bir fert ile bir aileye, bir aileden toplumun genelinde nüfuz sahibi olma imkânı sağlanmıştır⁴⁸.

Misyonerlerin ve özellikle Board'ın diğer çalışma yürüttüğü azınlık grup ise Rumlardır. İlk temas iki Amerikan Misyoneri olan Fisk ve Parsons 1820'de İzmir'e gelmesiyle olmuştur. Ancak bu misyonerler ile etki alanı oluşturmaya çalıştığı grup arasında dil problemi yaşanmıştır. Bu problemi aşmak için Sakız Adası'nda 6 ay süreyle hem Rumlar arasında yaşamış hem de dillerini öğrenmişlerdir. Dil problemini gideren iki misyonerin ilk faaliyeti Rum okullarını incelemek olmuştur. Ayvalı'da 20 yıl ücretsiz eğitim veren ve yerli Rumlarca desteklenen okul ilk inceledikleri yer olmuştur. Bu iki Misyonerin Osmanlı topraklarına ayak basmalarından bir yıl sonra 1821'de Yunan isyanı çıkmış ve bu isyan Amerikan Misyoner grupları tarafından

⁴⁶ Erdem, agm, s. 277-278.

⁴⁷ Bolat, agt, s.25.

⁴⁸ Gülbadi Alan, *Amerikan Board Okullarında Yürütülen Misyonerlik Faaliyetleri*, İslami Araştırmalar Dergisi, C.20, S.4, 2007, s.470.

desteklenmiş, zor durumda kalmış buldukları gençleri eğitim alması için Amerika'ya göndermiştir⁴⁹.

Amerikalı Misyonerlerin ilgilendiği bir diğer azınlık Bulgarlar olmuştur. İlk temas H.G.O. Dwight ve William Schauffler'in 1834'te yaptıkları tetkik gezisi aracılığıyla olmuştur. Düzenli ve devamlı kurulacak olan ilişki ise Misyoner Elias Riggs'in Bulgar aydınlarıyla iş birliğine girişmesiyle oldu. Riggs, Bulgar edebi uyanışın öncüsü olan Konstantin Fotinov'la yakın bir işbirliğinde olup, İngilizce konuşanlar içinse 1847 yılında bir de Bulgarca gramer hazırlamıştır. Fotinov, Bulgar süreli yayıncılığının öncüsü sayılan *Lubosloviye* adlı dergisini Amerikan misyoner matbaasında bastırdı. Modern Bulgarca ile basılan ilk 100 kitabın yaklaşık 70'i, 1852 yılına kadar İzmir, daha sonra da İstanbul'da faaliyet gösteren Amerikan misyoner matbaasında basıldı⁵⁰.

Robert Koleji'nin azınlıklar içerisinde en etkili olduğu grup Bulgarlar olmuştur. Kuruluşunun ilk kırk yılında (1863-1903) kolej, 195 Bulgar gencini mezun etmiştir. Bu, okulda eğitim gören en büyük ulusal gurubu oluşturmaktaydı. Bu kolejde eğitim görmüş Bulgar gençleri ilerleyen zamanlarda Bulgaristan'a belediye başkanı, bakan, başbakan ve büyükelçi görevinde bulunmuşlardır.

Misyonerler kendilerine hedef olarak Doğuyu da seçmişlerdir. Suriye ve Halep vilayetinde bulunan gayrimüslim cemaatler düşünce, hal ve hareket ile adetler konusunda Avrupa'dan etkilenmişler ve okullarında aldıkları eğitim ile çocuklarını yetiştirmişlerdir. Burada bulunan Dürzilerin çoğunu İngiliz, Maruniler de Fransız politikasına tabiydi. Bahsi geçen bu yerlerde İngiliz ve Fransız nüfuzu diğer devletlerden fazla ve sonucunda da zararları hayli fazla olmuştur. Diğer yabancı devlet misyonerleri de çeşitli yollarla edindiği emlaklarda eğitim kurumları kurarak kendi etki alanını oluşturmaya çalışmışlardır⁵¹.

Sonuç olarak misyonerlik çalışmaları kapsamında eğitimin özel bir yeri olmuştur. Aşılanmak istenilen ideallerin, ulaşmak istenilen hedeflerin, toplumlara etki ve nüfuz etmenin ve gençlere ulaşabilmenin en uygun yolu eğitim olmuştur. Bu özellikler dikkate alındığında bu kurumlar Osmanlı Devleti aleyhine yapılan çalışmaların ve

⁴⁹ Gülbadi Alan, Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar ve Pontus Meselesi, [http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/Sayi_10_09-%20G._Alan\(183-204.syf.\).pdf](http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/Sayi_10_09-%20G._Alan(183-204.syf.).pdf) s.186.

⁵⁰ Uygur Kocabaşoğlu, *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu Ankara 31 Ekim-3 Kasım 1989*, TTK Basımevi, Ankara, 1994, s.540.

⁵¹ Bolat, agt, s.28.

Milli Mücadele döneminde de düşmanla iş birliğine giden kurumlar olarak faaliyette bulunmuşlardır.

4. OSMANLI TOPRAKLARINDA AÇILAN OKULLARIN DEVLET TARAFINDAN TAKİBİ

4.1. Ruhsat Sorunu

Yabancı devletler Osmanlı Devleti'nin eğitim ile alakalı herhangi bir hukuki yaptırımını olmadığını fırsat bilerek 19. yüz yıla geldiklerinde oldukça çoğalmış, dengesiz ve eğitim hedeflerinden uzaklaşmış şekilde İmparatorluğun önemli noktalarına yerleşip, ülkenin her bir noktasına dağılmışlardır. İlk, orta ve yeni öğretim kurumlarının açılmasına karar verildikten sonra, bu kuruluşların işleyişine ve denetimlerine ait bir nizamname hazırlanması 1869 yılında yapılabilmektedir.

Osmanlı Devleti topraklarında yabancıların emlak ve arazi sahibi olmaları mümkün değilken, 1863 yılında sefaretler Âli Paşa'nın imtiyazları kaldırma teşebbüsüne karşılık ortak olarak verdikleri bir nota ile durumlarını daha kuvvetli hale getirmişlerdir. 7 Safer 1284/16 Haziran 1867 tarihinde kabul edilen *“Teba'a-i Ecnebiyyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkında Kanun”* ile yabancılara mülk edinme hakkı verilmiştir. Bu düzenlemenin 5. maddesinde, Osmanlı Devleti'nin kabul ettiği düzenlemeyi kabul eden devletlere mensup yabancıların, istimlak hakkından yararlanabilecekleri belirtilmiştir⁵². Bu tarihten itibaren papazlar birçok yerde fazla miktarda arazi satın alıp okul ve kilise açmışlardır. Osmanlı Devleti ise elinin güçsüz olmasından dolayı bu olaya fazla müdahale edememiş, bunu fırsat bilen yabancılara sınırsız serbestlikten istedikleri şekilde yararlanmışlardır.

⁵²Mutlu, age, s.19.

4.2. Gümrük Resmi Muafiyeti

Osmanlı Devleti yerli ve yabancı devlet halkına ve çeşitli mezheplere ait manastır, okul, hastane, eczane ve yetimhanelerin dışarıdan getirdiği mallar için gümrük muafiyeti sağlayan bu nizamnameyi 3 Mart 1865 yılında ilan etmiştir⁵³.

Bu nizamname ile gümrük konusunda yukarıda sayılan kurumlar için bir yıllık ihtiyacın sağlanmasına yönelik bir sınırlandırma getirilmiştir. Bu nizamname Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar varlığını korumuştur. 12 madde içeren bu nizamnamenin okullarla ilgili maddeleri ise şu şekildedir:

1. Birinci maddenin bir bölümünde: Ruhban okulları için Avrupa'dan getirilecek ve Osmanlı Devleti'nde bulunan manastırlarda basılarak dağıtılacak kitaplar, gümrükten muaf olacaktır.
2. İkinci maddede: Arazi-i Mukaddese, Cizvit, Lazarist ve Hristiyan okullarının Frère rahipleri, Capucin, Dominicain, Carmelit, Franciscain, Soeur de Charité, St. Joseph ve Kudüs-i Şerif rahibeleriyle burada isimleri yazılmayan tarikatların gümrük resminden faydalanacakları belirtilmiştir. Her rahip ve rahibe için senelik 4000 kuruş kıymetinde eşya (yiyecek, giyecek, kâğıt, mürekkep) gümrükten muaf olacaktır.
3. Ruhban okullarında bulunan her öğrenci için yıllık 1800 kuruş, hastanelerde tedavi gören her hasta için 1350, parasız tedavi yapan eczaneler için 900, yetimhanelerde bulunan her yetim için yıllık 1800, normal okullarda harici denilen öğrenciler için yıllık 450 ve imaretlerde bulunan her ziyaretçi için yıllık 3500 kuruş kıymetinde eşya veri muafiyetine sahip olacaktır.
4. Yukarıda belirtilen kurumlar adına gelecek eşya sandıkları hangi müessese adına gelmişse ya konsolosluk ya da bağlı olduğu tarikatın rahip-rahibeleri tarafından evrakı mühürlü bir şekilde takdim edilecek ve ilgili memurlar tarafından defterlere kaydedilecektir. Yıllık olarak belirlenen hakkın üzerinde eşya çıkması halinde vergi alınacaktır.
5. Manastır ve ruhban okullarında mevcut nüfus seneden seneye artıp azalabileceği için yetkililer her yılın mart ayı başında bu değişikliklere ait yeni defterleri vergi memurluğuna bildirmek mecburiyetindedir.

⁵³ Mutlu, age, s.22.

6. Mukaddes topraklar ruhbanları olan Peré papazları ile Soeur de Charité rahibeleri için Avrupa'dan gelen elbiselik kumaş büyük merkezlerden diğer bölgelere dağıtıldığı için gönderildiği bölgelere vergi aranılmayacağı⁵⁴.

Bu nizamname maddesi Osmanlı Devleti tarafından titizlikle uygulanmıştır. Ancak işlemlerin uzun sürmesi yabancı devletlerin bir nota ile Osmanlı Devleti'ni uyarmasına neden olmuştur. Kontrollerin zamanından tamamlanamaması, evrak işlerin uzun sürmesi ve denetimde nitelikli bir kadronun oluşturulamaması nizamnamenin uygulanmasında aksaklıklara neden olmuştur⁵⁵.

4.3. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına kadar yürürlükte kalacak olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1 Eylül 1869 tarihinde ilan edilmiş, hem yerli hem de yabancı okullarla ilgili düzenlemeler getirmiştir⁵⁶.

Okullar bu nizamnamede ikiye ayrılarak sınıflandırılmıştır. İlk kısımdakiler devlet idaresine ait olan okullar, ikinci kısımdakiler ise yalnızca denetiminin devlete ait olduğu, kuruluşunun ve idaresinin yabancılara ait olduğu özel okullardır. Özel okullar kapsamına; Müslümanların açtığı okullar, gayrimüslimlerin açtığı ve yabancıların açtığı okullar girmektedir. Yabancı okullarla ilgili düzenlemeler bu nizamnamenin 129. Ve 130. maddesinde yer verilmiştir⁵⁷.

Nizamnamenin 129. maddesinde tanımı yapılan özel okul kavramı; Osmanlı tebaası ya da yabancı kişiler tarafından açılan ücretli veya ücretsiz okullar olarak ifade edilmiştir. Ayrıca açılacak bu okullar belli şartlara bağlı kılınmıştır:

- a. Bu okulların masrafları müessesleri tarafından ya da bağlı olduğu vakıflarca karşılanacak,
- b. Bu okullarda görev alacak öğretmenler Maarif Nezareti veya mahalli maarif idaresinden verilen diploma bulunması,
- c. Bu okullarda adaba ve politikaya aykırı ders okutturulmaması için, ders cetveli ve kitapların Maarif Nezareti ye da mahalli maarif idaresinden tasdik edilmesi,

⁵⁴ Mutlu, age, s.23.

⁵⁵ Haydaroglu, age, s.22.

⁵⁶ Mutlu, age, s.25.

⁵⁷ Şahin, agt, s.21.

- d. Ruhsat verme yetkisi vilayet maarif idaresi, vilayet valisi, İstanbul'da ise Maarif Nezareti'ne verilmiştir⁵⁸.

Maddeler incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin aldığı kararların misyoner faaliyetlerini sekteye uğrattığı görülebilmektedir. Nizamnamenin 131. Maddesiyle Maarif-i Umumiye Nezareti'ne bağlı Büyük Meclis-i Maarif kurulmuş ve bu meclis devletin yıkılışına kadar varlığını devam ettirmiştir. Devlet tarafından alınan diğer kararlar ise şu yöndedir;

Rumeli Şarkinin Nizamname-i Dâhilîsi ile hiçbir çocuğun dini öğretimini başka bir kurum yoluyla öğrenemeyeceği, Rumeli'de bulunan okulların Maarif Müdürlüğüne bağlı olacağı ve bu okulların ait olduğu topluluk tarafından tanınmış bir kişi tarafından denetleneceği kararlaştırılmıştır⁵⁹.

Rumeli-i Şarkî Vilayetinin Mebadi-i Tedris Hakkında Kanun ile azınlıkların okul açmasına bazı sınırlamalar getirilmiş ve okulların denetimi için müfettiş görevlendirilmesi kararı alınmıştır.

Vilayât-ı Şahane Maarif Müdürlerinin Vezâifini Mübeyyin Talimat ile okulların derecelerini, nerelerde olduğunun bir deftere kaydedilmesi; ders kitapları, programları, öğretmen diplomalarının Maarif tarafından onaylanması gerektiği belirtilmiştir. Aynı kanunda Türkçe derslerinin programlarda yer alması ve derslerde kullanılan Tarih ve Coğrafya haritalarına dikkat edilmesi gerektiği isteniyordu⁶⁰.

Rumeli'de Kâin Münâzauh-fih Kilise ve Mektepler Hakkında Kanun ile Rum Patrikhanesi ve Bulgar Eksarhanesi ile azınlıkların okul ve kilisesiyle ilgili anlaşmazlıkların bu kanunla çözüleceği, anlaşmazlığa sebep olan kilise ve okulun taraflardan birine verildikten sonra diğerinin kilise veya okul açmasına devlet tarafından destek olunacağı belirtilmiştir.⁶¹

Yapılan bu düzenleme çalışmaları Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesi ve kendilerine sınırsız serbest alan oluşturan yabancı devletlerin engellemeleri ile tam anlamıyla uygulanamamıştır. 19. yüz yılda altın çağını yaşamış olan misyonerler açtığı kurumlar aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin aleyhine çalışmaların yürütüldüğü ve Milli Mücadele

⁵⁸ Mutlu, age, s.26.

⁵⁹ Bolat, agt, s.30.

⁶⁰ Yüksel Nizamoğlu, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1859/19550.pdf>

⁶¹ Vahapoğlu, age, s.91-92.

döneminde düşmanlarla iş birliği yapıldığı yerler olmuş ve Osmanlı Devleti yıkılmıştır. Ancak sağlam temelleri oturtulmuş bu faaliyetler devletin yıkılmasıyla da son bulmamış Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla da devam etmiştir.

4.4.1869 Maarif Nizamnamesi Sonrası Durum

1 Eylül 1896 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle Osmanlı Devleti, medrese dışındaki örgün eğitim kurumlarını ilk kez en geniş biçimde düzenleyip, bu kurumları geliştirme amacı gütmüştür. Bu belge ile okulların merkez ve taşradaki yönetim kademeleri, okulların ilk kez derecelere ayrılmasını (ilk, orta, lise vs.), üniversite, kız ve erkek öğretmen okullarının ders programları belirtilip, öğretmenlik mesleği belli bir düzene oturtulmaya çalışılmış ve eğitimin mali yönüne de değinilmiştir⁶². Aslında bu belge Osmanlı Devleti'nin eğitim alanında sorunlarına uyanışı ve bu sorunlara çözüm arayışına girdiğini ve bu yönde ilk kez ciddi adımlar attığını göstermesi yönünden oldukça önem arz etmektedir.

*“Memâlik-i Devlet-i Aliyye’de bulunan mekâtib esasen iki kısma münkasımdır. Birincisi; Mekâtib-i Umumiye dir ki nezaret ve emr-i idaresi Devlet-i Aliyye’dedir. İkincisi; Mekâtib-i Hususiyedir ki yalnız nezareti devlete, te’sis ve idaresi efrâd veyahut cemaate aiddir.”*⁶³ Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin ilk maddesine göre okullar iki kısma ayrılmış, bunların ilk kısmı devlete ait okullar olup denetimi ve kuruluşu kendisinde, ikinci kısımdakiler özel okul olarak adlandırılarak kuruluşunu ve yönetimini kurucularına bırakıp sadece denetimini üzerine almıştır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin en önemli ve yabancı okullarla ilgili maddeleri daha öncede söylendiği gibi 129. Ve 130. maddeleridir. Nizamnamede yer alan 129. Maddeye bakıldığında; *“129. Madde; Mekâtib-i Hususiye bazı mahallerde cemaatler tarafından veya gerek teba’i Devlet-i Aliyye ve gerek teba’i ecnebiyeden olan efrad ve eşhasdan biri canibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdas ve te’sis olunan mekteblerdir ki bunların masarifat ve muhassasatı ya müessisleri tarafından veyahut merbut oldukları vakıfları canibinden idare ve rüyet kılınır. Memalik-i Şâhane de bu nevi mekteblerin te’sisine evvela muallimlerinin yedinde Maarif Nezareti canibinden veyahut Mahalli Maarif idaresinden şahadetname bulunmak ve bu mekteblerde adaba*

⁶² Bolat, agt, s.33.

⁶³ BOA, Y.E.E., 112-6/3

ve politikaya mugayir ders okutturulmamak için talim olunacak derslerin cetveli ve kitapları Maarif Nezaretinden veyahut Mahalli Maarif idaresinden tasdik edilmek üzere taşrada ise Vilayet-i Maarif idaresiyle vilayet valisi tarafından ve Dersa'adette Maarif Nezareti canibinden ruhsat-ı resmiye verilir. Bu üç şart kâmilten mevcut olmadıkça mekatib-i hususiye küşadına ve devamına ruhsat verilmez ve hilafında hareket ve vukuu takdirinde men' ve sed' olunur. Mekteb-i Hususiye küşad edenlerin tayin edeceklerihocaların yedlerinde şahadetname bulunduğu halde anı maarif idaresinde tasdik ettirilmeleri lazım gelecektir⁶⁴”denilerek özel okulların kapsamına, ücretli olup olmadıklarına, öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini yerine getirebilecek belgeye sahip olmaları gerektiğine kadar detaylı bir düzenleme yapıldığı anlaşılmaktadır.

129. maddenin içeriğine bakıldığında devlet kendi bünyesinde açılan okulların denetimine özen göstermeye başlaması dikkat çekmektedir. Çünkü bu madde ile devlet başı boşluğa ve tanıdığı serbestiyete engel olmak üzere yeni açılacak okullarda dahil daha önce açılıp “ruhsatsız” olan okullara da ruhsat zorunluluğu getirerek dahilinde bulunan tüm okulları meşrulaştırmaya çalışmıştır.

130. maddeye bakıldığında; “Mekatib-i Umumiye ve Hususiye de etfalın yolsuz hareketinden veyahut derse çalışmamalarından dolayı muamele-i darbiye icrası ve el-fazı nâseza istimali katiyen memnu olup o makule müstahak ceza olan şakirdan derece-i kabahat ve rehavetlerine göre talimat-ı mahsusesine tevfiқан tedip kılınacak ve hilâfında hareket edenler mazhar-ı mücazat olunacaktır⁶⁵”. Bu madde ile de okulda uygunsuz harekette ve tembellikte bulunan çocukların dövülmesine, kötü sözlere maruz kalmalarına engel olunarak, bahsedilen davranışta bulunan çocukların belirlenmiş bir talimatla cezalandırılması gerektiği açıkça bildirilmiştir.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeni bir sürece giren Osmanlı Devleti, bünyesindeki yabancı okulların açılmasını ve burada okutulacak dersleri kontrolünde tutmaya çalışmıştır. Nizamnamenin ilanından sonra yabancı devletlerin bazılarında tepkiler gelmiş olsa da, pek bir değişiklik yaşanmamıştır. Merzifon'da bulunan Amerikan Misyoner Mektebi ya da diğer adıyla Anadolu Koleji'nin ruhsatsız açılmış olmasına rağmen okulun kapatılması ya da başka bir forma dönüştürülmesi yabancı

⁶⁴ BOA Y.E.E., 112-6/19-20

⁶⁵ BOA Y.E.E., 112-6/20

devletlerin itirazları karşısında mümkün olmamıştır. Bundan sonra açılacak okulların ruhsat işlemleri zora sokulsa da, kendi kendine açılan okulların “nasılsa kapatılamayacak” şeklinde bildirilip yine de nizamnameye uyulması gerekliliği vurgulanmıştır⁶⁶. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere nizamnamenin yayılması da açılan veya açılacak okulların durumunda herhangi bir değişim yaşanmamış, aksine 1870’den sonra Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu kötü durumun da etkisiyle okul sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır.

1905 yılı Osmanlı arşiv belgeleri; Osmanlı topraklarında 253 Fransız (49’ruhsatlı, 204’ü ruhsatsız), 183 Amerikan (107’si ruhsatlı, 76’sı ruhsatsız), 98 İngiliz (50’si ruhsatlı, 48’i ruhsatsız), 29 Alman (13’ü ruhsatlı, 16’sı ruhsatsız), 27 İtalyan (2’si ruhsatlı, 25’i ruhsatsız), 14 Rus (2’si ruhsatlı, 12’si ruhsatsız), 11 Avusturya (1’ ruhsatlı, 10’u ruhsatsız), 5 Yunan, 2 İran (İstanbul’daki ruhsatsız, Trabzon’daki ruhsatlı), ve 1 Romanya (Romanya Ticaret Mektebi ruhsatlı) okulu olmak üzere genel olarak toplam 623 yabancı okulun olduğunu göstermektedir⁶⁷.

Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde ise Osmanlı Devleti’ndeki Fransız Katolik okullarının gayri resmi sayısı 500, Amerikan okullarının sayısı 675, İngiliz okullarının ise 178 idi. Bu üç devlete ek olarak daha az sayıda Alman, İtalyan, Avusturya-Macaristan ve Rus okulları da bulunmaktaydı⁶⁸.

5. II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE YABANCI OKULLAR

5.1. Yabancı Kurumları Denetleme Çalışmaları

Osmanlı devlet adamları, Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren yabancı kurumların devlete, halka ve ülkeye verdikleri zararı geçte olsa fark etmiş ve bu zararın en büyük sebebinin ise misyonerler ve onların açtıkları kurumların çalışmalarına hükümet tarafından bir kısıtlamaya gidilmemesi olarak görmüşlerdir. Bu tespit sadece Osmanlı

⁶⁶ Ebru Esenkal, “Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar”, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007, s.56.

⁶⁷ Mutlu, age, s.376-377.

⁶⁸ Bolat, agt, s.35.

devlet adamları tarafından yapılmamış İngiliz elçisi Hanry Bolver'in, Lord Rasel'e yazdığı mektupta; *"sizce de bilinir ki Türkiye'de İncil serbestçe dağıtılır ve hatta basılmasına bile müsaade edilir... bir veya iki seneden beri, Türk Protestanlar kiliseye çevrilmiş olan bir İngiliz mektebinde, Türkçe lisanıyla ibadet ediyorlar. Gerçeğini söylemek gerekirse İslam erbabının Protestanlar hakkında gösterdiği müsaadeler ve serbestlik takdire şayandır. Bu müsaade ve serbestliğe Hristiyan hükümetlerde bile tesadüf edilmez."* sözlerinden de anlaşıldığı üzere yabancı devlet adamları da bunun farkında olmuşlardır⁶⁹.

II. Abdülhamid'in; *"Hususi mektepler, devletimiz için büyük tehlike teşkil etmektedir. Şimdiye kadar bir kayıtsızlıkla her devlete her zaman ve her mahalde mektep açmak hakkını vermiş bulunuyoruz ve maalesef bunun acısını çekmekteyiz... Fakat her şeyi benim yalnız başıma yapmam da beklenemez."*⁷⁰ve Cizvit Papazı Emile Lgrand'ın Osmanlı topraklarındaki serbestlik ve rahatlıklarını anlatan *"Gönül isterdi ki, Katolik Hristiyanlar Osmanlı padişahının ülkesinde olduğu gibi Hollanda'da rahat etsinler."*⁷¹ ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, II. Abdülhamid kendi döneminde bu tehlikenin farkında olmuş ve konuyla ilgili yapılması gerekenler ve çözüm önerileri için devlet adamlarından tezkire ve layiha hazırlamalarını istemiştir.

II. Abdülhamid dönemi 129. Maddenin değiştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmış ve Maarif Meclisi tarafında bir kanun layihası yayınlamışsa da bu çalışmalardan bir sonuç elde edilememiş ve ancak II. Abdülhamid çalışmaların devamı için emir vermiştir.

Rum, Ermeni, Bulgar, Ulah, Nusayri ve Dürzi gibi milletlerin milliyetçilik fikirlerini teşvik için Protestan ve Cizvitlerin açtıkları ruhsatlı okullarda bile gizli ve açık olarak tebaa çocuklarını kışkırtacak dersler okutulduğu ve bunların bir düzene koyulabilmesi için padişah yaveri Derviş Paşa başkanlığında bir komisyon kurulmuş ve belirtilen zararların önlenmesi için bir nizamname hazırlanmıştır. Buna göre;

- i. Yabancılar tarafından açılan okullara, Osmanlı tebaasından devam edeceklerin önce kendi dinlerini öğrenmeleri ve yabancı okullar sonra kabul edilmesi gerektiği,

⁶⁹ M.Metin Hülagü, Ş.Batmaz, G.Alan, *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, C.2, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 2011, s.215.

⁷⁰ Kocabaş, age, s.145.

⁷¹ Sevinç, age, s.241.

- ii. Okutulacak kitapların zararlı bilgiler içerip içermediğini belirlemek için Maarif Nezaretine inceletilmesi,
- iii. Okula özel kıyafetlerin adap ve memleket adetlerine aykırı olmaması,
- iv. Hükümetin bu okulları teftişine engel çıkarılmaması,
- v. Kurucu ve öğretmenlerin suç işlememiş, sicili temiz kişiler olması gerektiği belirtilmiştir⁷².

Okulların denetlenmesine yönelik kurum yöneticileri birçok zorluk çıkarmış ve denetime izin vermemişlerdir. Islahat Fermanını bir çeşit imtiyaz gibi algılanmış, teftişi engelleyecek herhangi bir madde olmamasına rağmen kendilerine bunu dayanak olarak görmüşlerdir. Buna karşılık Maarif Nazırı Münif Paşa 129. Maddenin değişimi ve yerine geçecek derecede bir layiha hazırlamıştır. Layihada dört ilke öne çıkmıştır:

1. Hükümetin izin ve ruhsatıyla açılacak okulların bağlı olacakları kuralların belirlenmesi
2. Bu okullarda dini ve siyasi olayların yaşanmaması
3. Ders programları ve öğretmenlerin araştırılması
4. Osmanlı tebaasına ait öğrencilerin devam etmelerinin engellemesi.

Bu fikirler kapsamında Osmanlı vatandaşı öğrencilerin bu okullara devam edip etmediğini teftiş etme görevini gerçekleştirecek yeni bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Ancak bu ihtiyacı karşılayacak müfettişlerin olmaması ve maarif müdürlerinin de bu teftişi gerçekleştirecek derecede yabancı dil bilgisine sahip olmaması başka bir sorun olarak ortaya çıkmıştır⁷³.

5.2. Misyoner Teşkilatı ve Kurumları Hakkında Hazırlanan Layihalar

Osmanlı coğrafyasında faaliyette bulunan misyoner ve yabancı okullarla ilgili II. Abdülhamid döneminde dört rapor hazırlanmıştır. Birinci rapor 1891 yılında hükümetin isteği üzerine Maarif Nazırı Zühtü Paşa, ikinci rapor 1891 yılında Mihran Boyacıyan adlı Ermeni uyruklu Osmanlı vatandaşı, üçüncü rapor yine Zühtü Paşa'ya ait 1893 yılına ait rapor, dördüncü rapor ise 1898 yılında Şakir Paşa tarafından kaleme alınan rapordur.

⁷² Mutlu, age, s. 28

⁷³ Mutlu, age, s. 30-31

5.2.1. Zühtü Paşa'nın Raporu

II. Abdülhamit Dönemi'nde Hariciye Nazırı Tevfik Paşa idaresinde, Maarif Nazırı Zühtü Paşa ve Hukuk Müşaviri Hakkı Bey ile Rüştîye Mektepleri idaresi müdürü Celal Bey'den oluşan bir komisyonun hazırladığı yabancı okulları içeren mazbatanın içeriği; *“Millet-i ecnebiye mensub bir takım misyonerlerin, öteden beri Memâlik-i*

Şâhâne'de mektebler ve eytamhâneler (yetimhaneler) tesisi ve inşası suretiyle ve suret-i

uhra ile halka telkinat-ı muzıra(zararlı fikirler) yol bulmuş olmalarının mehaziri edile, iradına hacet bırakmayacak derecede haiz-i bedahet bulunmasına ve mehaziri mezkurenin (adı geçen mahsurların) men-i zuhurunu(önlenmesini) kâfil tedâbirin ittihazı (tedbirlerin gerçekleştirilmesi), dest-i hükümete müretteb ve zaiî mühimmeden olmakla beraber, bu bâbda tevessül edilecek çâre kâfe-i sunuf-ı tebaa-i şahane etfali için hükümetçe iktiza eden mahallerde, mekatib-i iptidaiye ve eytama mahsus darüetterbiyeler

tesisi hususundan ibaret olmasına binaen ve Maarif tahsisatının gayet levası bulunmasına nazaran vilayatın mekatib-i aliye inşası lazım gelmeyeceği ve bu yolda masarîf-i külliye ihtiyarından ise yalnız muayyen ve mahdud birkaç mahalde mekatib-i

aliye tesisi ile maarif tesisatı kısmi mütebakiyesinin mekatib-i iptidaiye ve eytamhâneler

inşasına tahsisi, daha ziyade temin-i maksat eyleyeceği de derpiş-i nazar-ı teemmül edilmek üzere, Memalik-i Şahane ahalisinin ahlak ve lisanını muhafaza için ne gibi tedabir ittihazı muvafık-ı maslahat olacağının bi'l-etraf tezekkür ve tetkiki olbabda kaleme alınacak lahiyanın nihayet bir haftaya kadar arz ve takdimi ve hükümet-i seniyece yapılacak maru'z-zikr tesisatı Aliye ve Hayriye bazı ecanib tarafından eytemhaneler tesisi yolunda vuku bulmakta olan teşebbüsatin devamına bil külliye mahal bırakmayacağına ve zaten menfaati devlete mugayir olan bu misülli teşebbüsata

meydan vermemek, hükümetin daire-i hak ve selahiyet dahilinde bulunduğuna ba'dezin

ecnebler canibinden (tarafından) memalik-i şahanenin ötesinde berisinde

mektepler ve eytamhaneler inşası zımmında(hakkında) icra olunacak teşebbüsata müsaade edilmeyeceğinin... ⁷⁴şeklinde devam eden belge de 1869 yılında ilan edilen kanuna vurgu yapılarak, yabancı okulların izinsiz ve hızlı şekilde artması için alınabilecek tedbirler ve daha önce açılmış olan okulların işlevlerine devam edebilmeleri için uyulması gereken kurallar olduğu belirtilmiştir.

Zühtü Paşa 1893 tarihli tezkeresine Padişahın birkaç ay önce Nezaretten Hristiyan okulları hakkında bilgi istediğini, bunun üzerine vilayetler ve maarif müdürlüklerinden bu konu hakkında bilgi topladığını, bu bilgilere dayanarak bir istatistik çalışma yaptığını ve çalışmalarını istatistik cetvellere dönüştürerek ilişkide “*Defter*” haline getirip sunduğunu söyleyerek başlamıştır⁷⁵.

Raporda Protestan okulları hakkında bilgiler verilmiş olup, içeriği üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

1. Okulların kuruluşu ve sayısı,
2. Okulların programları ve amaçları,
3. Okulların denetimi.

Okulların kuruluşu hakkında; Zühtü Paşa raporun birinci kısmında ...*Divan-ı Hümayun Kaleminin beyan eylediği vechle ecanibin Memalik-i Osmaniye’de bilâ-kayd ü şart (kayıtsız şartsız) mektepler tesis edebilmeleri için kendilerine devletçe bir hakk-ı imtiyaz verilmiş olduğuna dair muahedât-ı atika (eski anlaşma) ve cedidede sarahat-ı mutlakaya (kesin hüküm) dest-res olunamadığı*⁷⁶... şeklindeki beyanında Protestan veya diğer yabancı okulların açılmasına dair serbestlik olmadığını aksine okulların açılmasının fermana bağlı kılındığını belirtip 129. Maddeyi işaret etmiştir. Ancak hukuki durumun sadece kâğıt üzerinde kaldığını ve okulların serbest şekilde açılmasını müsamaha gösterilmesinin ve kayıtsızlığın bu okulların artış göstermesinde önemli rol oynadığını bildirmiştir. Ayrıca raporun devamında 392 adet Amerikan ve Protestan okulların olduğu, bunlardan 284’ünün önceki tarihlerde 108’nin ise, Abdülhamit’in tahta cülûs etmesinden sonra açıldığını ifade etmiştir⁷⁷.

⁷⁴ Esenkal, agt, s.59.

⁷⁵ Akyüz, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/487/5712.pdf> s.122.

⁷⁶ M.Hülagü, Ş.Batmaz, G.Alan, age, s.185.

⁷⁷ Akyüz, agm, s.123.

341 Protestan okulunun ruhsatsız olduğu, diğer hazırladığı raporda da 413 yabancı ve 4547 gayrimüslim tebaaya ait okul olduğunu bunların 4049'nun ruhsatsız, 498'nin ruhsatlı olduğunu bildirmiştir⁷⁸.

Okulların program ve amaçları hakkında; defterde yer alan okulların, iptidai, rüşdi ve idadi olmak üzere üç kısımdan meydana geldiğini ve bir kısım iptidai ve rüşdi derslerinin Anadolu'da İngilizce ve Ermenice ve Arabistan'da Arapça ve İngilizce dillerinin ilk bilgilerinin okutulduğu bilgisini vermiştir. Ulum-i diniye, Hesap, Coğrafya, bazen Türkçe, Fransızca, Tarih, Zooloji, Botanik, Anatomi, Teknik bilgiler ile idadi okullarında Türkçe, Arapça, Farsça dilbilgisi, İngilizce, Ermenice, Fransızca, Dini bilgiler, Coğrafya, Tarih, Devletler Hukuku, Fizik, Kimya, Geometri, Astronomi, Jimnastik, Hijyen, Psikoloji ve Müzikten oluştuğunu ancak bunların en önemlilerinin Dini inanışlar, Tarih ve İngilizce olduğunu söylemiştir⁷⁹.

Zühtü Paşa bu okullarının Doğu toplumlarına medeniyet götürmek, Asya halkını cehaletten kurtarmak gibi bahanelerle açılmasını bir kılıf olarak gördüğünü asıl amaçlarının Osmanlı çocuklarını kendi mezhep ve meşreplerine göre yetiştirmek olarak gördüğünü ifade etmiş ve bunun içinde ateşli bir şekilde çalıştıklarını raporunda bildirmiştir. Türk çocuklarının Hristiyan ibadet ve dualarına, dini merasimlerine katıldıkları örneğini veren Zühtü Paşa, hatta bu çocukların hatalarını affettirmek için haçı öptüğünü, ailelerinin de bu konu hakkında malumata sahip olduğu halde hiçbir itirazının olmadığını bildirmiştir⁸⁰.

Okulların denetimi hakkında ise; okulların kitap ve programlarının bilinmediği ve denetlenmediği için, teftiş diye bir şeyin olmadığını raporunda belirtmiştir. Hükümet memurları ve Maariflerin bu okulları denetlemek istese bile, burada bulunan papaz veya muallimlerinin bunu itiraz edip bu yolu kapattıklarını ve bunun için konsolosluklara ve oradan da safaratlara müracaat etmelerini söyleyerek teftiş iznine açıkça iznin vermediklerini aktarmaktadır. Bu konudan yola çıkarak Zühtü Paşa bu okulların sıkı bir denetime tabi tutulması gerektiğini ve yolda yapılan çalışmalarda okullara verilecek ruhsatnamenin elçilikler tarafından engellendiğini belirtip, alınabilecek bazı önlemleri de söylemiştir.

⁷⁸ Esenkal, agt, s.62.

⁷⁹ Akyüz, a.g.m., s.124

⁸⁰ Akyüz a.g.m., s,124

5.2.2. Şakir Paşa'nın Raporu

Hazırlanan bir diğer raporsa Anadolu Umum Islahat Müfettişi Şakir Paşa'nın dokuz Anadolu vilayetindeki yabancı okullar ve bu okulların faaliyetlerine karşı alınacak önlemleri konu alan Mabeyn-i Mümayun Baş Katibine gönderdiği 1898 tarihli layihasıdır⁸¹.

Şakir Paşa, Trabzon, Samsun, Tokat, Sivas, Diyarbakır, Adana'da Katolik Cizvit okullarının bulunduğunu ancak bunların üçüncü derece öneme sahip olduğunu, birinci dereceden öneme sahip olan okulların Rusyalı bir Ermeni vasıtasıyla Erzurum'da açılan Ermeni Sanasaryan ile biraz da İngiliz yardımıyla Amasya civarındaki Merzifon ve Halep civarındaki Ayıntap Amerikan Kolejleri ve ikinci derece öneme sahip okulların Antakya ve Mardin Katolik ve Harput Protestan okulları olduğunu ve Protestanların en zararlılarının Erzurum ve Bitlis civarında olduğunu bizzat görüp duyduğunu söylemiştir⁸².

Şakir Paşa bu okulların zararlı faaliyetleri hakkında da detaylı bilgi vermiştir. Buna göre; bu okullarda eğitim gören gayrimüslim çocukların devlete karşı yanlış bilgilendirilerek, Osmanlı toplumundaki huzur ve rahatlığı bozarak, Müslüman olmayan vatandaşları devlete karşı düşman haline getirmektir.

Şakir Paşa bu raporuyla iki gerçeği ortaya koymuştur. Bunlardan ilki Osmanlı Devleti'nin yabancı okullara yönelik hiçbir planının olmadığı ve bu okulların her istediğinin onaylanmasının sadece kapitülasyonlarla sağlanan imtiyazların neden olmadığını, devlet adamlarının bilgisizlikleri ve bu okulların açılmasında gösterdikleri idari tasarruflar olduğunu, ikincisinin ise, yabancı okulların üç amacı olduğunu göstermiştir. Bunlar;

- a) Müslümanların devletle olan bağlantılarını zayıflatmak ve her fırsatta devletin temellerini sarsmak,
- b) Çıkarlarının çatıştığı diğer yabancı okulların nüfuzunu kırmak,

⁸¹ M.Hülagü, Ş.Batmaz, G.Alan, age, s.185.

⁸² Akyüz, agm, s.127.

- c) Faaliyette bulundukları yerde dinlerini ve mezheplerini yayıp, İslam dini ile mücadele etmektedir⁸³.

5.2.3. Mihran Boyacıyan'ın Raporu

Yabancı okullara dair hazırlanan bir diğer rapor ise, Mekteb-i Mülkiye mezunlarından, Kudüs mutasarrıfı kaymakam mülazımlarından Mihran Boyacıyan adlı bir Ermeni asıllı Osmanlı vatandaşının hazırladığı 1891 tarihli raporudur.

Abdülhamid'e sunduğu raporda Beyrut vilayetinde faaliyet gösteren yabancı okulların bir cetvelini de eklemiştir. Rapor iki bölümden oluşmuştur. İlk bölümde Fransa'nın eğitim politikasından, Almanların bölgede nüfuz elde etme çalışmaları ve İngilizlerin Fransa ile mücadelesi anlatılmıştır. Bölgede memurlar dışında Türk bulunmadığını, çocukların yabancı okullara verildiğini ve Lübnan'ın elden çıkmak üzere olduğunu yetkililere ısrarla belirtmiştir.

Raporun ikinci bölümde, Beyrut'ta bulunan yabancı okullar tek tek ele alınarak; kuruluşları, öğrenci adetleri, aldıkları yardım miktarı, öğrenim dereceleri ve diğer konular hakkında bilgi verilmiştir⁸⁴.

⁸³ M.Hülagü, Ş.aBatmaz, G.Alan, age, s.186-187.

⁸⁴ Atilla ÇETİN, *II. Abdülhamid'e Sunulmuş Beyrut Vilâyeti'ndeki Yabancı Okullara Dair Bir Rapor* Türk Kültürü Dergisi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Sy.253, Yıl:XXII, Ankara 1984, s.318.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI ÜLKESİNDE FRANSA OKULLARI

1. OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ FRANSIZ OKULLARINA DAİR BİLGİLER

1.1.Okullara Ait Ders Programları

Osmanlı topraklarının birçok yerinde bulunan Fransız okulları belirli bir merkez tarafından yönetilmemiş, çeşitli din adamları veya cemaatler tarafından idare edilmiştir. Bu sebepten dolayı açılan okullarda sabit bir ders programı aranmamalıdır. Bundan dolayıdır ki merkez sayılabilecek bölge okulları ve taşra okullarındaki eğitim kalitesi ve kapsamı arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Genel olarak okulun bulunduğu bölge şartlarına uygun ders programları oluşturulmuştur. Osmanlı coğrafyasında açılan okulların ders programları incelendiğinde verilen dersler de öğrencilere Fransız dili, edebiyatı, kültürü, coğrafyası ve hatta dinlerinin genel özellikleri nakış gibi işlenmiş, buradan çıkan bir öğrenci Fransa coğrafyası, tarihi ve diline ileri derece de hâkim olmuştur. Selanik'te Yanyalı bir Rum'un evi kiralanarak okul açılmış ve burada verilen dersler sınıflarına göre verilmiştir⁸⁵.

Tablo 6: Selanik'te bulunan okuldaki ders programı

3.Sınıf		4.Sınıf	
Dersler	Saat	Dersler	Saat
Coğrafya	Haftada 1 buçuk	Fransızca	Hafta da 1
Tarih	Haftada 1 buçuk	Riyazat, Kanun-i Tıbbiye	10
Fransız Edebiyatı	Haftada 5	Almanca	2
Riyazat ve Tarih-i Tıbbiye	Haftada 12	Tarih ve Coğrafya	4
Almanca	4	Ahlâk	1
Türkçe	4	Türkçe	4
İngilizce	4		

5.Sınıf		6.Sınıf	
Dersler	Saat	Dersler	Saat
Fransızca	7	Fransızca	5
Tarih	2	Hüs-ü Hat	2
Tarih-i Tıbbiye	2	Hesap, resim vs.	7
Hesap, Resim vs.	3	Türkçe	5
Almanca	5	Almanca	4

⁸⁵ BOA, MF/MKT 00813/22

Türkçe	5	Tarih ve Coğrafya	3
Tarih ve Coğrafya	4		
Hüsn-ü Hat	1		

7.Sınıf		8.Sınıf	
Dersler	Saat	Dersler	Saat
Frsansızca, Hesap, Tarih, Coğrafya, Hüsn-ü Hat	32	Fransızca, Hesap, Coğrafya, Tarih, Hüsn-ü Hat	37
Almanca	3	Türkçe	4
Türkçe	4		

9.sınıf öğrencilerine ise Fransızca, yazı, el işleri, Türkçe gibi dersler verilirken, küçük çocuklara; yazı, okuma, kâğıttan el işleri hesabı vs. dersleri verilmiştir.

Taşra ve başkent İstanbul’da açılan okullardaki ders programları arasındaki fark İstanbul’da açılmış olan Notre Dame de Sion’da 1874-1894 yıllarında okutulan ders programı incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Okul ders programında ilk sınıftan itibaren çocukların aldığı temel dersler dışında onları sanatsal olarak geliştirecek derslere de yer verildiği görülmektedir. Bunlar arasında; dans, çeşitli enstrüman eğitimi ve ses eğitimi vb. dersler örnek verilebilir. Ayrıca yine bu okulda eğitim alan bireyler birden fazla dil eğitimi de görmüşlerdir⁸⁶.

Okullarda bağlı bulunan ülke dili başta olmak üzere okulun açıldığı ülke dili eğitimi de verilmiştir. Diğer belgelerde incelendiğinde daha birçok yabancı dilde eğitim verilmektedir. En az iki yabancı dil eğitimi verilmekle birlikte öğrenci veya ailelerin isteğiyle birlikte ek olarak alınabilecek yabancı dil eğitimi de verilmiş olup, bazı okullarda isteğe bağlı olan bu derslerin ücretleri ailelere ait kılınmıştır.

1.2.Fransız Okullarına Ait Sayısal ve Genel Bilgiler

Osmanlı topraklarında açılan ilk eğitim kurumları Fransızlar tarafından açılmıştır. Katolik misyonerliğinin en önemli destekçileri olan Françisken ve Dominiken tarikatları daha Osmanlı Devleti kurulmazdan önce de İstanbul, Kudüs, Suriye ve

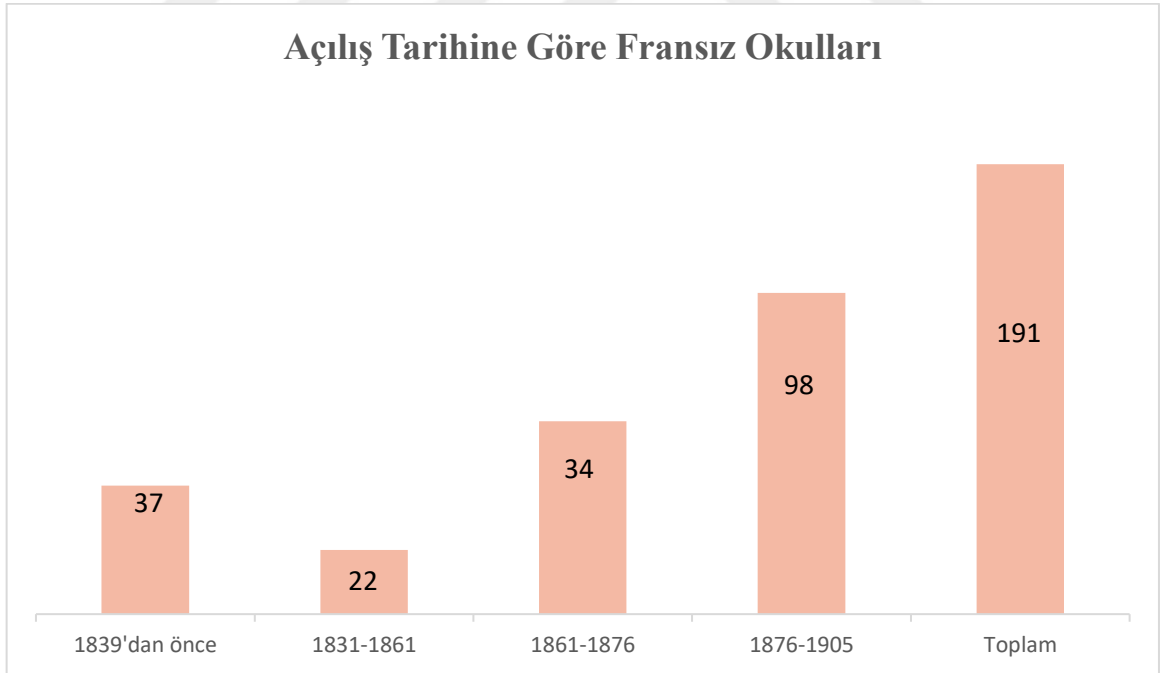
⁸⁶Saadet Özen, *Yüz Eli Yılın Tanıdığı Notre Dame de Sion*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2006, s.179.

İzmir gibi misyonerlik faaliyetleri için büyük önem arz eden merkezlerde kendileri için faaliyet alanları oluşturmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nin de kurulmasından sonra faaliyetlerine ara vermeden devam eden bu tarikat veya misyonerler, Osmanlı ile uyum içerisinde faaliyetlerine devam etmiş ve sunulan hoşgörüyü kendi menfaatlerine uygun bir şekilde sağlıklı ve sınırsız bir şekilde kullanmışlardır.

Osmanlı-Fransa devletleri arasındaki ilişkileri kapitülasyonlarla birlikte ileri bir seviyeye atlamış, Katolikler faaliyetlerini kurulan Cizvit ve Kapüsen tarikatlarıyla daha geniş alana yaymışlardır.

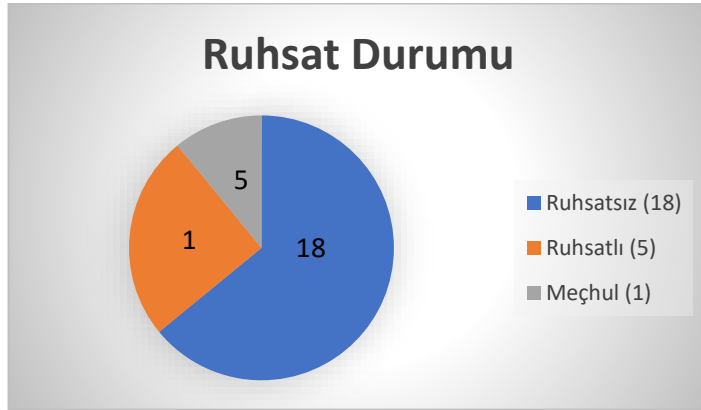
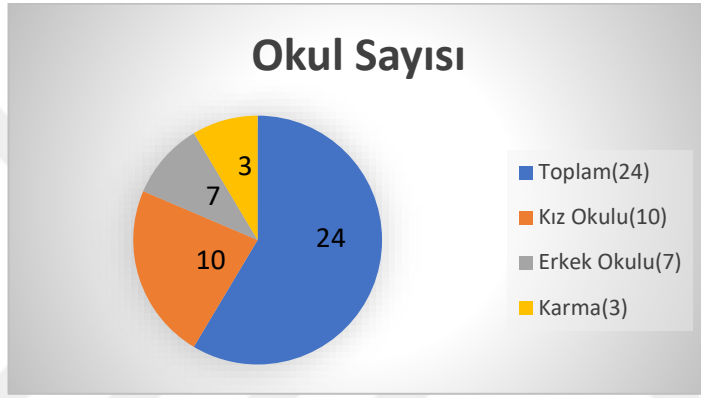
MF.MGM-6 numaralı defter incelendiğinde Osmanlı toprakları genelinde ruhsatlı veya ruhsatsız olarak açılan okul sayısı 250 sayısını bulmaktadır. Tabi bu kurumlara hastane, kilise, manastır, sanat evleri, misyonerlere destek olan halka ve misyonerlerin kendilerine ait evleri eklendiğinde sayısı giderek artmaktadır. Bunda okulların 129.maddeye dayanarak açılması ve Osmanlı'nın aldığı tedbirlerin yetersiz kalması etkili olmuştur. Açılış tarihine göre okul sayıları aşağıda verilmiştir⁸⁷.

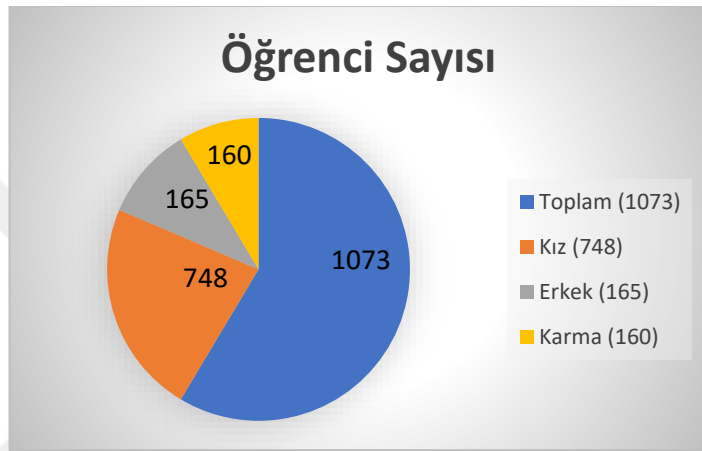
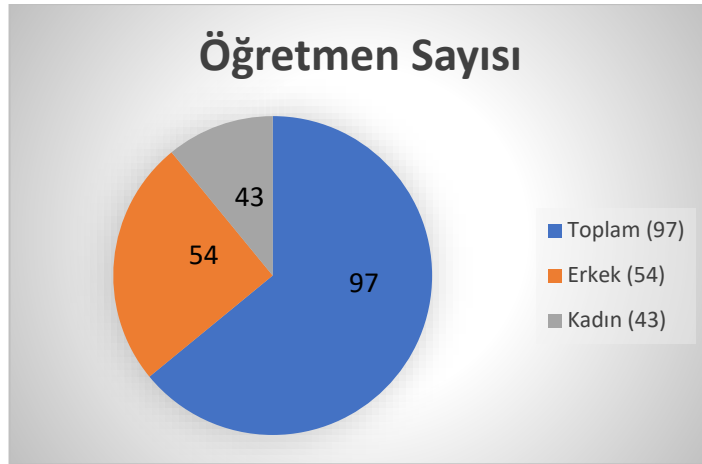

Belgelerde verilen bilgiler incelendiğinde sadece Lübnan'da açılan kurumlarda okuyan öğrenci sayısı 1608'dir. Bölgede açılan 24 okulun 13 tanesi kızlara yöneliktir. Belgelerdeki net veriler incelendiğinde okullarda 758 kız öğrenci bulunmaktadır.

⁸⁷ Mutlu, age, s.142.

Sayılarla bakıldığında Fransızların faaliyetleri arasında kızlara büyük önem verildiği görülebilir. Çünkü genç kızlar veya kadınlar misyonerler tarafından aile unsurunun temel taşı olarak görülmüş, bu yüzden yürütülen çalışmalarda kendilerine ayrı bir önem verilmiştir. Çünkü misyonerler “kadın bozulduğu zaman, her şey bozulur” prensibiyle hareket etmişlerdir. Akılları ve kalpleri din yoluyla ele geçirilen genç kız ve kadınlar, “geri kalmışlık, özgürlük ve sosyal hayattaki aktiflik” fikirleriyle yeniden oluşturulmaya çalışılmış, ailedeki konumuyla Hristiyanlık birçok eve girebilir ümidiyle ince bir nakış gibi işlemişlerdir. Kız öğrenci sayısındaki bu yükseklik öğretmenler arasında da kendini göstermiştir. Lübnan bölgesindeki okulların istatistik sonuçlarına göre;

Bu veriler yalnızca Lübnan’da açılan Fransız okulları dikkate alınarak verilmiştir.

Fransızlar açtıkları okullarda tamamen ücretsiz eğitim vermemiş, okul masraflarının büyük bölümünü öğrencilerden karşılamışlardır.

Tablo 7: Bir Fransız okuluna ait ücret talep formu⁸⁸

Cinsi	Yaş	Alınan Yıllık Ücret
Tam Pansiyon	7-12 arası	40 lira
	12-15 arası	45 lira
	15’ten yukarı	50 lira
Gündüz Öğrencileri	7-10 arası	10 lira
	10 yaş üstü	12 lira
	Son iki sınıf	14 lira
Yarım pansiyon	1-7-12 arası	20 lira
	12’den yukarı	22 lira

⁸⁸ Mutlu, age, s.287.

Fransa'nın Osmanlı topraklarında açtığı ilkokulun ismi bilinmemekle birlikte, 1535'te Fransa'ya tanınan Kapitülasyonlar ile Fransızlar bu imtiyazı ve avantajı kendileri aleyhinde iyi değerlendirmiştir. 1540'ta St. Benoit Kilisesi'nin camiye çevrilme mevzusunda Fransız elçisinin araya girmesi sonucunda kilise Padişah tarafından Fransız Kralı himayesine bırakılması bu avantajın ne denli iyi kullanıldığının kanıtı olmuştur⁸⁹.

Fransızların Osmanlı topraklarında açtıkları ilk kurum eğitim alanında olmuştur. Bunu farklı alanlarda açtıkları kurumlar da peşin sıra izlemiştir. Maarif Nezaretine yazılan belgeler incelendiğinde sağlık, din, eğitim, yardım ve daha birçok alanda açtıkları kurumlar hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Kurumlar hakkında verilen bazı bilgiler ise şu şekildedir;

Fransa'ya bağlı yeni açılacak kurumların alanı ne olursa olsun ilk başta açılmasına izin verilen bir ruhsatname şartı aranmaktadır. Osmanlı Devleti ise bu inşaatlara bazen izin vermiş bazen izin vermemiştir. İzin verilememesi hakkında sunulan sebeplerin en başında ise, inşa edilmek istenen kurumun vakıf arazileri üzerine yapılmak istenmesinden dolayı onay verilmemesidir⁹⁰.

Osmanlı Devleti topraklarında açılan kurumların hangi isim altında açıldığına ve ruhsatların kesinlikle açıldığı kurumlar üzerine alınmasına dikkat etmiştir. Bu nokta da ise bazen bir kurum üzerine alınan izin ruhsatının, bu izni alan kişilerce alanları genişletilerek başka bir arazide, bazen de bir ev içerisinde kurumların açıldığı ve bunlar içinde ayrı olarak ruhsat alınması gerektiği hakkında Osmanlı Devleti ile Fransa Hükümeti arasında yapılan yazışmaların çoğu sonuçsuz kalmış, Fransız Hükümeti açtığı kurumun faaliyetlerini izinsiz olsa da devam ettirmiştir⁹¹.

Fransızlar Osmanlı topraklarında en büyük etkiyi tarikatlarının faaliyetleri sayesinde oluşturmuşlardı. Tarikatların açtıkları kurumların kime ait olduğu konusundaki

⁸⁹ Akyüz, age, s.105.

⁹⁰ DVNS.MKTZ.35/28-970/309 nolu belge; Kudüs-ü Şerif de Fransa tebaasına bağlı rahiplerin talebi üzerine arazi üzerinde bir kilise ve yanına çan kulesi ile rahiplerin kalacağı bir manastır ve manastır ile kilise arasında bir geçit yapılması talebine karşılık, Osmanlı Devleti'nin bu taleplerin inşa edileceği arazinin vakıf arazisi olmasından dolayı ruhsat izninin reddine karar kılmıştır.

⁹¹ MF-MGM/06-323 nolu belge; Beyrut Vilayetinde açılacak mektebin ruhsatının belli bir okul adına verildiği, daha sonra Beyrut reisinin hükümete bildirmesi üzerine Beyrut'ta Fransa tebaasında bulunan bir kişinin evinde de bir okulun açılmış olduğu, bunun içinde bir ruhsatın alınması gerektiği Fransa Hükümetine bildirilmiş olsa da yazışmalar sonuçsuz kalmıştır. DVNS.MKTZ.35/22-748/27 yazışmaların sonuçsuz kalmasına dair bir başka belge örneğidir.

belirsizlikler ile eksik okul isimlerin sefaret belgelerine kayıt edilmemesi yaşanan sorunlardan olmuş ve yanlışlıklar düzeltilerek taraflara bildirilmiştir⁹².

Yaşanan ruhsat problemlerinden bir diğeri ise, bölgede Fransa himayesi altında bulunan birden fazla kurumun bazılarının ruhsatlı bazılarının ruhsatsız olmasıdır. Osmanlı hükümeti ise ruhsatı bulunmayan kurumlar için iznin alınması gerektiği iletilmişse de bu konu Fransa hükümeti tarafından çoğu kez cevapsız bırakılmıştır⁹³.

Fransız kurumları hakkında belgelerden elde edilen bir diğer bilgi ise, zarara uğramış veya yıkılmış binaların tamir edilmesi veya tamamen yıkılarak yeniden inşa edilmesini kabul eden yazışmaların varlığıdır⁹⁴.

Belgelerden elde edilen bir diğer bilgi ise, bazı kayıtlarda Fransız kurumları hakkında detaylı bilgilerin verilmiş olmasıdır. İzmit Vilayetinde bulunan kurumların sayısına, hangi tarikata bağlı olduğuna, okulların derecesine, yönetici isimlerine, öğrenci sayısına ve ruhsat hakkında başvurular konusunda detaylı bilgiler verilmiştir⁹⁵.

Bağdat'ta bulunan Fransa konsolosluluğuna yazılan belgelerden kadim rahipler olarak anılan kişilere bağlı kız ve erkek okulların bulunduğu, bu okullarda okuyan kişi sayılarının tam veya tahmini rakamlarının yazıldığına, bu çocukların yaş aralıklarının ne olduğuna, küçük yaştan belirli bir yaşa kadar eğitim verildiğine ve cinsiyetlerine dair detaylı bilgiler verilmiştir. Kadim rahiplere ait bu tesislerde bulunan kurumun türünün ne olduğuna ve burada ne tür hizmetlerin verildiğine dair bilgilerde bulunmaktadır⁹⁶.

Maarif Nezaretine yazılan belgelerde adı geçen vilayetlerde Fransız himayesinde ve tebaasına ait herhangi bir okulun olmadığı konulu telgrafların Osmanlı tarafına iletildiği görülmektedir⁹⁷.

Fransızların Osmanlı'nın hüküm sürdüğü toprakların büyük bir kısmında ruhsatlı veya ruhsatsız birçok okul açtığına daha önceki sayfalarda bilgi verilmiştir. Kayıtlar incelendiğinde kurumların ruhsatsız olmasına karşılık kurum isimlerinin varlığının Osmanlı hükümetince varlığının biliniyor olmasıdır. Osmanlı Devleti açılan bu

⁹² MF-MGM/06-141 nolu belge

⁹³ MF-MGM/06-358 nolu belge

⁹⁴ DVNS.MKTZ.35/1051-1995 nolu belge

⁹⁵ MF-MGM/06-352 nolu belge

⁹⁶ MF-MGM/06-336

⁹⁷ MF-MGM/06-348,06-350

kurumları denetlemek amacıyla, layihaların hazırlanmasına, kıdemli devlet adamlarının bölge görevlendirilmesine giderek adı geçen kurumları incelemesine ve incelemeler sonucunda hazırlanan raporlar ışığında yeni kanunlar çıkarmışlardır. Ancak yapılan tüm titiz çalışmaların çoğu sonuçsuz kalmış, kurum açılışlarını denetim altına almak bir yana yabancı devletlerin açacakları müesseselerin sayısında hızlı bir artış dahi görünmüştür. Bu sebepleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. Osmanlı Devleti başta kendi lehine uygun verdiği kapitülasyonların yabancı devletler tarafından iyi bir şekilde kullanılarak Osmanlı'yı zor durumda bırakmış olması,
2. Osmanlı Devleti'nin özellikle 17. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş çekildiği dünya siyasetindeki politikasında, 19. yüzyıla geldiğinde siyasi olarak çok zor durumda olması. Denetim kurmaya çalıştığı kurumlardan ruhsat alınmasını istese de başarısız politikaları ve daha birçok sorunu yüzünden isteklerinin peşine düşmemesi,
3. Açılan bu kurumlar tebaası veya hamisi olduğu devletler tarafından çok iyi bir şekilde korunmuştur. Osmanlı'nın kurumlar hakkında izlediği politikalarda bu devletler engelleyici olmuştur. Osmanlı Devleti çıkardığı 129. Maddeye uymayan kurumları kapatmayı düşünmesi bile uluslararası problemlere dahi yol açmıştır. Zaten birçok alanda zor durumda olan Osmanlı Devleti aldığı uyarı telgrafları sonucunda geri adım atmak zorunda kalmıştır.
4. Devletin görevlendirdiği memurların detaylı bilgilendirmesi sonrasında özellikle Müslüman halkın bu yabancı okullar rağbetini engellemek amacıyla, yabancı kurumlara denk okullar açılmaya çalışılmışsa da bu kurumların sadece başkent sınırlı kalması, taşraya ulaşamaması ve sağlam temelli kurumların oluşturulmaması gibi sebeplerden dolayı ruhsatsız olsa da yabancı kökenli bu kurumların gerek siyasi zorluklardan gerek bölge halkının ihtiyaçlarını karşılaması için varlığının devamına göz yumulmak zorunda kalmıştır.

2.FRANSA’NIN BEYRUT MİSYONU

Fransızların Osmanlı topraklarında açtığı ilk kurumun hangisi olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, en yoğun faaliyetlerini Osmanlı Devleti’nin siyasi otoritesinin de çöktüğü 19. yüzyılda vermiştir. Misyonerlerin kendi aralarındaki nüfuz elde etme rekabetinin varlığı da bu artışta diğer bir etken olmuştur.

Misyonerler, tüm dünyayı kendilerine faaliyet alanı olarak görmüşlerdir. Ancak bazı nokta alanlar bu misyonerlik faaliyetleri için önemli merkez olarak görülmekteydi. Suriye bölgesi (günümüzde bu topraklar Suriye, Lübnan, İsrail ve Ürdün topraklarını kapsayan alana denilmekteydi) misyoner ve misyonerlik faaliyetleri için önemli çalışma merkezi arasında olmuştur. Misyonerlerin bu bölgeyi önemsemesinde etken sebepler şunlardır; Hz. İsa’nın bu bölgede doğması ve Hristiyanlık dinini buradan yaymaya başlaması, Osmanlı Devleti merkezinden uzakta bulunması sebebiyle faaliyetlerinde rahat hareket edecekleri yer olması, tüm dinler tarafından kutsal sayılan Kudüs’ün burada bulunması, bu topraklarda çeşitli inançlara sahip insanların bulunması ve bölgenin konumu sebebiyle Asya, Afrika, Avrupa gibi kıtalara ulaşımının kolay olmasıydı⁹⁸.

Fransızlar, Suriye’deki faaliyetlerine Haçlı Seferleri ile başlamış, XIV. Lui’nin bölgedeki Hristiyan gurupları özellikle de Marunîlere kendilerine yardımlarından dolayı yardımda bulunacağı sözüyle devam etmiş, bu koruma III. Napoli ile de sürmüştür. Fransızların Marunîleri korumasındaki amacı ise, bu bölgede en kalabalık Hristiyan gurubu kullanarak Hristiyanları birleştirmektir. Fransızların bölgedeki faaliyetleri zaman zaman kesintiye uğramış olsa da bölgedeki en büyük rakiplerinden biri olan Amerikalıların çalışmaları sonucunda buraya geri dönmüşlerdir. Çünkü Amerikalılar buradaki Katolikleri, Protestan yapmak için çalışmaktaydı⁹⁹.

Fransızlar, Amerikalıların faaliyetleri sonucunda bölgede açtıkları Beyrut Tıp ve Eczacılık Okulu’na karşılık, St. Joseph Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı olarak Beyrut Fransız Katolik Tıp Fakültesi’ni kurmuşlardır. Bu fakülte Fransız hükümetinin desteği, Beyrut Başkonsolosluğu’nun teşviki ile ABCFM’nin açtığı fakülte ile benzer ve onlarla yarışacak nitelikte olmasına önem verilerek kurulmuştur.

⁹⁸Kürşat Çelik, *Misyonerlerin Suriye’de Sağlık Alanındaki Faaliyetleri ile Şam Tıp Fakültesinin Açılmasına Dair Bir Rapor* International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2570> Number: 29 , p. 139-164, Autumn III 2014, s.143.

⁹⁹ Çelik, agm. s.143.

Fakülteye kaydolmak ise bazı şartlara bağlanmıştır. Okula kaydolmak için, bakalorya imtihanını vermiş olmak, Fransız Beyrut konsolosunun imzasını taşıyan bir sertifika almak veya elçinin tayin ettiği ve yöre okullarının profesörlerinden seçilmiş bir jüri önünde sınavından başarılı olmak gerekmektedir¹⁰⁰. Tıp Fakültesi için daha sonra burada bir de hastane açılmış, okul öğrencileri belli sürelerle bu okulda çalışmıştır. Hastane ücretli ve ücretsiz olarak hasta kabulü yapmış, bölge halkının güven ve sempatisini kazanabilmek amacıyla ücretsiz hizmette bulunmuştur.

¹⁰⁰ İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Suriye’de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi*, T.T.K. Yay., Ankara 1999, s.34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MF.MGM-6 DEFTERİ VE BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU

1.Belgelerin Transkripsiyonu

Fransa Sefaretinden verilen 1 numarolu cedvelin suretidir¹⁰¹.

1	Pangaltı	“Dame de Sion” Mektebi
2	“ “	“Frère de la Doctirien Chritiene” Nam Ruhan Mektebi
3	Feriköyü	“Optiale de la Pa” hastahanesinde Rahibeler mahsus Mektap-i İbtidaî
4	“ “	“Souare Jé Orjebiën” Rahibelerine mahsus Mekteb
5	“ “	“Emma Couvlé Counsion”(Yorgios) nam Mekteb
6	“ “	“St. Jan Caryizuston de Frère de la Doctirien Freyten” Mektebi
7	Beyoğlu	“Couer” nam Fransız Mektebi
8	“ “	(Bursa Sokağında) “Souare de Chariete” Mektebi
9	“ “	Saint. Polchri de la Nazariete” Mektebi
10	“ “	(Taksim’de) Frère de la Doctirien Chrebiën” Rahiblerine mahsus Mekteb
11	“ “	“St. Michel de Frère de la Doctriene” ektebi
12	“ “	“St. Antoine de Minuer Convantuel” Mektebi
13	“ “	“St. Luise de Pier Chapus” Nam Ruhban Mektebi ve Koleji
14	“ “	“Madame de döv Dechafter” Mektebi
15	“ “	“Saint Elizabéth de Souare Franchiscen” Mektebi
16	“ “	(Çukurbostan’da) St. Jouseph Mektebi
17	“ “	(Papaz Köprüsü’nde) St. Jouseph de Pier Jé Orjebien Mektebi
18	Galata	(Perşembe Pazarı’nda) “St. Pier Mektebi”
19	“ “	“Frère de la Doctirien Chrebiën” Mektebi
20	“ “	“St. Benoit de la zariete” Mektebi
21	“ “	“Providance Saint Benoit de Souare de la Chariete” Mektebi
22	Kumkapu	“Agustiene de l’Assomption” Mektebi
23	“ “	“O’blat de l’Assomption” Mektebi
24	Yedikule	“Agustiene de l’Assomption” Mektebi
25	“ “	“O’blat de l’Assomption” Mektebi
26	Büyükdere	“Minuer Convantionel” Mektebi
27	Bebek	“Souare de Chariete” Mektebi
28	“ “	“Lazariet” Mektebi
29	Makriköy	“Dominichen” Mektebi
30	“ “	“Souare Dominichen” Mektebi
31	“ “	“Frère Mariete” Mektebi
32	Ayestefanos	Chapuse Rahiblerinin Kolej ve Mektepleri0
33	Kadıköy	“Frère de la Doctriene Charibiene” Rahiblerinin Kolej ve Mektebi

¹⁰¹ MF.MGM-6/120-128-129-

34	“ “	(Vaktiyle Frankon namıyla müsemma olan) “Fouare” “Kolej” “Dame de Sion” Mektebi
35	“ “	“Houte Toure Oriantal de Agustine de l’Assomption” Mektebi
36	“ “	“Emmacule Conpione” Mektebi
37	Fenerbaçe	“Agustine de l’Assomption” nam Ruhban Mektebi
38	“ “	“Souare O’blat de l’Assomption” Mektebi
39	Büyükada	“St. Antoine de Souare O’blat” Mektebi
40	“ “	“Chapucen” Mektebi
41	Haydarpaşa	“Souare O’blat de l’Assomption” Mektebi
42	Üsküdar	“Souare de Chariete” Mektebi
43	“ “	“Frère Mariete” Mektebi
44	İzmid	“Agustine de l’Assomption” Mektebi
45	“ “	“O’blat de l’Assomption” Mektebi
46	Kandilli	“Madame de Chantre” Mektebi
47	Beykoz	“Frère Minuer Conventionel” Mektebi
48	Zonguldak	“Pierre Assopmtione” Mektebi
49	“ “	“O’blat de l’Assomptione” Mektebi
50	Sultanşehir	“Pierre Assomptione” Mektebi
51	Kale-i Sultaniye	“Pierre Georgien” Mektebi
52	Bingazi	“Pierre Franchiscen” Mektebi
53	“ “	“Pierre de St. Jouseph” Mektebi
	Kudüs-i Şerif Sancağı	
54	Kudüs-i Şerif	“Franchiscen” Mektebi
55	“ “	“Pierre de la Doctriene Chrabien” Mektebi
56	“ “	“Pierre O’blan” nam Ruhban Mektebi
57	“ “	“Pierre Dominichen” nam İncil Mektebi
58	“ “	“Souare de St. Jouseph de l’Apparione” Mektepleri
59	“ “	“Dame de Sion” Mektebi
60	“ “	“St. Pierre de Peres Toure de Sion” nam Sana’i Mektebi
61	Beytü’l- Elham	“Pierre Franchiscen” Mektebi
62	“ “	“Frère de la Doctriene Chrabien” Mektebi

Ba Ferman-ı Ali'de Bulunan Müessesat¹⁰²

	Bingazi	Kilisa
63	Kudüs-i Şerif	Arz-ı mukaddes de kain olub Franchincenlere aid bulunan Bilcümle müessesat
64	Beytü'l-Elham	Frérelere aid Mekteb
65	Yafa	Frérelere aid Kolej
66	Kudüs-i Şerif	“Saint Ayn” Kilisası
67	“ “	“Patér” mabedi ile bunun müştemilatında bulunan arsalar
68	“ “	“Saint Antoine” Kilisası
69	Beytü'l-Elham	“Salazien”lere aid Eytamhane ile Mekteb-i Zanai’
70	Kudüs-i Şerif	“Souare de Chariete” lere Misafirhane
71	Beytü'l-Elham	“Souare de Chariete”lere aid Hastahane
72	Kudüs-i Şerif	“Augustin de l’Assompction” Ruhbanına aid “Notre Dame Francis” Misafirhanesi
73	“ “	“Dame de Sion”lara aid Müessesat
74	Ebu Gazze	“Saint Pierremi” Kiisası
75	Edirne	“Piérre Souare Cosioniet” nam Rahiblere aid Kolej
76	Selanik	Katolik Kilisası
77	Bursa	“A’ssompction” nam Fransız Koleji
78	“ “	“Veltasi” Mektebi
79	İzmir	“St. Polifarte” nam Fransız Kilisası
80	İzmir	“Lazariete”lere aid Sacre Coure Kilisası ile Koleji
81	“ “	“St. Jané” Büyük Kilisesi
82	“ “	“Cuziene” Kilisası
83	“ “	“Cordeilere” Kilisası
84	Bağdat	“Farme”lere aid Manastır Kilisa ve Mekteb
85	Basra	“Farme”lere aid Kilise ve Mekteb
86	Trablusgarb	“Francishcen”lere aid Kilisa ve Manastır

¹⁰² MF.MGM-6/122-123-

Fransa Sefaretinden İ'tâ Olunan 3 numarolu Cedvelin Suretidir¹⁰³

İnşa ve tavsiye veya tağyiri Fransız hukukunca talep olunan müessesatın emrimizce cedvel-i tercümesidir.

	İzmid Sancağı	
1	İzmid	“A'ssompioniet” Kilisesi
	Ma'muratü'l-Aziz Sancağı	
2	Malatya	“Chapusien” Kilisesi ile Hastahanesi, Mektebi ve Manastırı
3	Koplak	“Chapusien” Kilisesi ile Mekteb ve Manastırı
4	Begümşiyân	“Chapusien” Kilisesi ile Mekteb ve Manastırı
5	Hısınk	“Chapusien” Kilisesi ile Mekteb ve Manastırı
6	Sursuri	“Chapusien” Kilisesi ile Mekteb ve Manastırı
	Haleb Vilayeti	
7	Haleb	“Souare de Chariete” Hastahanesi
8	Ğurdik (Gurdin)	“Chapusien” Kilisesi ile iki Mektebi
9	Kenape	“Franchiscen” Kilisesi
10	Yenicekale	“Franchiscen” Kilisesi
11	Murcuk Deresi	“Franchiscen” Kilisesi
13	Dövme Kale	“Franchiscen” Kilisesi
14	Maraş	“Franchiscen” Manastırı
	Kudüs-i Şerif Sancağı	
15	Kudüs-i Şerif	Bena Dictene Ruhban Mektebi
16	“ “	“Souare de St. Jouseph de l'Apparione” Mektebi
17	“ “	“Frère Salazien” Sana'i Mektebi
18	Ramle	“Pierre Franchiscen” Mektebi
19	“ “	“Souare de St. Jouseph” Mektebi
20	Ramalla	“Souare de St. Jouseph” Mektebi
21	Beyti'l-lahiye	“Souare de St. Jouseph” Mektebi
22	St. Jean de la Buntani	“Dame de Sion” Mektebi
23	Yafa	“Franchiscen de Terre-Saint” Mektebi
24	“ “	“Frère de la Doctirien Chretiene” Koleji
25	“ “	“Frère de la Doctirien Chretiene” Mektebi-i İbtidaîsi
26	“ “	“Souare de St. Jouseph” Mektepleri
27	Karemizan	“Pierre
28	Ela'tron	
	Edirne Vilayeti	
29	Edirne	“Pierre de Souare Chapusien” Koleji
30	“ “	“Saint Helen de O'blat de l'Assomption” Mektebi

¹⁰³ MF.MGM-6/124-127-126-133-132-131-130-137-136-135-134

31	Karağaç	“A’ssompioniet” Mektebi
32	“ “	O’blat de l’Assomption” Mektebi
33	“ “	“Minuer Convantionel” Mektebi
34	Dedeğaç	“Minuer Convantionel” Mektebi
	Selanik Vilayeti	
35	Selanik	“Piérre Lazariete” Mektebi
36	“ “	“Souare de Chariete” Mektebi
37	“ “	“Frère de la Doctirien Chariete” Koleji
38	“ “	“Chreiud” Ticaret Mektebi
39	Kalamari	“Souare de Chariete” Mektebi
40	Zeytunluk	“Piérre Lazariete” Ruhban Mektebi
41	“ “	“Souare de Chariete” Mektebi42
42	Gevgili (Gevgelija) Kazası Dahilinde (Kilikiye)	“Souare de Chariete” Mektebi
43	Gevgili Hazası Dahilinde (Polyorçe)	“Souare de Chariete” Mektebi
44	Kavala	“Lazariete” Mektebi
	Manastır Vilayeti	
45	Manastır	“Lazariete” Mektebi
46	“ “	“Souare de Chariete” Mektebi
	Hüd’âvendigâr Vilayeti	
47	Bursa	“Souare de Chariete” Mektebi
48	“ “	“Piérre A’ssompioniet” Mektebi
49	“ “	“Velanète” Fransız Mektebi
50	Eskişehir	“Piérre A’ssompioniet” Mektebi
51	“ “	“Souare de l’Assomption” Mektebi
52	Uşak	“Lazariete” Kilisası Mektebi
	Konya Vilayeti	
53	Konya	“Piérre A’ssompioniet” Mektebi
54	“ “	“O’blat de l’Assomptione” Mektebi
	İzmir Vilayeti	
55	İzmir	“Sacre Coure de Lazariete”Koleji
56	“ “	“Providence de Souare de Chariete” Mektebi
57	“ “	“Souare de Chariete” nam Fransız Hastahanesi, Mektebi
58	“ “	“Souare de Chariete”lere Mahsus Kolej, Mektebi
59	“ “	“Dame de Sion” Koleji
60	“ “	“St. Jouseph de Frère de la Doctriene Charieten” Koleji
61	“ “	“Frère de la Doctriene Charieten”lere aid ve “Koz” Sokağında kain Mekteb
62	“ “	“Povaniyet de Frère de la Doctriene Charieten” Mektebi

63	Kordelyo	“Dame de Sion” Mektebi
64	“ “	“Frère de la Doctriene Charieten” Mektebi
65	Göztepe	“Souare de Chariete” Mektebi
66	“ “	“Frère de la Doctiriene Charieten” Mektebi
67	Birûnâbad	“Souare de Chariete” Mektebi
68	“ “	“Frère de la Doctiriene Charieten” Mektebi
69	Foça	“Souare de Chariete” Mektebi
70	“ “	“Piérre Chapusen” Mektebi
71	Aydın	“Souare de Chariete” Mektebi
	Cezayir-i Bahri Sefid	
72	Rodos	“Frère de la Doctriene Charieten” Koleji
73	“ “	“Akandibade Piérre de la Doctriene Charieten” Darülmualimini
74	“ “	“Souare Franchiscen” Mektebi
75	Sakız	“Souare de St. Jouseph de l’Assomption” Mektebi
76	“ “	Kilisa Mektebi
77	Midilli	“Frère Mariète” Mektebi
	Adana Vilayeti	
78	Adana	“Piérre Jenubet” Koleji
79	“ “	“Souare de St. Jouseph de Lion” Mektebi
80	Akposi	“Lazariete” Mektebi
81	Şekle	“Piérre Terrapiete” Ziraat Mektebi
82	Tarsus	“Piérre Chapusien” Mektebi
83	“ “	“Souare de la Saint Camel” Mektebi
84	Mersin	“Piérre Chapusien” Mektebi
85	“ “	“Souare de St. Jouseph de l’Assomption” Mektebi
	Anakara Vilayeti	
86	Ankara	“Frère de la Doctriene Charitien” Mektebi
87	Kayseri	“Piérre Jeneubete” Mektebi
88	“ “	“Dame de St. Jouseph de Lion” Mektebi
	Sivas Vilayeti	
89	Sivas	“Piérre Jneubete” Mektebi
90	“ “	“Souare de St. Jouseph” Mektebi
91	Tokat	“Piérre Jeneubete” Mektebi
92	“ “	“Souare de l’Assomption” Mektebi
93	Amasya	“Piérre Jeneubete” Mektebi
94	“ “	“Souare de l’Assomption” Mektebi
95	Merzifon	“Piérre Jeneubete” Mektebi
96	“ “	“Souare de l’Assomption” Mektebi
	Trabzon Vilayeti	
97	Trabzon	“Piérre de la Doctriene Charitien” Koleji
98	“ “	“Souare de St. Jouseph de l’Assomption” Mektebi
99	Samsun	“Frère Mariète de Lion” Kolları
100	“ “	“Souare de St. Jouseph de l’Assomption” Mektebi
	Erzurum Vilayeti	

101	Erzurum	“Frère de la Doctriene Charitien” Mektebi
102	Erzurum	“Souare de Limmaculé Chonspiune” Mektebi
	Van Vilayeti	
103	Van	“Piérre Dominicen” Zükur Mektebi
104	“ “	“Dominicen” İnas Mektebi
105	Siirt	“Piérre Dominicen” Mektebi
106	“ “	“Souare de la Péres Antasion” Mektebi
	Diyarbakır Vilayeti	
107	Diyarbakır	“Piérre Chapusen” Mektebi
108	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
109	Urfa	“Piérre Chapusen” Mektebi
110	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
	Ma’muratü’l-Aziz Vilayeti	
111	Malatya	“Piérre Chapusen” Mektebi
112	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
113	Mezira’	“Piérre Chapusen” Mektebi
114	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
115	Harput	“Piérre Chapusen” Mektebi
116	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
	Haleb Vilayeti	
117	Haleb	“Piérre Franciscen” Kolej ve Mektepleri
118	“ “	“Souare de St. Jouseph de l’Apparione” nam Rahibelere aid iki mekteb
119	“ “	“Soare de St. Couer Jesuse Marie” Mektebi
120	Ayntâb	“Piérre Franciscen” Mektebi
121	“ “	“Souare Franciscen” Mektebi
122	Kenaye	“Piérre Franciscen” Mektebi
123	Kasabe	“Piérre Franciscen” Mektebi
124	Antakya	“Piérre Franciscen” Mektebi
125	Kuderba	“Piérre Franciscen” Mektebi
126	Maraş	“Piérre Franciscen” nam Rahiblere aid Mekteb ve Dersane
127	(Yenice Kale)ye Muzaf Büyük Köy	“Piérre Franciscen” Mektebi
128	Murçok Deresi	“Piérre Franciscen” Mektebi
129	Döngöle	“Piérre Franciscen” Mektebi
130	İskenderun	“Souare de St. Jouseph” Kilisa İnas Mektebi
131	“ “	“Souare de St. Jouseph” Kilisa Zükur Mektebi

	Suriye Vilayeti	
132	Şam	“Piérre Franciscen” Mektebi
133	“ “	“Lazariete” Mekteb-i İbtidai’yesi
134	“ “	“Lazariete” Zükur-i eyli Mektebi
135	“ “	“Souare de Chariete” Mektebi
136	“ “	“Souare de Chariete” İnas-ı Leyli Mektebi
137	“ “	“Mariamat” Mektebi
138	Nepek	“Piérre Jeneubet” Zükur Mektebi
139	“ “	“Piérre Jeneubet” İnas Mektebi
140	Namayel	“Piérre Jeneubet” Ziraat Mektebi
141	Yabrut	“Piérre Jeneubet” Mektebi
142	“ “	“De Mariamat” Mektebi
143	Ba’albek	“De Mariamat” Mektebi
144	Reis-i Ba’albek	“De Mariamat” Mektebi
145	Fa’a	“De Mariamat” Mektebi
146	Aclun	Zükur ve İnas Mektepleri
147	Humaclun	Zükur ve İnas Mektepleri
148	Ucara	Zükur ve İnas Mektepleri
149	Salt	Zükur ve İnas Mektepleri
150	Fahr	Zükur ve İnas Mektepleri
151	Tramyanaş	Zükur ve İnas Mektepleri
152	Kerek	Zükur ve İnas Mektepleri
153	Madaba	Zükur ve İnas Mektepleri
	Beyrut Vilayeti	
154	Beyrut	“Piérre de Chapusen” Mektebi
155	“ “	“Piérre de Jeneubetlerin” “Saint Jouseph” Darülfünü-u Tıbbiye Mektebi
156	“ “	“De Frére de la Doctriene Chrebién” Mektebi
157	“ “	“Saint Benoit” Mektebi
158	“ “	Reis-i Beyrut’ta “Fille de la Chariete” Mektebi
159	“ “	Reis-i Beyrut’ta “Frére de la Doctriene Chrebién” Mektebi
160	“ “	Karantinahane’de “Fielle de la Chariete” Mektebi
161	“ “	“Souare St. Jouseph de l’Apparioune” Leyli Mektebi
162	“ “	“Dame de Nazarieté” Leyli Mektebi
163	“ “	“Souare de la St. Famille” Leyli Mektebi
164	“ “	Mösyö Olyoben’in Mektebi
165	Sur	“PiérreFranchiscen” Mektebi
166	“ “	“Souare St. Jouseph de l’Apparione” Mektebi
167	Sayda	“Souare St. Jouseph” Mektebi
168	“ “	“Piérre Jouseph” Mektebi
169	Lazkiye	“PiérreFranchiscen” Mektebi
170	Kubayat	“Farme” Mektebi

171	Trablusşam	“Fille de la Chariete” Mektebi
172	“ “	“Fierre de la Doctriene Chrebiene”lerin iki Mektebi
173	Hayfa	“Dame de Nazariete” Mektebi
174	“ “	“Fille de Chariete” Mektebi
175	“ “	“Fierre de la Doctriene Chrebiene” Mektebi

174	Aka	“Dame de Nazariete” Mektebi
175	Şifâa’mr	“Dame de Nazariete” Mektebi
176	Nasıra	“Dame de Nazariete” Mektebi
177	“ “	“Souare St. Jouseph de l’Apparione” Mektebi
178	“ “	“Piérre Salése” Mektebi
179	“ “	Férre de la Doctriene Chrebiene” Mektebi
	Musul Vilayeti	
180	Musul	“Dominichen” Mektebi
181	“ “	“Piérre de la Prezantasion” Leyli Mektebi ve Mektebi
182	Nelkef	“Souare de la Prezantasion” Mektebi
183	Mariskob	“Dominichen” Mektebi
184	Cezire	“Dominicen” Mektebi
185	“ “	“Piérre de la Prezantasion” Mektebi
	Bağdat Vilayeti	
186	Bağdat	“Firere Farme” Mektebi
187	“ “	“Souare de Prezantasion” Mektebi
	Basra Vilayeti	
188	Basra	“De Farme” Mektebi
	Yemen Vilayeti	
189	Hadida	“Souare Franchiscen” Mektebi
	Trablusgarp Vilayeti	
190	Trablusgarp	“Souare de St. Jouseph de l’Apparione” Mektebi
191	“ “	“Firere Marianiet” Mektebi

1	İzmir ¹⁰⁴	Buca Kilisası
2	“ “	Fransız Hastahanesi
3	Rodos	“Frere”lere aid Darümuallimin
4	“ “	Latin Kilisası
5	Sakız	“St. Nicola” Büyük Kilisası
6	“ “	“St. İzadore Emmalaruse” Kilisası
7	Kayamos	“St. Maria de l’Assomptione” Kilisası
8	“ “	“Saint Maria de l’Emmacule Conceptione” Kilisası
9	Sakalarya	“St. Jean Baptionet” Kilisası
10	“ “	“St. Felix” Manastırı
11	Mersin	“Pierre Chapusen” Misyonerler Heyeti ile Mektebi
12	Şekle	“Pierre Terrapiet” Misyonerler Heyeti
13	Trabzon	“Frère”lere aid Kolej
14	“ “	“Pierre Chapusen”lere aid Latin Kilisası
15	Samsun	“Pierre Chapusen”lere aid Latin Kilisası
16	Erzurum	“Pierre Chapusen”lere aid Latin Kilisası
17	“ “	“Frère”lere aid Piskoposluk Mekatib-i İbtidaîyesi
18	Urfa	“Pierre Chapusen”lere aid Manastır
19	Malatya	“Chapusen”lere aid Manastır ve Mabed
20	Mezira’a	“Chapusen”lere aid Manastır ve Mabed
21	Haleb	“Franchiscen”lere aid Manastır ve Kilisa
22	Ayntab	“Franchiscen”lere aid Manastır ve Kilisa
23	Antakya	“Chapusen”lere aid Kilisa
24	Maraş	“Franchiscen”lere aid Manastır ve Mekteb
25	İskenderun	“Carrem”lere aid eski ve yeni Kilisa
26	Şam	“Lazariet”lere aid Manastır, Mabed, Mekteb-i Darülaceze
27	“ “	“Fielle de la Chariete”lere aid Manastırlar, Mabedler, Mekatib, Eytamhaneler, Fukaraya mahsus Muayenehaneler, Darülacezeler ve Mektebi leyli
28	“ “	“Jeneubet”lere aid Manastır ve Mabed ve Mekteb
29	“ “	“Nataile”Jeneubet’lere aid Manastır, Mabed ve Eytamhane
30	Beyrut	“Chapusen”lere aid Latin Kilisası
31	“ “	“Lazariete” Misyonerleri Heyeti
32	“ “	“Souare de Chariete”lere aid Hastahane
33	“ “	“Souare de Chariete”lere aid Zükur-ı Eytamhanesi
34	“ “	“Souare de Chariete”lere aid Mekteb
35	Sur	“Franchiscen”lere aid Kilisa
36	Trablusşam	“Franchiscen Terra Ssaint”lere aid Kilisa
37	“ “	“Frère”lere aid iki Mekteb
38	Hayfa	“Mente Carmel” Manastırı
39	“ “	“Frère”lere aid Mekteb
40	Akka	“Franchiscen”lere aid Latin Kilisasıyla Manastır
41	Nasıra	“Franchiscen” Manastırı
42	“ “	“Dame de Nazariete” Manastırı

¹⁰⁴ MF.MGM.-6/138-139-140

43	Musul	Büyük Kilisa
	Beyrut Vilayeti	
44	Beyrut	Souare de Chariete Ruhban Mektebi
45	Nasıra	Carmeliete Manastırı
46	“ “	Frére de la Doctriene Chrebetien Mektebi
47	Nasıra	Saliésien Eytam Mektebi
	Suriye Vilayeti	
48	Şam	Souare de Chariete Hastahanesi
	Cezayir-i Bahri Sefid Vilayeti	
49	Tizbiyozi	Franchiscen Kilisası
	Manastır Vilayeti	
50	Manastır	Kabristan
	Trablusgarp Vilayeti	
51	Hamti	Franchiscen Manastır ve Kilisası
52	Derne	Franchiscen Kilisası
	Yemen Vilayeti	
53	Cedide	Souare Franchiscen Manastır ve Kabristan
	Edirne Vilayeti	
54	Dedeâğaç	Frére Minuer Convectionel Kilisası

Dersâ'det'te Kâin Fransız Mekâtibi ¹⁰⁵			
1	2	3	4
Aded-i Mekatib	Mekâtibin Mevkîi	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü
1	Pangaltıda Doğruyol'da Dam De Sion Mektebi	1857	Papa Vekilinin İdaresinde
1	Pangaltıda Doğruyol'da Frères de la Doctrien Chritienne Dam Ruhban Mektebi	" " "	Papa Vekilinin İdaresinde
1	Feriköy'ünde Optiyal De La Pa Nam Hastahanedeki Rahibelere Mahsus Mekteb-i İbtidai	1882	" " "
1	Feriköy'ünde Soéurs Georgien Rahiblerine Mahsus Mekteb	" " "	" " "
1	Feriköy'ünde İmmaculée Conception (Yorkiyus) Mektebi	" " "	" " "
1	Feriköy'ünde St. Jean Charizostom De Frères de la Doctrien Cretien Mektebi	" " "	" " "
1	Beyoğlu'nda Dörtüol ağzında Faure Mektebi	" " "	Müessisi ve Müdürü Faure
1	Beyoğlu'nda Bursa Sokağı'nda Soéurs De Charietés Mektebi	" " "	Müdire Soéurs Josephin
1	Beyoğlu'nda Bursa Sokağı'nda Saint Palchérie de Lazariets Mektebi	" " "	Lazariets Papazları İdaresinde
1	Taksim'de Ağahamamı'nda Frères de la Doctrien Chretien Rahiplerine Mahsus Mektep	1862	" " "
1	Taksim'de Ağahamamı'nda St. Michel de Frères de la Doctrien Chretien Mektebi	" " "	Fréreler İdaresinde
1	Taksim'de Ağahamamı'nda St. Enluis de Minuér Convantiel Mektebi	" " "	" " "
1	Taksim'de St. Luis Kilisesi Dahilinde St. Luis de Peres Chapusen Nam Ruhban Mektebi ve Koleji	1856	" " "
1	Beyoğlu'nda Taksim'de Yemenici Sokağı'nda Madame Devur Schafer Mektebi	1872	Mösyö Schafer ve Madame Devur
1	Taksim'de Saint Elizabeth de Soure Franchiscen Mektebi	" " "	" " "
1	Beyoğlu'nda Çukurbostan'da St. Jouseph Mektebi	1871	Rahibeler İdaresinde
1	Beyoğlu'nda Papazköprüsü'nde St. Jouseph Peres Gregornien Mektebi	1876	Müessisi Gürcü Papazları Müdürü Mirab
1	Galata'da Pençsenbe pazarında St. Pierre Mektebi	" " "	" " "
1	Galata'da Kule Sokağı'nda Frères de la Doctrien Chretien Mektebi	1842	" " "
1	Beyoğlu'nda Kemeraltı'nda Frenk Kilisesi Dahilinde St. Benoit de Lazariete Mektebi	1812	" " "
1	Beyoğlu'nda Kemeraltı'nda Frenk Kilisesi Dahilinde Providence A. St. Benoit'de Soure de la Chariete Mektebi	1810	" " "
1	Kumkapu'da Havuzlu Kilise'de Augustin de l'Assomption Mektebi	1891	Cizvit Papazları İdaresinde

¹⁰⁵ BOA, BEO,205658

1	Kumkapu'da Alibeyyokuşu'nda Oublan de l'Assomption Mektebi	1892	" " "
---	--	------	-------

5	6	7	8	9
Tabi'yeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu	Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkâm-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
Fransa	Ruhsatına resmi olmadığı ve fakat memuriyetleri tasdik buyurulmuş Fransız müessesatı meyanında dâhil bulunduğu	Leyli ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	Mektebin kadiman müessese olması olması ve ruhsatına mı istihal bulunması ceriyetle ihtam-ı mezbure tatbik ve icra bulunamamak da idüb	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa masusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	

Fransa	" " "	Leyli ve nehari zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	

1	2	3	4
Aded-i Mekâtib	Mekâtibin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü
1	Yedikule'de Augustin de l'Assomption Mektebi	" " "	" " "
1	Yedikule'de Oblak de l'Assomption Mektebi	" " "	" " "
1	Büyükdere'de Minuer Convantuel Mektebi	1881	Rahibeler idaresinde
1	Bebek'de Merahmet Sokağında Souere de Chariete Mektebi	" " "	" " "
1	Bebek'de Kilise Caddesinde St. Lazariete Mektebi	" " "	" " "
1	Bebek'de Dominicen Mektebi	" " "	Rahibeler
1	Mariköy'ünde Sakızağacı'nda Souere Dominicen Mektebi	1882	Soeur Klotin
1	Mariköy Doğruyol'da İskele Caddesinde Frères Maristes Mektebi	1895	Rahib Ajiber
1	Ayastefanos'da Chapusen Rahiblerinin Kolej ve Mektepleri	1886	Rahibler İdaresinde
1	Kadıköy'de Moda Caddesinde Frères de la Doctirin Chritienne Kolej Rahibleri Mektebi	1870	Fréreler İdaresinde
1	Kadıköy'de Frenk Kilisesi Karşusunda vaktiyle Francun Namıyla Muamma olan 'Faure'Kolej Dame de Sion Mektebi	1868	Rahibeler İdaresinde
1	Kadıköy'de Frenk Kilisesi Karşusunda Immaculé Conception Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
1	Kadıköy'de Yoğurtçu Caddesinde ?? Oriental de Augustin de l'Assomption Mektebi	1870	Frères Papazları İdaresinde
1	Fenerbahçe'de Augustin de l'Assomption Ruhban Mektebi	" " "	Rahibler İdaresinde
1	Fenerbahçe'de Soeurs Oblat de l'Assomption Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
1	Büyükdere'de Kilise Civarında St. Antoine de Soeurs Oblat Mektebi	" " "	Rahibler İdaresinde
1	Büyükdere'de Kilise Civarında Chapusen Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
1	Haydarpaşa'da Soeurs Oblat de l'Assomption Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
1	Üsküdar'da Selami Ali Mahallesinde Soeurs de Charite Mektebi	1887	Rahibeler İdaresinde
1	Üsküdar'da Frères Mariet Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
1	Kandilli'de Madame de Schafer Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde

	Beykoz'da Frères Convantuel Mektebi	" " "	Rahibeler İdaresinde
	Ortaköy'de Alberti Mektebi	1897	Madame Alberti

5	6	7	8	9
Tabi'yeti	Ruhsat istimal edilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu	Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Teftiş ve muallime şahadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
Fransa	Ruhsatına resmi olmadığı ve fakat memuriyetleri tasdik buyurulmuş Fransız müessesatı meyanında dahil bulunduğu	" " "	" " "	
Fransa	" " "	" " "	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Leyli ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari etfal-i zükura mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	

Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	
Fransa	" " "	Nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	" " "	

Trablusgarp Vilayeti'nde Fransız Okulları ¹⁰⁶					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekâtib	Mektebin Mevkîi	Tarih-i Kışadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yeti	Ruhsat istimal edilüb edilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Alliance İsrailiet: Trablusgarp'ta Musevi Mahallesinde ve İsticaren	1894	Müessisi: Alliance İsrailiet Cemiyeti olup Müdürü Mösyö Mayer Neu	Fransa	Bâde't-tesis 21Mart 1318 Tarihinde ruhsatına rabt edildiği
1	Alliance İsrailiet: Trablusgarp'ta Musevi Mahallesinde İsticaren	1898	Müessisi: Alliance İsrailiet Cemiyeti olup Müdiresi Madame Kalerlevi	Fransa	Bâde't-tesis 21 Mart Tarihinde ruhsatına rabt edildiği
1	Trablusgarp'ta Babü'l-Cer'de Hristiyan Mahallesindedir. Mektebin bulunduğu hane Rahibelerindir.	1880	Müdire Başrahibe Karmena	Fransa	Bu dahi
1	Trablusgarp'ta Babü'l-Cer'de Hristiyan Mahallesinde Mektebin bulunduğu hane Fransız Kilisesine mevkuf	1880	Müdürü Mösyö Lakrova	Fransa	Bu dahi

¹⁰⁶ BOA,BEO,205658

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
Zükura mahsus ve nehari olub İbtidâî ve Rüşdî 5 sınıfı havi bulunduğ	Müdirenden başka İngiliz vekilinden 2 vekile-i Osmaniye'den 3 ki cem'en 5 muallim ile ekseriyesi talebe-i Osmaniye'den 200 etfal-i Musevi'ye müdavim	Amerikalılara aid mekteb bulunduğu	Maarif Nizamnamesinin 129. Maddesi ihkâmının tatbik olunmakta olduğu	Küşadından beri şekli idare ve mensubiyetinin tağyir etmediği ve müdavimini meyanında izfal-i müsellime mevcud olmadığı ve mekteb idaresince maarif nizamnamesinin 129. Maddesine iyanet edilmekte olduğu iş'ar-ı mahalle cümlesinden olduğu
İnasa mahsus ve nehari olub ibtidaî 5 sınıf havi	Müdirenden başka İtalya talebesinden bir muallime ve tabi'ye-i Aliyye'den 1 muallim ile ekserisi tabi'ye-i Osmaniye'den 220 musevi talebat müdavim	" " "	" " "	Bu dahi
Bu dahi	İnasa mahsus nehari ve İbtidâî ve 5 sınıf havi	Müdirenden başka Fransa talebesinden 13 muallime ile 120 benat gayr-i müslime müdavim	" " "	" " "

Bu dahi	Zükura mahsus nehari ve İbtidaî ve 5 sınıf havi	Müdirenden başka Fransa talebesinden 2 muallim ile 160 etfal-i gayr-i müslime ve ecnebiyye müdavim	" " "	" " "
---------	---	--	-------	-------

Bingazi’de Bulunan Fransa Okulları ¹⁰⁷					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi’yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble’l-tesis mi yoksa bâde’t-tesis mi olduğu
1	İslam ve Hristiyan mahlut bulunan mahallede ve kilise vürununda	1271	Mektebin Papası Buluğu	Fransa	Kabil tesis ruhsatı bulunduğu 3 Haziran 1271

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi’yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika’ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev’inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
Derecesi Rüşdî olub etfâl-i zükur ve İnasa mahsus ve nehari	Tabe ve tabane 38 nefer iredelerinde ve tab’iyyetleri muhtelifdir	" " "	" " "	

¹⁰⁷ BOA,BEO,205658

Musul'da Bulunan Fransa Okulları ¹⁰⁸					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Nefsi Musul'da muhtelit bir mahallede kâin ve temlikân	1271	Dominicen Rahibleri	Fransa Katolik	Mevcudiyet kanunları tasdik buyurulan Fransa mekatibinden idüğü ve hastahanesi bulunmadığı
1	Nefs-i Musul'a tabiî Telkef'de	1271	" " "	" " "	" " "
1	Musul'a tabiî Dehoy kasabasının 2 saat garbında keşaf manastırında	1271	" " "	" " "	" " "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
İbtidai Rüşdî ve İdadî ve leyli ve nehari olduğu ve zükur ve inas mütememmimleri şamil bulunduğu	Zükur ve inasa mahsus birer müdir ile 29'u zükur ve 19'u inas olmak üzere (50) memur ve muallimi bulunduğu ve kafisi tabi'yyeti Devlet-i Aliyye'den Keldanî ve Süryanî Katolik Cemaatinden olarak 675 zükur ve 445 inas talebesi bulunduğu	Amerikalılara aid mekteb bulunmadığı	Ruhsatları bulunduğu cihetle 129. Maddenin hami ba'tesis icra kılınmadığı	

¹⁰⁸ BOA,BEO,205658

Rüşdi ve nehari	4 zükur muallim ve muallime ile 203 zükur ve 119 inas talebesi bulunduğu	" " "	" " "	
Rüşdî ve İdadî ve nehari ve leyli	3 zükur ve 2 inas muallim ve muallime ile 35 zükur 40 inas talebesi bulunduğu	" " "	" " "	

Adana’da Bulunan Fransa Okulları ¹⁰⁹					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi’yyeti	Ruhsat istimal edilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble’l-tesis mi yoksa bâde’t-tesis mi olduğu
1	Mersin Frenk Mahallesinde ve Tarsus Frenk Caddesinde Fren Kilisesi ittisalında	Kadim	Frenk Papazları	Fransa	Mevcudiyetleri karin tasdik-i ali olan Fransız mekteblerinden olub henüz ruhsat-ı resmiyeye gayr-i merbud idüğü
1	Tarsus’un Kızılmurad Mahallesinde vürud taraf-ı İslam haneleriyle mahdur	1217	Peres Bazil	Fransa	Mevcudiyeti kanuniyelerinin resmen tanınması makam-ı sadaret arzumanın 223 numarolu ve 24 TeşriniEvvel 1317 tarihli imzaname-iresmiye iktistasından olub henüz ruhsata rabt olunmamıştır
1	Tarsus’un Küçükminare Mahallesinde dört tarafı İslam haneleriyle mahdur	1217	Chapusen Papazları	Fransa	Mevcudiyeti kanuniyelerinin resmen tanınması makam-ı sadaret-i azmanın 223 numarolu 24 TeşriniEvvel 1317 tarihli imzaname-i resmiye muktazasından olub henüz ruhsata rabt olunmamıştır
1	Adana’nın Tüccaran Mahallesinde Keçeciler Sokağında	1309	Cizvit Papazları	Fransa Devleti teb’asından	Ruhsatnamesi 1309 senesinde imla edilmiş ise de almakdan istinkaf itmişlerdir
1	Adana’nın Sisli Mahallesinde vaka’ dercivarında bir müdiresi İslamiyeden	1299	Cizvit Papazları tarafından tesis	" " "	Bade’l-tesis 11 Ağustos 1315 tarihinde ruhsatnamesi virilmiştir

¹⁰⁹ BOA,BEO,205658

	başka İslam hanesi yokdur		olunmuş olub bilyevm müdürü Peres Darsi		
1		Nama'lum	Lazariyette Papazları tarafından tesis olunmuştur	" " "	Mevcudiyet-i kanuniyeleri resmen tanınmış makam-ı sadaret azamının 223 numarolu Teşrini Evvel 1317 tarihli imzanamesi muktazasından isede henüz ruhsat alınmamıştır
1	Cebel-i Bereket sancağına tabii Şeyhli nam Mahallede	" " "	Pepanset Papazları tarafından tesis olunmuştur	" " "	" " "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
5 sınıf İbtidâî ve Rüşdî olup nehari zükur ve inasa mahsudur	Muallim ve muallimleri rahibe ve rahibler olup Fransa tebasından olmuştur taleba ve talebe olup kısmen gayrimüslim ve kısmen ecnebiyyedir		Ruhsatsız bulunduğu ahkam-ı nizamiye ba't- tesis icra kılınmadığı	
Ahval-i mahsusiyesi malum olmadığından	Muallim ve muallimleri malum değildir			

sınıfı anlaşılamamıştır				
" " "	" " "			
Rüşdî ve İbtidâî olmak üzere 6 sınıf ve inasa mahsus leyli ve neharidir	Tedrisatına rahibeler tarafından ifa idilmekte olup Devlet-i Aliyye ve ecnebi tebasından tahminen 150 kadar talebesi vardır	Mekteb-i binası Ermenistan'a kavi nam müstadeine kira idilmiştir		
Rüşdî ve İdadî 7 sınıftan merkeb ve leyli ve nehari ve zükura mahsusdur	6 muallimi Devlet-i Aliyye tebasından ve 3 muallimi Fransa tebasından ve rahibeler ve kendinden talebesi tahminen 150 kadardır	Fransalı rahibler tarafındantesis ve küşad olunmuş ve elyevm anların idaresine bulunmuşdur	Teftiş edilmektedir	

SİVAS VİLAYETİ'NDE FRANSA OKULLARI¹¹⁰

1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
2	Sivas'ın sırf Hristiyan olan Küçük Yengier MahallesindeCizvit Mektebi	1882 1891	zükur müessisi: Peres Didama ve şimdiki müdürü Peres Rozi olduğunu	Fransa	Zükur mektebin 17 TeşriniEvvel 1311 ve İnasında 27 TeşriniEvvel tarihinde bade't-tesis tedrisatı ruhsatı virilmeye rabt olduğu
2	Tokat'ın İslam ve Hristiyan haneleriyle mahluta Hoca Ahmed Mahallesinde kain Cizvit Mektebi	1297 1307	Müessisi: Peres Didama Müdürü: Char Tron	" " "	Bade't-tesis 21 Şubat 1314 tarihli ruhsata istihsal olduğu
2	Amasya'nın İslam ve Ermeni karışık Bayazid Paşa Mahallesinde vaki Cizvit Mektebi mezkur mektebin karşusunda ve	1297	Kamponya namına müessisi Peres Didama	" " "	Bade't-tesis 25 İubat 1315 tarihinde ruhsat-ı resmiye rabt olduğu

¹¹⁰ BOA,BEO,205658

	dere önünde şirket nam bir de inas mektebi olduğu		şimdiki müdürü de Berrila Virnend		
--	---	--	--	--	--

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muallimin ve memurun ve şakirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
Biri zükura ve biri inasa mahsus iki bab olup bunlardan zükura mahsus olanın İbtidâî ve Rüşdî İdadisi ile beraber müddeti resmiyesi 9 senedir inasa mahsus olan İbtidâî derecede olup bunun müddeti tedrisiyesi 6 senedir ve her ikisi de neharidir	Zükura mahsus mektebin muallim ve memurundan 'ü Fransa 11'i Devlet-i Aliyye ve İnasa mektebi muallimelerinden de 6'sı Fransa 4'ü Devlet'i Aliyye teb'asından olduğu ve 478 zükur ve 168 inas talebe mevcut ve nehari idüğü	Mezkur mektebler Cizvitler tarafından tesis ve küşad olunduğu cihetle Fransa hükümeti tarafından himaye idilen mekâtibnev'inden olduğu	Bu dahi	
İbtidâî ve İdadî derecatında 7 sınıf havi ve zükur ve inasa mahsusdur	Zükur mektebi teb'a-i Devlet-i Aliyye'den 5 ve Fransa Devleti teb'asından 4 muallim ve teb'a-i Devlet-i Aliyye'den 4 muallime olup 110 zükur ve 200 inas ki teb'a-i Devlet'i Aliyye'den olmak	Esasen Cizvit şirketi tarafından açılıp Fransa Devleti tarafından himaye idilmekde bulunub	" " "	

	üzre cem'an 310 talebe ve talebat vardır			
Zükur kısmı İdadî derecesinde ve müddet-i temsiliyesi 9 senedir İnas kısmı İbtidaî olup müddeti 6 senedir ve ikisi de neharidir	Memurin ve mualliminden 4'ü Fransa teb'asından ve 12 muallim ile 4 muallime Devlet-i Aliyye teb'asındandır. Biri Fransa ve İtalya teb'asından ve mütebakiyesi Devlet-i Aliyye teb'asından olarak 2238 talebe ve yine Devlet-i Aliyye teb'asından 180 talebatı bulunduğu	" " "	" " "	

Konya Vilayetinde Fransa Okulları¹¹¹

1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Konya'da Hristiyan Mahallesinde temlikân		Müessisi: Peres Godeni	Fransa	Ruhsatnamesi 15 TeşrinîEvvel 109 tarihiyle bade't-tesis olunmuşdur
1	Konya'da Rum Mahallesinde Temlikân		" " "	" " "	" " "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat

¹¹¹ BOA,BEO,205658

		edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı		
İbtidâî ve Rüşdî ve nehari ve zükura mahsus olup 5 sınıfı havidir	Fransa ta'biyyeti haiz 7 Papazla ta'biyye-i Devlet-i Aliyye'den 3 Ermeni muallim bulunduğu ve Şakirdani83 raddesinde idüğü	Bu kabil mekatibden değildir	Ruhsat rabtında maarif-i nizamnamenin 129. Maddesinde ahkâmı icra kılınmış ve elyevm teftişat icra dahi ittirilmekte bulunmuştur	
İbtidâî ve Rüşdî ve nehari ve inasa mahsus olup 5 sınıfa havidir	Fransa ta'biyyeti haiz 8 Souare 2 yerli muallimeden merkebdir talebatı 53 raddesindedir	" " "	" " "	

Cezayir-i Bahri Sefid Vilayetinde Fransa Okulları¹¹²					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Kûşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Rodos'da Yenivaroş nam Hristiyan Mahallesinde Frérelere teba-i tasdikinde 'St. Jean'namındaki mekteb	1889	Müessisi: Frérelere tarafından res'en ve Fransa ta'biyyesinden Doçi ve Mas Familyaları tarafından ayine tesis edilmiş müdürü: Frère İsak	Fransa	Ruhsatnamesi 20 Şubat 1317tarihinde bade't-tesis ita olunmuştur
1	Rodos'da Kovavaroş'unda 'Notr Dame Rakaneya'sinde ve Frérelere teba-i tasdikinde bulunan Darülmuallimin Mektebi	1890	Müessisi: Keza Müdürü: Frère Kezamiri	" " "	Ruhsatnamesi 10 Temmuz 1312 bade't-tesis ita olunmuştur
1	Rodos'da Yenivaroi'da Souare de Chariettelerin teba-i tasdikinde bulunan 'Soare Franciken' Mektebi	1879	Müessisi: İtalya umumiye müdürü: Souareler	" " "	Ruhsatnamesi olmadığı ve fakat mevcudiyetleri tasdik buyurulan Fransız müessesatâ

¹¹² BOA,BEO,205658

					meyanında dahil bulunduğu
1	Sakız'da Frenk Mahallesiinde St. Jouseph nam Kilisa dahilinde Souare de St. Jouseph de l'Assamption Mektebi	1860	Müessisi: Augustine nam Rahibe Müdiresi: Souareler	Fransa	
1	Sakız'da Frenk Mahallesiinde Katolik rahiblerinden Mösyö Bui Parmeniti tarafından iştirat olunan bir hanede 'Kilisa Mektebi'	1854	Müessisi: İtalya ta'biyyesinden İnyasi Justinyani Katolik Piskoposu Müdür: Katolik Rahiblerden Mösyö İstival	Fransa	
1	Midilli'de Ayamarini mahallesiinde Madame Kumpa'nın temin-i temlikinde olub Frérelere tarafından isticar idilmiş 'Frères Maiste' Mektebi	1317	Müessisi ve müdiri: Frère idaresinde	Fransa	
1	Midilli'de Gümüşkapu Caddesinde Madame l'Assamptionla Fransa'nın temin-i teşrifinde olub isticar idilen Jeanne d'Arc nam Fransız İnas Mektebi	1903	Müessisi ve müdiresi: Souare de Chariette Rahibelerinden Madame Dotillol	Fransa	Ruhsatnamesi yokdur

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
Rüşd'i ve İdadî derecesinde olub zükura mahsus ve 8 sınıf üzerine	Muallimi Fransa teb'asından şakirdani ve ücretli olub milli muhtelifedendir	Amerikalılara aid mekteb yokdur	Mekteb idaresince maarif nizamnamesine ria'yet kılınığından maarif idaresince	Tarih-i küşadından beri şekl-i kadimini tağıyir itmediği ve

mürteb ve leylidir			teftişat mümkün olamadığı	müdavimin içinde etfâl- i müslime bulunmadığı
Darülmuallimin ve Katolik Frère Mektebine muallim yetiştirmek için zükura mahsus leyli ve 3 sınıflıdır	Fransız	" " "	" " "	" " "
İbtidâî derecesinde ve ınasa mahsus ve leyli ve neharidir	Muallimatı Fransa teb2asından ve talebatı milli muhtelifedendir	" " "	" " "	" " "
İbtidâî derecesinde ve ınasa mahsus ve 3 sınıf üzerine merteb ve leylidir	Muallimatı Fransa teb'asından ve talebatı Katolik Ortadoks milletlerinden ve teb^i muhtelifedendir	Amerikalılara aid mekteb yokdur	" " "	
İbtidâî derecesinde ve 3 sınıf üzerine merteb olub zükura mahsus ve neharidir	Muallimini Fransa ve talebesi Devlet-i Aliyye, Fransa, İtalya ve Yunan teb'asından ve milli muhtelifedendir	" " "	" " "	
Zükura mahsus olub Rüşdî derecesinde ve leyli ve 6 sınıf üzerine mertebdir	Muallimi Frère Mariste Rahibler olub Fransa ta'biyyet ve milletinde ve talebesi ta'biyye-i Devlet-i Aliyye'den Katolik ve Ortodoks ve Protestandır	" " "	" " "	
İnasa mahsus İbtidâî ve Rüşdî ve İdadî sınıfına havi ve leylidir	Muallimatı Fransa ta'biyyey ve milletinde ve yalnız Rumi dersini viren Hristiyan bir muallime Yunan teb'asındandır	" " "	" " "	

Edirne Vilayetinde Fransa Okulları ¹¹³					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekati b	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşad ı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Edirne'de Karaağaç'da Hristiyan Mahallesinde Fransa Rahibe Mektebi temliklen	1875		Fransız	Ruhsatnamesi olmadığı
1	Edirne'de Karaağaç'da Hristiyan Mahallesinde Saint Alba Mektebi temliklen	1885	Fransız Rahibeleri	Fransız	
1	Dedeoğaç Kazasında Fransız Mektebi	Gayr-i malum		Fransa	Ruhsatnamesi yokdur
1	Gelibolu Kazasında Fransız Mektebi	Gayr-i malum		Fransa	" " "
1	Edirne'de Kaleiçi'nde Hristiyan Mahallesinde Bulgar Katolik Mektebi	1865	Rahib Mokadarnonki	Devlet-i Aliyye	Bade't-tesisi Meclis-i Maarif tarafından ruhsatnamesi olduğu

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurun ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
İbtidai derecesinde leyli ve zükur ve inasa mahsudur	Fransız Rahib ve Rahibelerinden	Amerikalılara aid mekteb yokdur	Maarif Nizamnamesinin hiçbir maddesinin tatbik olunmadığı	
İbtidai derecesinde inasa mahsus nehari olub dersinden biri leyli talebat dahi kabul idilmekde olduğu	Heyet-i idaresi Fransız Rahibeleri ve talebatı Rum ve Ermeni ve Musevidir	" " "		
İbtidai derecesinde	Heyet-i ta'limiyesi 3	" " "		

¹¹³ BOA,BEO,205658

zükur ve inasa mahsus ve neharidir	muallim ile 6 muallimedir			
Rüşdî derecesinde ve zükura mahsusdur	3 muallim vardır	" " "		
Rüşî ve İdadî derecesinde zükura mahsus leyli ve nehari	Fransız ve Alman ve Bulgar ve Rahib ve muallimini tarafından tedrisi olduğu	" " "	Bu mekteb-i mukaddema Fransız bir müdir teftiş olunmuş Fransız heyeti ve Fransızlara mahsus imtiyazdan istifade iddiasını mucib olmuş ve biri teftiş müracaatta memurin-i maarif kabul idilmemekde bulunmuş olduğu	

Ankara Vilayetinde Fransa Okulları¹¹⁴

1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Ankara'nın Katolik Mahallesinde Hisarönü mevkiinde Fransız Frérelere Mektebi	Miladi 1893	Fransız Frérelere Olkober	Fransa	Ruhsatnamesi merbut değilse de mevcudiyetleri resmen tanınmış olan Fransız müessesatı meyanında dahil bulunduğu
2	Kayseri'nin Keçikapu mevkiinde St. Jouseph ve St. Bazil nam Mektepleri		Müessisi: Cizvit Rahiblerimektebin reisleri Mösyö Bab	Fransa	" " "

¹¹⁴ BOA,BEO,205658

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
İbtidâî ve Rüşdî derecesinde ve 7 sınıftan müteşekkil ve etfal-i zükura mahsusdur	Mektebin muallimininden 10 neferi Fransa ve 3 neferi Devlet-i Aliyye teb'asındandır Şakirdan 300 nefa olub teb'a-i Devlet-i Aliyyeden ve milli gayr-i müslime etfaldendir	O nevi' mekatibin olmadığı	Ruhsatnamesi bulunmadığı için Maarif Nizamnamesinde 129. Maddesi ahkamı icra idilemediği	Tarih-i küşadından beri derece ve şekl-i idare ve maneviyatı tağyir idildiği müdavimin içinde etfal-i müslime bulunmadığı
Zükur ve inasa mahsusdur				

Manastır Vilayetinde Fransa Okulları					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Manastır Kazasının Sultaniye Mahallesinde olduğu ve İslam Mahallesinde bulunduğu	1857	Fransalı mütevvih Rahib Mösyö Lipavun	Fransa	Bade't-tesis 11 Haziran 1318 tarih ve 195 numarolu ruhsatname tanzim ve ita olunmuştur
1	Manastır Kazasında Sultaniye Mahallesinde olduğu ve İslam Mahallesinde bulunduğu	1891	Lasör Viyola ve Soprir	Fransa	Bade't-tesis 5 Haziran 1318 tarih ve 196 numarolu ruhsatname ita olunmuştur

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şahadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
İbtidâî ve Rüşdî İdadî ve nehari ve zükura mahsus olup 3 sınıf mahsusdur	Bir müdir 5 muallim 70 talebe mevcut olup muallimler Fransa biri Devlet-i Aliyye tab'asındandır talebenin kafesi Devlet-i Aliyye teb'asından ve Rum ve Bulgar cemaatine mensubdur	Müessisi esasen Amerşka teb'asından Yunan tarafından açılmışdır	Mektep idaresince Maarif Nizamnamesi ihtamına riayet kılınmadığı ve binaenaleyh maarif idaresine müdahale itdirilmediği cihetle refişat ve şahadetname tasdiki gibi mevad bade't-tesis icra kılınmadığı	
İbtidâî, Rüşdî, İdadî ve nehari ve inasa mahasus olup 3 sınıf muhtevidir	5 muallimatı 30 talebat mevcut olup muallimatın kafesi Fransa teb'asındandır talebar Rum ve Bulgar cemaatine mensubdur	" " "	" " "	

Bitlis Vilayetinde Fransa Okulları¹¹⁵					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal edilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
2	Siirt'in İslam ve Hristiyan ile muhtelit virane mahallesinde olan istibar-ı uhveheran	20 sene mukaddima-i küşad olunduğu	Müdür ve müessisileri Katolik	Fransa Devleti teb'asında idükleri	Elyevm ruhsat-ı istihsal idilmediği

¹¹⁵ BOA,BEO,205658

	Katolik Papasları tarafından iştirâ olunan binada		Rahibânları idüğü		
--	---	--	-------------------	--	--

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
İbtidâî ve Rüşdî ve 2 sınıfa havi ve nehari ve zûkur ve inasa mensubdur	Ecnebi Papazlarından bir müdir ve teb'a-i Osmaniye'den 2 muallime ve 2 muallim ile 30 zûkur ve 25 inas mevcut ve muallime ile talebat Keldânî, Ermeni, Süryanî ve Katolik mezheplerine tabî idükleri	Evvel ve ahir papaslar tarafından küşad olunmuşdur	Teftişada gidildikde sefaretten emr olunmadıkça teftiş iddirilmeyeceği beyan idilmekde bulunduğu	

Kudüs Mutasarrıflığında Fransa Okulları ¹¹⁶					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdiri	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Kudüs'te Sur dahilinde ka'in temlikân	Kadim	Müessisi: Francisken Rahibleridir Müdiri Rahibinden bir zat olub tebdil ve tağyir ider	Fransa	Ruhsatı haiz değilse de mevcudiyetleri kadim-i tasdik buyurulan mekatib meyanında dahil idüğü

¹¹⁶ BOA,BEO,205658

1	Kudüs'te Sur dahilinde ve temlikan	" "	Müessisi: Peres de la Doctrien ChretienRahiblerinden Müdürü Rahibinden bir zat	" "	" " "
1	" " " "	" "	Müessisi: 'Pellan' nam Rahiblerden Müdürü: rahiblerden olub tebdil ve tağyirdir	" "	" " "
1	Kudüs'te hariç-i Sur'da kain ve temlikan	" "	Müessisi Dominicen Rahibleridir müdürü rahibdenolubidare tebdil ve tağyirdir	" "	" " "
1	" " " "	" "	Müessisi: 'Souare Dominicene de l'Apparcione' Rahibeleridir müdürü rahibelerden olub idare tebdil ve tağyirdir	" "	" " "
1	Kudüs'te dahil-i Sur'da vak'ı ve temlikân	" "	Müessisi: 'Souare de St. Joseph de l'Appacione rahibeleridir müdürü rahiblerden olub idaresi tebdil ve tağyirdir	" "	" " "
1	" " "	" "	Müessisi: dame de Sion rahibeleridir müdürü rahibelerden olub iradesi tebdil idir	" "	" " "
1	Kudüs'te haric-i Sur'da kain ve temlikan	" "	Müessisi: St.Piere de Peres de Sion rahibeleridir müdürü rahiblerden olub idaresi tebdil ve tağyirdir	" "	" " "
1	Kudüs ta'biî beyt'üllahm Kazasında vaki ve temlikân	" "	Müessisi: Piere Francisen rahibleridir müdürü rahiblerden bir zat olub idaresi tebdil idir	" "	" " "
1	" " "	" "	Müessisi: Frère de la Doctrien Chretien rahibleridir müdürü rahiblerden bir zat olub iradesi tebdildir	" "	29 Rbiü'lAhir1310 tarihli ferman-i slişsn mucibince maide buyurulduğu gibi mevcudiyetleri Fransa'dan olan mekatib meyanında dahil idüğü
1	" " "	" "	Müessisi Souare de Chariete Jouseph de l'Appariation rahibelerinden müdürü	" "	Ruhsatı yoksa da mevcudiyetleri tasdik buyurulan

			rahibelere olub idare tebdil ider		mekatin meyanında dahil idüğü
1	" " "	" "	Frère Lazarien rahibleridir müdiri rahiblerden olub idare-i tebdil ider	" "	" " "
1	Yafa Kazası Ramle Kasabasında kain ve temlikan	" "	Müessisi Peres Francisen rahibleridir müdiri rahiblerden olubirade-i tebdil ider	" "	" " "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muallimin ve memurun ve şakirdanın aded ve tabiyyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şahadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
4 sınıfdan merkeb İbtidaî olub bir kısmı nehari ve bir kısmı leyli ve zükura mahsusdur	2 muallim karma 5 şakird mevcuttur muallimler mezkur rahibinden ve şakirdan tab'iyye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin Mezhebine salgirdir	Bu kâbil mekatibden değillerdir	Maarif Nizamnamesinin 129. Maddesi ahâmına riayet olunmadığı	Derece ve şekil idaresinin tağyir itmediği ve müdavimini itmeze etfal-i müslime bulunmadığı
4 sınıfdan merkebve İbtidaî olub etfal-i zükura mahsusdur	3 muallim ve 50 şakird mevcuttur rahibler mezkur rahibden ve şakirdan teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub milliler ile beraber Latin mezhebe malikdirler	" " "	" " "	" " "
7 sınıftan merkeb ve ruhbana mahsusdur	4 muallim ve 60 rahibe mevcuttur cümlesi Latin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve İncil ve leyli olub	4 muallim ve 65 rahib mevcut ve	" " "	" " "	" " "

kendülerine mensub rahibine mahsusdur	cümlesi Latin mezhebe malikdir			
4 sınıfdan merkeb ve leyi ve nehari olun etfal-i inasa mahsusdur	4 muallime ve ferik talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden ve talebat ta'biyye-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Lztin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve nehari ve İbtidaî olub etfal-i inasa mahsusdur	4 muallime ve ferik 5 talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden ve tabiyet-i tabi'biye Devlet-i Aliyye'den olub la de Lazariet mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve İbtidaî olub bir kısmı leyli bir kısmı nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	3 muallim ve 30 talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden ve taba-ı ta'biyye Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
Leyli ve zana'î mektebi mektebi olub etfal-i zükura mahsusdur	3 muallim ve ferik şakird mevcuddur muallimler rahiblerden ve şakirdan teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve İbtidaî olub bir kısmı leyli bir kısmı nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	4 muallim ve ferik 5 şakird mevcuddur muallimler rahiblerden ve şakirdan teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "

4 sınıfdan ibaret ve nehari ve İbtidai olub etfal-i zükura mahsusdur	3 muallim ve ferik şakird vardır muallimer rahiblerden ve şakirdan teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Layin mezhebe malikdir	" " "	Mezkur madde ahkamına riayet olunduğu	" " "
4 sınıfdan merkeb ve leyli ve nehari ve ibtidai olub etfal-i inasa mahsusdur	4 muallime ve 50 talebe mevcuttur mualliemeler rahibelerden ve talebat teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebe malikdir	" " "	Maarif Nizamnamesinin 129. Maddesi ahkama riayet olunmadığı	
" " "	3 muallim ve 35 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden talebe teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "
" " "	İki muallim ve 30 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden ve şakirdan teb'a-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebe malikdir	" " "	" " "	" " "

Kudüs Mutasarrıflığında Fransa Okulları					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Yafa Kazası Ramle Kazasına kain ve temlikan	Kadim	Müessisi: Souare de Jouseph rahibeleridir müdiresi:	Fransa	Ruhsatı yoksa da mevcudiyetleri tasdik buyurulan mekatib meyanında dahil idüğü

			rahibelerden olub irade tebdil ider		
1	Kudüs'e tabii Ramallah Kazasına kain ve temlikan	" "	" "	" "	" " "
1	Beytü'l-lahm Kazasına tabii Beyt-i Calâ Kariyesinde kain ve temlikan	" "	" "	" "	" " "
1	Kudüs'e tabii Ayn-i Karim Kariyesinde vaki'i ve temlikan	" "	Müessisi: Dame de Sion rahibeleridir müdiresi rahibelerden olub idare tebdil ider	" "	" " "
1	Yafa Kazasında nefsi- i kasaba haricinde kain ve temlikan	" "	Müessisi: Frére de la Doctrien Chretien rahibleridir müdiri: rahiblerden olub idare tebdil ider	" "	" " "
1	" " "	" "	" "	" "	Ferman-ı Alişan mucibince maide buyurulduğu gibi mevcudiyetleri tasdik buyurulan Fransa mektabi meyanında dahil idüğü
1	" " "	" "	" "	" "	Haiz-i ruhsatında değilse de mevcudiyetleri tasdik buyurulan Fransız müessesatı meyanında dahil idüğü
1	" " "	" "	Müessisi: Souare de St.Jouseph rahibeleridir müdiresi rahibelerinden olub idare tebdil ider	" "	" " "
1	" " "	" "	" "	" "	" " "
1	Beytü-'l-lahm Kasabasına tabii Beyt-i Calâkariyesi civarında kain ve temlikan	" "	Müessisi: Peres Salenein rahivleridir müdiri: rahiblerden olub idare tebdil ider	" "	" " "

1	Yafa Kazasına tabii El-Atrun Kariyesine vakii ve temlikan	" "	Müessisi: Peres Teraiyet rahibleri olub irade tebdil ider	" "	" " "
---	---	-----	---	-----	-------

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurun ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şehadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
4 sınıfdan merkeb ve nehari ve İbtiaî olub etfal-i inasa mahsusdur	İki muallime ve 25 talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebine malikdir	Bu kabil mekatibden değildir	Maarif Nizamnamesinin 129. Maddesine riayet olunmadığı	Derece ve şekil idaresinin tağyir itmediği ve müdavimini içinde etfal- i melama bulunmadığı
" " "	2 muallime ve 30 talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden ve talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub cümlesi Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
" " "	2 muallime ve 40 talebe mevcuddur muallimeler rahibleden ve talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimeler ile beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
" " "	2 muallime ve 30 talebe mevcuddur muallimeler rahibelerden ve talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub	" " "	" " "	" " "

	muallimler ile beraber Latin mezhebine malikdir			
4 sınıfdan merkeb ve İbtidaî olub bir kısmı leyli ve bir kısmı nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	4 muallim ve 60 şakird vardır muallimler rahiblerden ve şakirdan tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
6 sınıfdan merkeb ve İdadî ve nehari olub etfal-i zükura mahsusdur	7 muallim ve 50 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden ve şakirdan tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve nehari ve İbtidaî olub etfal-i zükura mahsusdur	4 muallim ve 40 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden ve şakirdan tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimler ile beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
4 sınıfdan merkeb ve nehari ve İbtidaî olub etfal-i inasa mahsusdur	3 muallime ve 50 talebe mevcuttur muallimler rahibelerden ve talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimler ile beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
" " "	3 muallime ve 55 talebe mevcuttur muallimler rahibelerden ve talebat tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
Ziraat mektebi olub etfal-i zükura mahsusdur	4 muallim ve 45 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden ve şakirdan tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "
" " "	4 muallime 65 şakird mevcuttur muallimler rahiblerden ve şakirdan tabiye-i Devlet-i Aliyye'den olub muallimlerle beraber Latin mezhebine malikdir	" " "	" " "	" " "

Biga Sancağında Fransa Okulları ¹¹⁷					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
	Çarşu'da Yalı Caddesinde Latin Katolik Kilise-i etfalinde olub İslam Mahallesinde İslam Mahallesinde bulunduğu	7 Şubat 1884	Müessisi: Papa Hazretlerinden Dersa'adetdeki vekili mensubu Rotelli ve müdiresi: Gürcü rahibelerinden Souare Matildi	Fransa	Küşadı esnada hizmetinde istimsali zimmetinde Katolik Kilisesi rahibine müracaat olunmuşsa da ruhsat-ı resmiyette istimsali için nezariyetine müracaat olduğu cevabı virildiği ve bir müddet sonra mezkur Katolik mektebinin ruhsat-ı resmiye alınmaya vakidir devamına memanimet olunmamış maarif nezareti celilesinde 17 Mart 1312 tarihli telgrafında ile emru işar buyurulduğu ve müverrihen tamirâtı için irade-i seniyye-i Hazret-i Padişahı şerafetlü bulunarak bade dahiliye nezaret-i celilesinde 7 Mart (Mali) 1317 tarihli ve 154 numarolu emirnamesi mucibince resmen tasdik olduğu

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat

¹¹⁷ BOA,BEO,205658

		mekâtib nev'inden olup olmadığı		
İbtidâî ve nehari ve etfa-i zükura ve inasa mahsus 4 sınıfı havidir	Müallimin müdire ile beraber 5 nefer rahibeden ibaret olup Fransa ta'biyesinden bulundukları ve şakirdan ile milli ve tabiye-i muhtelifeden 70-80 kadar olduğu	O kabil mekatibden olduğu	Bu bada ahkam-ı nizamiyeye icra kılınmadığı	Tarih-i küşadından biri şekl-i idaresinin tağyir itmediği ve müdavimini içinde etfal-i melama bulunmadığı

Aydın Vilayetinde Fransa Okulları¹¹⁸					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Aydın'da Fransa istiyalesi Mahallesinde Teressa Sokağında temlikan	1864	Müessisi: Souare cemiyetii müdiresi: Souare Marie de Granşi	Fransa	Ruhsatsız
1	Tuzlaburnu nam Hristiyan Mahallesinde temlikan	16 Mayıs 1881	Müessisi: Frére cemiyeti müdiri Frére Prozdel	" "	" " "
1	Aydın'da Göztepe nam Hristiyan Mahallesinde temlikan	Haziran 1901	Müessisi: Frére cemiyeti müdiri: Fréere Alber	" "	" " "
1	" " " " " "	11 Haziran 1901	Müessisi: Souare cemiyeti müdiresi: Souare Fiyede	" "	" " "

¹¹⁸ BOA,ŞD,2757

1	İzmir'de Karşıyaka nam Hristiyan Mahallesinde temlikan	22 Ağustos 1888	Müessisi: Frère cemiyeti müdiri Frère Galyen	" "	" " "
1	" " " " " "	10 Mayıs 1884	Müessisi: Souare cemiyeti müdiresi: dameMaarie de A'llantine	" "	" " "
1	İzmir'e tabii Buca nam Hristiyan Mahallesinde temlikan	Mayıs 1871	Müessisi: Souare Cemiyeti ve müdiresi: Souare Vargéz	" "	" " "
1	İzmir'e tabii Birunâbâd Nahiyesi merkezinde Hristiyan Mahallesinde temlikan	1806	Müessisi: Souare cemiyeti ve müdiresi: Souare Gorden	" "	" " "
1	İzmir'e tabii Bîrunâbâd Nahiyesi merkezinde Hristiyan Mahallesinde temlikan	TeşriniEvvel 1900	Müessisi: Frère cemiyeti ve müdiri: Frère Şarl Onoré	" "	Ruhsatsız
1	Aydın Sancağı merkezinde temlikan	25 Mayıs 1868	Müessisi: Souare cemiyeti ve müdiresi: Souare Mapélle	" "	" " "
1	Aydın Sancağı merkezinde Ayayorgi nam Hristiyan Mahallesinde isticaren	1303	Müdiri: Antoin Krozi	" "	59 numarolu 10 KanuniEvvel 1314 ruhsatname-i haizdir
1	İzmir'de Frenk Mahallesinde temlikan	1866	Müessisi: Frère cemiyeti müdiri: Mösyö Ploane	Fransa	Ruhsatsız
1	" " "	1842	Müessisi: Souare cemiyeti müdiresi: Souare Fiyeveye	" "	" " "
1	İzmir'de Gül nam Hristiyan Mahallesinde temlikan	25 Mayıs 1841	Müessisi: Frère cemiyeti	" "	" " "

			Müdiri: Frére Feladlif		
1	" " "	1860	Müessisi: Souare cemiyeti müdiresi: Souare Elizabeth	" "	" " "
1	" " "	25 Mayıs 1841	Müessisi: Frére cemiyeti	" "	77 numarolu ve 14 Şubat 1316 tarihli ruhsatnameyi haizdir

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurun ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnameleri ni tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
8 sınıfa havi İbtidai ve Rüşdi ve leyli olub inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 11 muallimesi ve tabii ve mezahib muhtelifeden 218 talebatı vardır	Nizamname-i ahkama riayet olunmamaktadır	Teftişat kabul idilmemekde ve şهادetnameler dahi bera-i teftiş-i ibraz olunmamakta	Mektebin şekil asliyesi hakkında malumat evveliyeye mevcut olmadığı gibi hal-i hazırda resmi ve gayrui resmi malumat alınmadığı içinde etfal-i malum bulunmadığı
3 sınıfdan ibaret İbtidai ve rüşdi ve nehari olub zükura mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 4 muallimş ve tabii ve mezahib muhtelifadan 194 talebesi vardır	" " "	" " "	" " "
3 sınıfdan ibaret İbtidai	Fransa ta'biyesinden ve Katolik	" " "	" " "	" " "

ve nehari olub zükura mahsusdur	mezhebinden 4 muallimi ve tabii ve mezahibi muhtelifeden 102 talebesi vardır			
5 sınıfa havi İbtidaî ve Rüşdî ve nehari ve inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 7 muallimesi 133 talebatı vardır	" " "	" " "	" " "
3 sınıfa havi İbtidaî ve nehari ve zükura mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 4 muallimi ve tab'iyet ve mezhepleri muhtelif 160 talebesi vardır	" " "	" " "	" " "
3 sınıfdan havş İbtidaî ve nehari ve inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 5 muallimesi ve tab'iyeti ve mezhepleri muhtelif 113 talebatı vardır	" " "	" " "	" " "
5 sınıfa havi İbtidaî ve Rüşdî ve leyli ve nehari olub inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 9 muallimesi ve ta'biyyeti ve mezhepleri muhtelif 123 talebatı vardır	" " "	" " "	" " "
9 sınıfa havi İbtidaî ve leyli ve nehari olub inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve Katolik mezhebinden 8 muallim ve mezheb ve ta'biyyetleri muhtelif 138 talebatı vardır	" " "	" " "	" " "
4 sınıfa havi İbtidaî ve Rüşdî ve leyli ve nehari olub zükura mahsusdur	Fransa teb'asından ve Katolik mezhebinden 4 muallim ve mezheb ve ta'biyyetleri muhtelif 78 talebesi vardır	Nizamname-i ahkamına ri'ayet olunmamaktadır	Teftişat kabul idilmemekde ve şehadetnameler dahi berai tasdik ibraz olunmamaktadır	" " "
3 sınıfa havi İbtidaî ve Rüşdî ve nehari ve inasa mahsusdur	Fransa teb'asından ve Katolik cema'atından 4 muallim ve ta'biyyet ve mezhepleri muhtelif 64 talebatı vardır	" " "	" " "	
2 sınıfa havi ve İbtidaî ve Rüşdî ve nehari ve inasa mahsusdur				3 seneden berü mürur olduğu
14 sınıfa havi zükura mahsus	Ta'biyyet ve milletleri muhtelif 15 muallim ve 121 talebesi vardır	Nizam ve ta'biyyet-i vak'aye muvaffakat olunmamaktadır	Teftişat kabul idilmemekde ve şehadetnameler	

leyli ve nehari ve İdadîdir			dahi berai tasdik ibraz olunmamaktadır	
10 sınıfa havi İbtidâî ve Rüşdî derecesinde nehari bir mekteb olup inasa mahsusdur	Fransa teb'asından ve Katolik mezhebinden 16 muallim ve ta'biyyet ve mezhepleri muhtelif 440 talebesi vardır	" " "	" " "	
9 sınıfa havi zükura mahsus leylî ve nehari ve İdadîdir	Fransa te'basından ve Katolik mezhebinden 25 muallim ve ta'biyyet ve mezhepleri muhtelif 268 talebesi vardır	" " "	" " "	
4 sınıfa havi leylî ve İbtidâî ve Rüşdî olup inasa mahsusdur	Fransa teb'asından ve Katolik mezhebinden 5 muallim ve ta'biyyet ve mezhepleri muhtelif 142 talebesi vardır	" " "	" " "	
İdadî derecesinde 5 sınıfa havi ve leylî olup zükura mahsusdur	Fransa teb'asından ve Katolik mezhebinden 5 muallim ve ta'biyyet ve mezhepleri muhtelif 160 talebesi vardır	" " "	" " "	

Bağdat Vilayetinde Fransa Okulları ¹¹⁹					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Hristiyan Mahallesinde Latin Katolik Cemaatine mahsus kilise dahilinde Latin Mektebi	Kadim	Müessisi: Malum değilse de müdir Fransa teb'asından Pere Lion'dur	Fransa	Ruhsatsız olmadığı
1	Kariye başında kain Hristiyan Mahallesinde vakı' bir hane dahilinde Rahibeler Mektebi (mezkur hanenin mülk veya isticar tarikiyle tasdik olunduğu dairece meçhuldur	Kadim	Müessisi: Malum değilse de müdir Fransa teb'asından Pere Lion'dur	Fransa	Ruhsatsız olmadığı

¹¹⁹ BOA,ŞD,2757

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şhadetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
Leyli ve nehari ve etfa-i zükura mahsusdur	13 muallimi olub ve 191 talebesi vardır muallimin 4'ü Fransa mukaba kısmı Devlet-i Aliyye teb'asından ve talebelerin biri Alman ve 3'ü İngiliz ve 4'ü Avusturya ve 1'i İtalya'ya ve mütaba kısmı Osman'iyeye tebasından ve Hristiyan milletindendir	Bu kabil mekatibden olmadığı		
Etfal-i inasa mahsusdur	13 muallimesi olub bunlardan 7'si Fransız ve 6'sı Osmani'yedir 651'e baki' olan talebesinin 2'si Fransız ve 2'si İngiliz ve 2'si İslam ve müteba kısmı yerli Hristiyanlardır	" " "		

Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığında Fransa Okulları ¹²⁰					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Kefr-i Deyban Mezrasında ve İslam Mahali haricinde Jésuitlere mensub Maryamat nam rahibelerin temet-i temliklerindeki bina dahilinde	1889	Meryem nam rahibe tarafından tesisi olunub Marimadlan nam rahibe canibinden idare olunur	Fransa	Ruhsatsız
1	A'yniture Karyesinde İslam mahalâtı haricinde temlikan	Miladi 1835	Müessisi: Lazariete rahibinden Franchsis Lorva'dır	Fransa	Meçhul
1	Zuk-i Mikail Karyesinde İslam Mahalatı haricinde	Miladi 1835	Chariete rahibleri tarafından tesis olunmuştur	" "	" "
1	Cunye Kasabasında ve İslam Mahalatı Haricinde Frérelerin temet-i temlikinde	3 sene mukaddim	Müessisi: Fransa teb'asından Frérel	" "	" "
1	Amşit Karyesinde ve İslam Mahalatı haricinde Frérelerin temet-i temlikinde	2 sene mukaddim		" "	" "
1	Cinil Kasabasında ve İslam Mahalatı haricinde Jesuitelerin temet-i temlikinde bir binada kain	Miladi 1887	Müessisi: Jesuiete rahibelerinden yine anlar tarafından	" "	" "
1	Aziz Kasabasında İslam Mahalatı haricinde Jesuitelerin temet-i temlikinde bir binada kain	50 sene mukaddim	Müessisi: Jesuiete cemiyeti olup yine anlar tarafından idare olunur	" "	" "
1	Hamana Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Bon Naşör Dinlibat Rahibelerin temet-i temlikindeki binada	15 Temmuz 1893	Müessisi: mezkur rahibeler olup müdiresi Marinet Matilid nam rahibedir	" "	Cebel-i Lübnan ecnebi makam-ı müdürü Diyabe Efendi tarafından virilüb Devletlü Naim Paşanın işareti havi olan 15 Temmuz 1893

¹²⁰ BOA,ŞD,2757

					tarihli ruhsatname mektebin kışadına aid kılınmış olduğu
1	Hamana Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Jesuietlerin temlikindeki binada	1889	Müessisi: Mariem Fareh ve Müdürü Papaz Şarl Dibanos'dur	Devlet-i Aliyye- Fransa	Ruhsatsız
1	" " " " " "	1874	Müessisi: Jesuiete rahibeleri ve müdürü Şarl Dibanos	Fransa	" "
1	Bermana Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Lazariet rahibelerinin temlikinde	1889	Lazariete rahibeleri müdür Papaz Danise	Fransa	" "
1	" " " " " "	1894	Reisi Caku nam rahibe tarafından idare olunur	Fransa	" "
1	Şiveyr Karyesinde İslam mahalatı haricinde Jesuietelerin temet-i temlikinde	1882	Müessisi: Jesuiete rahibeleri ve müdürü Malyane nam rahibedir	Fransa	" "
1	" " " " " "	1882	Müessisi: Jesuiete rahibeleri ve müdürü Biliones nam rahibedir	" "	" "
1	Hanşare Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Jesuietelerin temet-i temlikinde	1893	" "	" "	" "
1	Ba'bedat Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Chapussen nam rahiblerin temet-i temlikinde	1893	Müessisi Chapussen rahibeleri müdürü Antuan Marie nam rahibdir	" "	" "
1	Bekezya Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Jesuietelerin temet-i temlikinde	1833	Müessisi Jesuiete rahibeleri müdürü Şetran nam rahibdir	" "	" "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
İbtidâî ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	2 rahibe muallim 70 kadar talebesi vardır	Bu kabil mekatibden olmadığı	Teftişat ve maarif nizamnamesinin 129. Maddesi gayri maidedir	
Meşhur medaris Gebireden olub leyli ve nehari ve zükura mahsusdur	Lazariete rahibinden 25 kadar muallim vardır	" " "	" " "	
Kızlara mahsusdur	Meçhul	" " "	" " "	
İbtidâî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	" " "	" " "	" " "	
" " "	" " "	" " "	" " "	
Etfal-i inasa mahsusdur	" " "	" " "	" " "	
İbtidâî ve nehari ve etfal-i zükura ve inasa mahsusdur	Ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den Marunî ta'ifesinden 3 muallim ve muallime olarak 3 rahibe ve 00 nefer zükur ve 100 inas talebe vardır	" " "	" " "	
Rüşdî ve leyli ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	60 Latin ve 2'si Rum Katolik 80 Fransız muallimesi vardır şakirdanın 5'i Fransız 12'si Rum Katolik ve 8'i Latin ve 55'i Marunîdir	" " "	" " "	
İbtidâî ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	Ta'biyye-i Devlet-i Aliyye'den 3 rahibe muallimesi şakirdan 25 Rum Ortodoks 95 Marunînbolmak üzere 120 talebesi vardır	" " "	" " "	
İbtidâî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den Marunî ta'ifesinden 3 nefer	" " "	" " "	

	muallim olub şakirdanın 5'i Rum Katolik 9'u Marunî taifesidir			
İbtidaî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biyyet-i Osmaniye'den 1 muallimi 40 nefer şakirdi olub bunların 10'u Rum Katolik ve 9'u Marunî ta'ifesidir	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	Fransa teb'asından Velantin cemaatinden 2 muallimesi ve tabii Devlet-i Aliyye'den 88 nefer şakirdi vardır bunların 8'i Rum Katolik 12'si Rum Ortodoks ve 9'u Marunî taifesidir	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve inasa mahsusdur	Devlet-i Aliyye'den 3 rahibe muallime ile 110nefer şakirdi olub bunlardan 60'ı Rum Ortodoks ve 15 Marunî ve 35 Rum Katolikdir	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biyyet-i Aliyye'den 1'i Rum Ortodoks ve diğeri Rum Katolik 2muallime ile 120 şakirdi olub bunlardan 65'i Rum Ortodoks ve 35'i Rum Katolik ve 20 Mrunî taifesidir	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	Ta'biyyet-i Osmaniye'den ve Latin cemaatinden 2 muallime ile Rum Katolik taifesinden 80 nefer şakirdi vardır	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biyyet-i Devlet-i Aliyye'den ve Latin cemaatinden 1 nefer muallimi ile 40 nefer şakirdi vardır	" " "	" " "	
" " "	2'siFransa teb'asından ve Latin mezhebinden 2'si Marunî taifesinden ve ta'biyyeti Osmaniye'den cem'en 4 nefer muallimi ile 115 nefer şakirdi vardır bunlarında 3'ü Rum Katolik 9'u Marunî taifesindendir			

Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığında Fransa Okulları					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal edilüb edilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Bekezya Karyesinde İslam Mahalatı haricinde Jesuïetelerin temet-i temlikinde	1853	Müessisi Jouseph rahşbleri müdiri Şetran nam rahibdir	Fransa	Ruhsatsızdır
1	Sakiyetü'l-Misk Karyesşnde İslam mahalatı haricinde isticaren	1874	" "	" "	" "
1	Sakiyetü'l-Misk Karyesşnde İslam mahalatı haricinde isticaren	1902	Müessisi Saint Camil rahibeleri müdiri olifyane nam rahibdir	" "	" "
1	Şiyah karyesinde İslam Mahalatı haricinde İsticaren	1901	Müessisi Jouseph rahibleri müdiri Michael nam rahibdir	" "	" "
1	Miskenta Karyesinde İslam Mahalatı haricinde isticaren	1902	Müessisi Frére rahibanı ve müdiri Luis nam rahibdir	" "	" "
1	Hadit Karyesinde İslam Mahalatı haricinde isticaren	1904	" "	" "	" "
1	Kezaü'l-Hadit Karyesinde İslam Mahalatı haricinde isticaren	1861	Müessisi Lazariete rahibeleridir müdiri Şebu rahiblerin tesisidir	" "	" "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurun ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülahazat
Etfal-i inasa mahsusdur	Fransa ta'biyesinden ve rahiblerden 3 muallime ve 20 Rum ve 50'si Marunî olmak vecihiyle ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den bulunmak üzere 70 nefer şakirdi vardır	Bu kabil mekatibdeb değildir	Teftişat ve Maarif Nizamnamesinin 129. Maddesi ahkamı gayr-i caridir	
" " "	Ta'biye-i Osmaniye'den ve Marunî taifesinden 2 muallime ve Marunî taifesinden 90 nefer şakirdi vardır	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve leyli ve etfal-i inasa mahsusdur	Fransız teb'asından ve Latin mezhebinden 4 muallime ve 60'ı Rum Katolik ve 1'i Rum Ortodoks ve 63'ü Marunî olmak üzere 70 nefer talebesi vardır	" " "	" " "	
İbtidaî ve nejhari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den ve Marunî taifesinden 4 muallim ve 143'ü Marunî ve 7'si Rum Katolik olmak üzere 150 talebesi vardır	" " "	" " "	
İbtidaî ve leyli ve etfal-i zükura mahsusdur	2'si ta'biye-i Osmaniye'den ve 4'ü Fransız ve Marunî taifesinden 6 nefer muallim ile 25 nehari ve 15 leyli olmak üzere ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den 40 talebesi vardır	" " "	" " "	
İbtidaî ve nehari ve etfal-i zükura mahsusdur	Ta'biye-i Osmaniye'den ve Marunî taifesi ve Fransız teb'sından 3 muallim ile 80 talebe mevcuttur	" " "	" " "	

İbtidâî ve nehari ve etfal-i inasa mahsusdur	Ta'biye-i Devlet-i Aliyye'den ve Marunî taifesinden 3 muallime ile 40 adet şakirdi vardır	" " "	" " "	
--	---	-------	-------	--

Trabzon Vilayetinde Fransa Okulları ¹²¹					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal edilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Trabzon'un Uzun Sokak Caddesinde ve Hristiyan Mahallesinde ve Frenkleri tesis-i temlikindeki binada	1891	Frére Olibsi	Fransa	Ba'de't-tesis 24 Nisan 1314 tarihinde ruhsatname-i resmiye rabt idilmiştir
1	Trabzon'un Frenk Hisar Mahallesinde Chapusen rahiblerinin temet-i tasrifindeki binada	1268	Marsiya'da vaki' St. Jouseph cemiyeti tarafından tesis idilmiştir müdiresi Souare Denis Marengu	" "	" "
1	" " " " " " " " " "	1267	Müessisi ve müdiri Chapuscen rahibleri	" "	" "
1	Samsun'un Said Bey Mahellesi dahilinde ve kısmen İslam olan cihetinde Frérelerin temet-i temlikinde	1305	Souare Chalifet	" "	" "
1	Samsun'un Said Bey Rum Mahallesinde birbirine mütasil iki hanede temlikten	1298	Müessisi ve müdiri Frére Zemusi ve Mason	" "	" "

¹²¹ BOA,ŞD,2757

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
Rüşdî ve İbtidâî derecesinde 5 sınıfı havi zükura mahsus ve neharidir	14 mualliminin 60'ı Devlet-i Aliyye ve 8'i Fransız teb'sından ve 112 talebesinin 22'si leyli ve mütebakisi neharidir			
Derecesi Rüşdî 5 sınıfı havi ve inasa mahsus ve leyli ve neharidir	Fransa ta'biyesinden 8 muallimesi olub 82 talebatından 58'i Devlet-i Aliyye ve 8'i İtalya ve 10'u Yunan ta'biyetindedirler			
Derecesi İbtidâî ve 1 sınıfı havi zükura mahsusdur	Fransa ta'biyesinden 2 muallimi ve 7'si ta'biye-i Devlet-i Aliyye ve 2'si İtalya ve 3'ü Rus ta'biyesinden cem'an 12 şakirdi vardır			
İdadî ve Rüşdî derecesinde 5 sınıfı havi ve inasa mahsus ve neharidir	Rahibelerden 9 muallimesi olub talebatı 110 neferdir			
İdadî ve Rüşdî 5 sınıfı havi ve inasa mahsus ve neharidir	11 muallimi Fransız ve Ermeni ve Ermeni Katolik olmak üzere 130 nefer talebesi vardır			

Hüdavendigâr Vilayetinde Fransa Okulları ¹²²					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Eskişehir'de Rum Mahallesinde Père Şoguze namında Fransız teb'asından bir zat namına mukayid binada Péres A'ssompioniet Mektebi	1307	Mösyö Père Şoguze	Fransa	Dahiliye Nezareti celilesinde 8 TeşriniEvvel 1318 tarih ve 154 numarolu tahrirâtı mucibdir
1	Eskişehir'de Rum Mahallesinde Père Şoguze namında Fransız teb'asından bir zat namına mukayid binada Péres A'ssompioniet Mektebi	1307	" "	" "	" " " "
1	Uşak'ta Rum Mahallesinde	1315	Rahibe Marinue	" "	Ruhsatsız
1	Bursa'da kısmen Hristiyan olan Hoca Alizade Mahallesinde temlikan	1295	Müessisi A'ssompion Ruhbani Müdür Hafri "Peres Frasan"	" "	
1	" " " " " "	1315	Müessisi A'ssompion Ruhbani müdiresi "Souare Supiruin Porkaro"	" "	
1	Bursa'da Sedbaşı'nda Ermeni Mahallesinde isticaren	1292	Müessisi ve müdürü Mösyö Valinan müdiresi Madame Valinan	Fransız	13 Temmuz 1209

¹²² BOA,ŞD,2757

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurin ve şâkirdanın aded ve tabi'yyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mûlahazat
İbtidâî ve Rüşdî ve leyli ve nehari olup etfal'i zükura mahsusdur	Müdür-i hazır "Péres Sezar" ve müdir-i sani "Pollunar" ile 6 muallimi Fransız ve 1 muallimi Devlet-i Aliyye teb'asından olup 28 leyli ve 72 nehari zükur talebesinin de 5'i Fransız 3'ü İtalya ve 1'i Almanya ve bir kısmı Osmaniye'nin teb'asındandır			
İbtidâî ve Rüşdî ve leyli ve nehari olup etfal-i inasa mahsusduur	Cümlesi Fransız teb'asından olmak üzere Majön de la Freuvasında 1 müdire ile 10 muallimesi ve Osmanlı ve ecnebi ta'biyesinden olmak üzere 10 leyli ve 60 nehari talebarı vardır			
İbtidâî ve Rüşdî derecesinde ve leyli ve nehari olduğu	Fransa teb'asından muallim olarak 8 "Frère"rahibe ile Devlet-i Aliyye ta'biyesinden Hahamcıyan Efendi eminde 1 Türkçe muallimi ve 117 talebesi olduğu			
İbtidâî ve Rüşdî derecesinde ve leyli ve nehari olduğu	Fransa teb'asından muallim olarak 8 "Frère"rahibe ile Devlet-i Aliyye ta'biyesinden Hahamcıyan Efendi eminde 1 Türkçe muallimi ve 117 talebesi olduğu			

İbtida'i ve Rüşdî derecesinde ve leyli ve nehari olub etfal-i zükur ve inasa mahsusdur	Fransa teb'asından 10 muallime bulunmakda olub bundan 220ye baki olan talebesinin 194'ü inas ve 26'sı zükur			
İbtidaî ve Rüşdî derecesinde ve leyli ve nehari olub etfal'i zükur ve inasa mahsusdur	Devlet-i Aliyye teb'asından Çorbacıyan Efendi ile Kiregosyan Hanım Türkçe v Vafyadis Hnaim Fransızca ve Egenos Rumca tedris itmekde olub Mösyö "Domore" ve cümen 135 nefer ve baki olan talebesinden 78'i zükur 57'si inasdır			

Suriye Vilayetinde Fransa Okulları					
123					
1	2	3	4	5	6
Aded-i Mekatib	Mektebin Mevkii	Tarih-i Küşadı	Müessisi ve Müdürü	Tabi'yyeti	Ruhsat istimal idilüb idilmediği ve idilmişse tarihi kâble'l-tesis mi yoksa bâde't-tesis mi olduğu
1	Kerek Sancağı'nın merkezi olan Kerek Kasabasında	1867		Fransa	Ruhsatına istihasl idilmemiştir
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Kerek Sancağı dahilinde Salt Kazasına tabii Nefs-i Salt Kasanbsında	1866		" "	
1	Kerek Sancağında Salt Kazasında tabii Nefs-i Salt Kasabasında	1866		" "	" " "
1	Kerek Sancağında Salt Kazasına tabii Nefs-i Salt Kasabasında	1880		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Kerek Sancağı dahilinde Salt Kazasına tabii (Kahis) Karyesinde	1867		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Kerek Sancağı dahilinde Kazasına tabii (Remamin) Karyesinde	" "		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "

1	Havran Sancağı dahilinde Aclun Kazasına tabii Nefs-i Aclun Kasabasında	1887		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Havran Sancağı dahilinde Aclun Kazasına tabii (Gecre) Karyesinde	1885		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Liva-i mezkur dahilinde Aclun Kazası (Hısn) Karyesinde	" "		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Nabek Kazasına tabii (Yebrud) Karyesinde	1895		" "	" " "
1	" " " " " "	1900		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Baalbek Kazasına tabii (Nefs-ş Baalbek) Kasabası	1870		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Baalbek Kazasına tabii (Re's-i Baalbek) Karyesinde	" "		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Baalbek Kazasına tabii (Elka'a) Karyesinde	" "		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Nefs- i Şam Şehrinde	1872		" "	" " "
1	" " " " " "	" "		" "	" " "
1	Şam Sancağı dahilinde Bekaa Kazasına tabii (Tanail) Karyesinde	1863		" "	" " "
1	Liva-i mezkur dahilinde Nabek Kazasına tabii Nabek Kasabası	" "		" "	" " "

7	8	9	10	11
Mektebin derecesi ve kaç sınıfı havi ve leyli ve nehari mi olduğu	Muâllimin ve memurun ve şâkirdanın aded ve tabiyyet ve milliyeti	Mukaddima Ermeniler tarafından açıldığı halde bilahare Amerika'ya tabiyyet ve milliyetindeki eşhas idaresine geçen ve binaenaleyh Amerika hükümeti tarafından mekâtib-i ecnebiyye adadında himaye edilmek istenilen mekâtib nev'inden olup olmadığı	Teftiş ve muallime şهادetnamelerini tedkik ve tasdik gibi ahkam-ı nizamiyelerin ne suretle kılınmakta olduğu	Mülâhazat
İbtida'î ve etfal-i zükura	Bir muallimi ve 40 talebesi vardır		Maarif nizamnamesinin	

mahsus ve nehari			120. Maddesine riayet olunmadığa idüğü	
İbtida'î ve etfal-i inasa mahsus ve nehari	Bir muallimesi ve 40 talebesi vardır		" " "	
İbtida'î ve etfal-i zükura mahsus ve nehari	2 muallimi ve 80 talebesi vardır		" " "	
İbtida'î ve etfal-i inasa mahsus ve nehari	2 muallimesi ve 70 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallimi ve 65 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallimesi 35 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallimi ve 25 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallimi ve 20 talebesi vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallim ve 20 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallim ve 15 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallimi ve 25 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallimesi ve 20 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallimi ve 25 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallimesi ve 140 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	1 muallimi ve 20 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	1 muallimesi ve 30 talebatı vardır		" " "	
" " zükura " "	3 muallimi ve 220 talebesi vardır		" " "	
" " inasa " "	3 muallimi ve 230 talebatı vardır		" " "	
" " inasa " "	3 muallimesi ve 100 talebatı vardır		" " "	
" " inasa " "	3 muallimesi ve 110 talebatı vardır		" " "	
" " inasa " "	3 muallimesi ve 50 talebatı vardır		" " "	

İbtidâî ve etfal-i zükura mahsus ve leylidir	2 muallimi ve 20 şakirdi vardır		" " "	
" " inasa " neharidir	2 muallimesi 150 talebatı vardır		" " "	
Zükura mahsus Fransız Mektebi			" " "	
İbtidâî ve zükura mahsus ve neharidir			" " "	

SONUÇ

Misyonerlik, çeşitli alanlarda hizmet vererek kendi dini dil ve kültürlerini başka milletlere yerleştirme çabasıdır. Bu idealleri gerçekleştirmek için ise, insanlar üzerinde en büyük etkiyi oluşturacak eğitim kanalını seçmişlerdir.

Misyonerler, sadece dini öğretiler olarak başlattıkları hareketlerine farklı kanallardan yaymaya çalışsalar da kendilerine amaçlarına en hızlı şekilde ulaştıracak ve kurdukları etkiyi köklü yerleştirecek olan eğitimin önemini kısa sürede keşfetmişler ve bu alanda hızlı bir gelişim göstererek Osmanlı topraklarında süratle kurumsallaşmayı başlatmışlardır. Açtıkları kurumların azınlıkların yoğun olduğu ve merkeze uzak olan bölgeler olmasına özen gösteren misyonerler, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda siyasi alanda yaşadıkları zorlukları da kendi lehlerine çevirmekte geç kalmamışlardır. Azınlıklar veya zor koşullar altında bulunan insanların sempatisini kazanmayı da göz ardı etmeyen misyonerler, çalışmaları için ön planda tuttıkları okullar yanında, yetimhane, hastane, eczane vb. kurumlar da açarak kurumsallaşma alanlarını genişletmişlerdir.

İncelenen MF.MGM-6 numaralı defter incelendiğinde Osmanlı toprakları üzerinde en çok kurum açan devletlerden birinin Fransa Devleti olduğu görülmektedir. Bu kurum sadece eğitim alanı ile sınırlı kalmamış, kilise, yetimhane, hastane vb. gibi kurumların var olduğunu da göstermiştir. Belgeler de kurum başında bulunan kişilerin Osmanlı Devleti'nden taleplerine, verdikleri eğitimin kapsamına, eğitimin hangi yaş gurubunu kapsadığına ve kurumların hangi topraklarda hangi tarikatlar tarafından açılmış olduğuna dek detaylı bilgilerin verilmiş olduğu görülmektedir.

Tez, yukarıda verilen defterlerle sınırlı kalınmayarak, BOA'den ulaşılan diğer belgelerle desteklenmiştir. Ekler kısmında da verilen bu belgelerde kurumların ülke-şehir adından hangi mahallede kurulmuş olduğuna kadar bilgilerin var olduğunu, kurumların hangi konular üzerinde yoğunlaştığını ve bu kurumların ruhsat durumunun ne olduğuna kadar birçok konu da bilgi edinilebileceği anlaşılmıştır. Belgeler incelendiğinde birçok sonuca ulaşılmıştır.

Devletlerin kurumlarını kurmaya başladığı ilk dönemlerde izin alınarak kurulmuş olsalar da, zamanla kendilerine sunulan imtiyazları fırsata çevirerek kendi isteklerine uydurarak izin alınmadan da kurum açmışlardır.

Osmanlı topraklarında bulunan Fransız okullarının birçoğunda ruhsat bulunmamaktadır. Bunda Osmanlı-Fransa ilişkilerinin ve Kapitülasyonların oluşturduğu hava ile zamanla dünya siyasetinde çekilmeye başlayan Osmanlı'nın bu kurumları denetleyecek bir alt yapısının olmaması etkili olmuştur. Bu durum 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin yayınlanmasına kadar bu şekilde devam etmişse de, kanunun yayınlanmasından sonra Osmanlı Devleti gerek görevlendirdiği Maarif Nezaretleri aracılığı gerek kurumlarla yapılan yazışmalarla ruhsat durumunun kendilerine bildirilmesi ve gerekli izin şartlarının tamamlanmasını isteyerek bir denetim mekanizması oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak bu istekler devletin içinde bulunduğu zor dönemden kaynaklı olarak ya sonuçlandırılmamış ya da tehditkâr tavırlarla karşılaştığı için konu kapanmıştır.

Eğitim kurumları sadece erkek eğitime önem vermekle kalmamış, ailenin temelini oluşturduğuna inandığı çocuk ve genç kızların eğitime de büyük önem vermişlerdir.

Kurumlarda başlangıçta Müslüman kesim eğitim almamış (alsa da bu çok az miktarda kişi sayısını bulmuş ve gizli tutulmaya çalışılmış), 19. yüzyılda özellikle milliyetçilik akımının da etkisiyle Müslüman kesimde bu kurumlarda eğitim almıştır. Özellikle Orta Doğu'da açılan kurumlarda eğitim alan Arapların üzerindeki misyonerlik faaliyetinin başarısı I. Dünya Savaşı'nda etkisini göstermiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kurumlarda genellikle zengin ailenin çocukları eğitim alıyor olsa da durumu uygun olmayan halkta sınırlı da olsa eğitimden yararlanma fırsatı bulmuştur. Misyonerler bu sayede faaliyetlerini geniş bir kesime ulaştırabilme imkânı bulmuş oluyordu.

Fransız kurumlarının tuttukları Maarif cetvelindeki ders programları incelendiğinde bünyesinde bulunan kişilerin, eğitime ne denli özen gösterdiği de anlaşılmaktadır. Kuruldukları bölgeye göre bir eğitim programı olan bu okullarda en az iki yabancı dil eğitimi verilirken, öğrenciye seçmeli olarak bir yabancı dil daha seçme şansı sunulmaktaydı. Yani bu okulları bitiren bir kimse en az üç dil bilerek mezun olmaktaydı.

Osmanlı Devleti Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve farklı çözüm seçenekleri ile bu kurumları denetim almaya çalışmışsa da, sağlam temellere oturtulmuş bu kurumları bulunduğu şartlarında etkisiyle de denetim altına alamamıştır. Milli Mücadele sonrası Lozan Anlaşması ile Osmanlı Devleti'ni bu kurumların açılmasında en fazla zor durumda bırakan Kapitülasyonlar kaldırılmış olsa da, yabancı okullar 3 Mart 1924

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağı hale getirilerek tek bir kuruma bağlanmış oldu. Bu sayede eğitimdeki iki başlılık da ortadan kaldırılmış oluyordu.

Günümüzde de hala kendini bulmaya çalışan bir eğitim faaliyetimiz bulunmaktadır. Çağın gereklerine uygun şekilde yapılan değişiklikler kendi kültür yapımıza da uygun olarak yapılmalıdır. Kendi kültür politikamızın oluşturulması ve modern okulların varlığı, günümüz yabancı okullara olabilecek eğilimleri de azaltması kapsamında etili olabileceğı sonucuna ulaşılabilir.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV VESİKALARI

BOA, BEO, 2743/205658

BOA,ŞD, 2757

BOA, Y., YEE, 112-6/3,19,20

DVNS.MKTZ.35/1051-28

MF.MGM/ 6

MF.MKT./813-22

KİTAPLAR

Akyüz, Oğuz, *Misyonerlerin Faaliyetleri ve Propaganda Teknikleri*, Neden Kitap, İstanbul, 2007

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yay., İstanbul 1993

Akyüz, Yahya, *Cevdet Paşa'nın Özel Öğretim ve Tanzimat Eğitimine İlişkin Bir Layihası*, OTAM(Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi) Dergisi, C.3, S.3, Ankara, 1992

Alan, Gülbadi, *Amerikan Board Okullarında Yürütülen Misyonerlik Faaliyetleri, İslami Araştırmalar Dergisi*, C.20, S.4, Ankara, 2007

Atalay, Bülent, *Fener Rum Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri*, Tatav., İstanbul, 2001

Bozkurt, Gülnihal, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayr-i Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, TTK Yay., Ankara, 1989

Çetin, Atilla, *II. Abdülhâmid'e Sunulmuş Beyrut Vilâyeti'ndeki Yabancı Okullara Dair Bir Rapor*, Türk Kültürü Dergisi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Sy.253, Yıl:XXII, Ankara 1984

Fesch, Paul, *Abdülhamd'in Son Günlerinde İstanbul*, Sema Ciltevi, İstanbul, 1999
Çev. Erol Üyepazarcı

Haydaroğlu, Polat İlknur, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ocak Yay., Ankara, 1993

Hülagü, M.Metin, Batmaz Ş.,Alan G., **Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid**, C.2, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 2011

İhsanoğlu, Ekmeleddin, **Suriye’de Modern Osmanlı Sağlık Müesseseleri, Hastaneler ve Şam Tıp Fakültesi**, T.T.K Yay., Ankara 1999

Kocabaş, Süleyman, **Türkiye’de Gizli Tarih III, (Misyonerlik ve Misyonerler)**, Vatan Yayınları, İstanbul 2006

Kocabaşoğlu, Uygur, **Tanzimat’ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu Ankara 31 Ekim-3 Kasım 1989**, TTK Basımevi, Ankara, 1994

Kuzgun, Şaban, **Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu**, E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S:1, Kayseri, 1983

Küçük Abdurrahman, **Misyonerlik ve Türkiye, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, TDV Yayınları**, Ankara, 1996

Mutlu, Şamil, **Osmanlı Devleti’nde Misyoner Okullar**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2005

Nebioğlu, Osman, **Bir İmparatorluğun Çöküşü ve Kapitülasyonlar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1986

Özen, Saadet, **Yüz Eli Yılın Tanıdığı Notre Dame de Sion**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2006

Sevinç, Necdet, **Osmanlı’dan Günümüze Misyoner Faaliyetleri; Okullar, Kiliseler ve Yardım Kuruluşları**, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2009

Vahapoğlu, Hidayet, **Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları (Yöntemleri Açısından)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Seri: I, S.A.20, Ankara, 1989

E-KAYNAK

Alan, Gülbadi, Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu’daki Rumlar ve Pontus Meselesi, s.186, bknz: [http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/Sayi_10_09-%20G._Alan\(183-204.syf.\).pdf](http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_10/Sayi_10_09-%20G._Alan(183-204.syf.).pdf)

Akyüz, Yahya, Abdülhamit Devrinde Protestan Okulları İle İlgili Orijinal İki Belge, bknz: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/487/5712.pdf>

Çelik, Kürşat, “Misyonerlerin Suriye’de Sağlık Alanındaki Faaliyetleri ile Şam Tıp Fakültesinin Açılmasına Dair Bir Rapor” International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2570> Number: 29 , p. 139-164, Autumn III 2014

Erdem, Mustafa, http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D138404%5C2004/2004_ERDEMM.pdf

Gündüz, Şinasi, “Misyonerlik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, (Erişim)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/misyonerlik>

Hülagü, Metin, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyoner, Ermeni, Terör ve Amerika Dörtgeninde Türkiye, İslami Araştırmalar, C.20,
S.4<http://www.islamiarastirmalar.com/magazine/tr-osmanlidan-cumhuriyete-misyoner-ermen-i-teror-ve-amerika-dortgeninde-turkiye-28.html?page=archive>

Nizamoğlu, Yüksel, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1859/19550.pdf>

Uyanık, Ercan, Yabancı Okullarda Eğitim Gören Osmanlı’nın Müslüman Çocukları (1865-1908), bkz:
https://www.researchgate.net/publication/316535652_Yabanci_Okullarda_Egitim_Goren_Osmanli'nin_Musluman_Cocuklari_1865-1908

TEZLER

Bolat, Gökhan, MF.MGM 7/39-40 Numaralı Defterleri Transkripsiyonu ve Suriye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Okullar, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006

Erkan, Pınar, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Galata-Şişli Güzergâhındaki Gayrimüslim Cemaat Okulları, Doktora Tezi, İstanbul, 2009

Esenkal, Ebru, Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007

Kızkın, Semra, 19. Yüzyılda Ayıntap’ta Misyonerlik Faaliyetleri ve Kurulan Müesseseler (Eğitim ve Sağlık), Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2006

Şahin, (Akdaş) Canan, 35 Numaralı Mukteza Defteri ve Osmanlı Topraklarında Faaliyet Gösteren Yabancı Okullar, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003

Yaktı, Özlem, 1908-1913 Arası Dönemde Osmanlı Devleti’nde Kurulan Yatılı Okullar ve Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008

Zengül, Erdem, Ankara’daki Protestan Misyonerliği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

mf. m6m.

6/29

(۴)

2

بغداد «تاریخ» لرد عاقله کلبا سافراخان و قزاقان و قزاقان
بغداد «تاریخ» لرد عاقله کلبا و کلبا
طرابلس «تاریخ» لرد عاقله کلبا و کلبا
۱ صفر ۱۲۵۵

فهرست سهارنه اعطای اوله ایچ نوروزی جدولی مورید
ان و قوسین و یاغریه فانه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

ایزید سون
ایزید
ایزید سون

مصوره الفیز و لوت
مطوب
قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

قوسیه کلبه یه حوتی طبع اوله مونسات ایزنه به جدولی بریمیر

دروغیچ منور قوناقون کتبی

ساخت وادی

ساخت پیر لاریست کتبی
سور دشاریه کتبی
فوقه دودونیه قوچه نه فولزی
کیرود و خیاره کتبی

فالاری سور دشاریه کتبی

زیونیک پیر لاریست کتبی
سور دشاریه کتبی

کولیان نقاش (کلیله) سور دشاریه کتبی
کولیان نقاش (بولیچ) سور دشاریه کتبی

فرغی لاریست کتبی

ساخت وادی

ساخت لاریست کتبی
سور دشاریه کتبی

خدا و خوار وادی

سور دشاریه کتبی

mf. m6m.

6/29

سور دوسه ژورنل دوله با- بونه
قره ساله نه

4

قرانیه
سور دوسه ژورنل

سور دوسه ژورنل

سور دوسه ژورنل

رله دوسه
سور دوسه ژورنل

قرانیه دوسه ژورنل

قره - دوله دوسه ژورنل

قره - دوله دوسه ژورنل

سور دوسه ژورنل

قره نه نه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

قرانیه

mf. mem.

6/29

برو ویلنی اسمه بنوا ده سور دوله ساریه . کتبی

فرم قو

اولونه دوله سوریه . کتبی 5
اولونه دوله سوریه . کتبی

پی قو

اولونه دوله سوریه . کتبی
اولونه دوله سوریه . کتبی

بول دره

بنور قوناقو ل . کتبی

سید

سور داریه . کتبی

لازاریه . کتبی

مهری نوی

دومینجه . کتبی

سور دومینجه . کتبی

فره ماریت . کتبی

ایستفاده

قابوسه هیدرلیت قوهره دکتوری

قاضی نوی

فره دوله دومینجه قوهره . هیدرلیت قوهره وکتبی
(وقیه قوناقو نامیه سا اوله) " قوهره " قوهره " نامیه " "

کتبی

لهون ل قوهره اولیای ده اولونه دوله سوریه . کتبی

اماکو قوناقو . کتبی

نایاغبه

اولونه دوله سوریه . نام هیدرلیت

سو اولونه دوله سوریه . کتبی

بول نه

سمه نظاره ده سور اولونه . کتبی

هیدرلیت

اولونه دوله سوریه . کتبی

اسکله

سور داریه . کتبی

فره ماریت . کتبی

ازید : اولوئنه دولوسویونه * کتبی
اولات دولوسویونه * کتبی

قندلی : دلم دودو پتافت * کتبی

کتیوز : قورونور قورونور * کتبی

زوتفولده : آسویونیه * کتبی
اولات دولوسویونه * کتبی

سعه شید : آسویونیت * کتبی

تفهرست : دلم اور دیمه * کتبی

نقاری : فرانسیمه * کتبی
دوسمه دوزفه * کتبی

فهرست شریفه کتبی

فهرست شریفه : فرانسیمه * کتبی
دول دوتیه قوتیه * کتبی
نام هایدکتی
نام سیدیه کتبی
سور دوسمه دوزف دولایا سوره * کتبی

دلم دوسونه * کتبی
سه پیر ده پیر دوسونه * نام صاحب کتبی
فرانسیمه * کتبی
فره دول دوتیه قوتیه * کتبی

بیتا لکم

Franga Separation -
den verken schied
terreinschied

سو- دولیارلر، قونسیون، کتبی

دوله دولتی

دوله
سو- دولیارلر، قونسیون، کتبی
دوله
سو- دولیارلر، قونسیون، کتبی
دوله
سو- دولیارلر، قونسیون، کتبی

دیارلر

دیارلر
سو- قونسیون، کتبی
دیارلر
سو- قونسیون، کتبی
دیارلر
سو- قونسیون، کتبی

معموره القریز دولتی

معموره
سو- قونسیون، کتبی
معموره
سو- قونسیون، کتبی
معموره
سو- قونسیون، کتبی
معموره
سو- قونسیون، کتبی

حلب دولتی

حلب
سو- قونسیون، کتبی

mf. mam.

6/29

6 « سو دولت قاپی » کتی

سرسیم
« پر فایوسه » کتی
« سو دوسه ژوزف دول » ایسونه « کتی

انقره ولایتی

انقره
« فره دوله دوقیم فره نه » کتی

قصر
« ده زوبه » کتی
« دل دوسه ژوزف دولونه » کتی

سجاسی ولایتی

سجاسی
« ده زوبه » کتی

« سو دوسه ژوزف دول » کتی

« ده زوبه » کتی

نقاد
« سو دوله سو بیسونه » کتی

اماسه
« ده زوبه » کتی

« سو دوسه ژوزف دول » کتی

« ده زوبه » کتی

« سو دوله سو بیسونه » کتی

طبرزدنه ولایتی

طبرزدنه
« پر دوله دوقیم فره نه » کتی
« سو دوسه ژوزف دوله یا بیسونه » کتی

ماسونه
« فره مایست دولونه » کتی

« سو دوسه ژوزف دوله یا بیسونه » کتی

ا- خروم ولایتی

ا- خروم
« فره دوله دوقیم فره نه » کتی

پرونده آباد

سور دوا بیه " کتبی
فرد - دولت دوقتیبه فرد بیه " کتبی

فوجیه

سور دوا بیه " کتبی
پیر قاپوسیه " کتبی

آیدیه

سور دوا بیه " کتبی

جزائر مجریه

ردوسی

فرد - دولت دوقتیبه فرد بیه " فردری
افانیا ده - دولت دوقتیبه فرد بیه " والمعلینی

سور فرانسیه " کتبی

سائر

سور روسیه ژوزفه دولت یا بیونه " کتبی

کتب کتبی

مدلی

فرد - مایه " کتبی

الدولتی

الط

سور - ژوزفه " فردری
سور - روسیه ژوزفه دولت یا بیونه " کتبی

آیدیه

لوازیه " کتبی

شقه

سور - تراپیه " تراپیه کتبی

طریقی

پیر قاپوسیه " کتبی

mf. m. 6m

6/29

7
آسیونیست ، مکتبی
فرانس مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی

فرانس مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
آسیونیست دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

آسیونیست ، مکتبی
سور دوله - آسیونیست ، مکتبی

صبره : دو بینه : کتب
: سور دولا یرو : خاسیوه : کتب

بند و دلائی

بند : قوه : فارم : کتب
: سور دو پر : خاسیوه : کتب

بهر دلائی

بهر : دفایم : کتب

بهر دلائی

هدیه : سور : فرانسیم : کتب

طراحی عرب دلائی

طراحی عرب : سور : دوسه : زوزف : دولا : یاریسوه : کتب
: قوه : مایانیه : کتب

احمد رضا قندهار

mf. m6m.

6/29

سو- دولسه ی بل ، بیه کتبی

8

سویج اولیو: نکت کتبی

صو-

سو- فرانسیه ، کتبی
سو- سه ژوزف دوله یاریجونه ، کتبی

صید

سو- سه ژوزف ، کتبی
سو- سه وینه ، کتبی

لارژیه

سو- فرانسیه ، کتبی

قربانیات

سو- فارم ، کتبی

طریقت

سو- فی دوله شایه ، کتبی
سو- دوله دولتیبه قوه یه نه ، برک ایاک کتبی

حیفا

سو- دلم وناطرت ، کتبی
سو- فی دوله شایه ، کتبی
سو- دوله دولتیبه قوه یه نه ، کتبی

عفا

سو- دلم وناطرت ، کتبی

تفاخر

سو- دلم وناطرت ، کتبی

ناصره

سو- دلم وناطرت ، کتبی
سو- سه ژوزف دوله یاریجونه ، کتبی

سو- سه ژوزف ، کتبی

سو- دوله دولتیبه قوه یه نه ، کتبی

سویج دولتی

سویج

سو- دولتیبه ، کتبی
سو- دوله یه زاناسیونه ، بیه کتبی و کتبی

تکلف

سو- دوله یه زاناسیونه ، کتبی

ما- یقین

سو- دولتیبه ، کتبی

سور دوسه ژونډه دولا يا بيو نه ، نام ا هېره غاړه اياي مکتب
 سور دوسه کور دو ژه زو نه ماري ، مکتب

mf. mem.

6/29

9

عیناب : پر - قرنیکه ، مکتب
 کتاب : پر - قرنیکه ، مکتب
 قصاب : پر - قرنیکه ، مکتب
 انصاری : پر - قاپیو ، مکتب
 قوری : پر - قاپیو ، مکتب
 رستم : پر - قرنیکه ، نام ا هېره غاړه مکتب دوسه
 (کچره) پنهان : پر - قرنیکه ، مکتب
 چوک کوی : پر - قرنیکه ، مکتب
 موچونه وری : پر - قرنیکه ، مکتب
 دنگه : پر - قرنیکه ، مکتب
 اکله روه : سور دوسه ژونډه ، کلب اناث مکتب
 سور دوسه ژونډه ، کلب زور مکتب

سور پر ولايت

نام : پر - قرنیکه ، مکتب
 لوايت : مکتب ايشاپه
 لوايت : زور بياي مکتب
 سور دوسه ربه : مکتب
 سور دوسه ربه : اناث بياي مکتب
 ما باغات : مکتب

نيک : پر - ژه ژوب ، زور مکتب
 پر - ژه ژوب ، اناث مکتب
 پر - ژه ژوب ، زور مکتب

برجای کلیسا	ارمن
فرانسه فارسی	"
« فرور »، لره خانه دار الملمه	روسی
لوتیه کلیسا	"
« دسه نیولا »، جول کلیسا	ساقی
« سه ایله در انالورسی »، کلیسا	"
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	قیاموس
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	"
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	سقا لایا
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	"
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	سینه
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	شکر
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	هیزوله
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	"
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	هاسوله
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	ارخوم
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	"
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	اورق
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	ملاطیه
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	مزیک
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	حلب
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	عمیه یاب
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	انطاکیه
« دسه ماری روزامو نیول »، کلیسا	مصر

mf. mcm.

6/29

10

بیروت ولایت

بیروت

سور و شایع

ناجره

فامیله مشرق

ناجره

سالیس و ایتم یمن

ناجره

فره ر و لاد و قتره قوتیه یمن

سور و شایع قشقاخ

سور و شایع

شام

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

فرانسیس و لای

اصلیه بقعه

[illegible][illegible]

تَدْرِيفُ نَامَةُ

[illegible]

معارف عمومی سے جلد ۱

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

حدوث و تفسیر معارف جدیدی

[illegible][illegible]

ردیف	نام کتاب	موضوع	تاریخ	محل	ملاحظات
۱	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۲	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۳	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۴	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۵	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۶	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۷	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۸	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۹	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا
۱۰	تاریخ طبرستان	تاریخ	۱۰۰۰	تبریز	تألیف: میرزا محمد تقی میرزا

[illegible]

[illegible]

ردیف	تاریخ	شرح	ملاحظات
۱	۱۳۰۲	در این سال...	
۲	۱۳۰۳	در این سال...	
۳	۱۳۰۴	در این سال...	
۴	۱۳۰۵	در این سال...	
۵	۱۳۰۶	در این سال...	
۶	۱۳۰۷	در این سال...	
۷	۱۳۰۸	در این سال...	
۸	۱۳۰۹	در این سال...	
۹	۱۳۱۰	در این سال...	
۱۰	۱۳۱۱	در این سال...	
۱۱	۱۳۱۲	در این سال...	
۱۲	۱۳۱۳	در این سال...	
۱۳	۱۳۱۴	در این سال...	
۱۴	۱۳۱۵	در این سال...	
۱۵	۱۳۱۶	در این سال...	
۱۶	۱۳۱۷	در این سال...	
۱۷	۱۳۱۸	در این سال...	
۱۸	۱۳۱۹	در این سال...	
۱۹	۱۳۲۰	در این سال...	
۲۰	۱۳۲۱	در این سال...	
۲۱	۱۳۲۲	در این سال...	
۲۲	۱۳۲۳	در این سال...	
۲۳	۱۳۲۴	در این سال...	
۲۴	۱۳۲۵	در این سال...	
۲۵	۱۳۲۶	در این سال...	
۲۶	۱۳۲۷	در این سال...	
۲۷	۱۳۲۸	در این سال...	
۲۸	۱۳۲۹	در این سال...	
۲۹	۱۳۳۰	در این سال...	
۳۰	۱۳۳۱	در این سال...	
۳۱	۱۳۳۲	در این سال...	

OSMANLI ARŞINI
T.C. İSTANBUL KÜLTÜR VARLIKLARI BAKANLIĞI

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

BEO.002743.205658.000

[illegible]

BEO.002743.205658.006

[illegible]

₺D.02757.00001.001

[illegible]

SD.02757,00001,001

ردیف	توضیحات	تاریخ	محل	شرح	ملاحظات
۱	تاریخ	۱۳۰۲	تهران	تاریخ	تاریخ
۲	تاریخ	۱۳۰۳	تهران	تاریخ	تاریخ
۳	تاریخ	۱۳۰۴	تهران	تاریخ	تاریخ
۴	تاریخ	۱۳۰۵	تهران	تاریخ	تاریخ
۵	تاریخ	۱۳۰۶	تهران	تاریخ	تاریخ
۶	تاریخ	۱۳۰۷	تهران	تاریخ	تاریخ
۷	تاریخ	۱۳۰۸	تهران	تاریخ	تاریخ
۸	تاریخ	۱۳۰۹	تهران	تاریخ	تاریخ
۹	تاریخ	۱۳۱۰	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۰	تاریخ	۱۳۱۱	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۱	تاریخ	۱۳۱۲	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۲	تاریخ	۱۳۱۳	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۳	تاریخ	۱۳۱۴	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۴	تاریخ	۱۳۱۵	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۵	تاریخ	۱۳۱۶	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۶	تاریخ	۱۳۱۷	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۷	تاریخ	۱۳۱۸	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۸	تاریخ	۱۳۱۹	تهران	تاریخ	تاریخ
۱۹	تاریخ	۱۳۲۰	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۰	تاریخ	۱۳۲۱	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۱	تاریخ	۱۳۲۲	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۲	تاریخ	۱۳۲۳	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۳	تاریخ	۱۳۲۴	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۴	تاریخ	۱۳۲۵	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۵	تاریخ	۱۳۲۶	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۶	تاریخ	۱۳۲۷	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۷	تاریخ	۱۳۲۸	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۸	تاریخ	۱۳۲۹	تهران	تاریخ	تاریخ
۲۹	تاریخ	۱۳۳۰	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۰	تاریخ	۱۳۳۱	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۱	تاریخ	۱۳۳۲	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۲	تاریخ	۱۳۳۳	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۳	تاریخ	۱۳۳۴	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۴	تاریخ	۱۳۳۵	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۵	تاریخ	۱۳۳۶	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۶	تاریخ	۱۳۳۷	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۷	تاریخ	۱۳۳۸	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۸	تاریخ	۱۳۳۹	تهران	تاریخ	تاریخ
۳۹	تاریخ	۱۳۴۰	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۰	تاریخ	۱۳۴۱	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۱	تاریخ	۱۳۴۲	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۲	تاریخ	۱۳۴۳	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۳	تاریخ	۱۳۴۴	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۴	تاریخ	۱۳۴۵	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۵	تاریخ	۱۳۴۶	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۶	تاریخ	۱۳۴۷	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۷	تاریخ	۱۳۴۸	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۸	تاریخ	۱۳۴۹	تهران	تاریخ	تاریخ
۴۹	تاریخ	۱۳۵۰	تهران	تاریخ	تاریخ
۵۰	تاریخ	۱۳۵۱	تهران	تاریخ	تاریخ

\$D.02757.00001.001

[illegible]

SD.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

ردیف	تاریخ	شرح	ملاحظات
۱	۱۳۰۲	در این روز...	
۲	۱۳۰۳	در این روز...	
۳	۱۳۰۴	در این روز...	
۴	۱۳۰۵	در این روز...	
۵	۱۳۰۶	در این روز...	
۶	۱۳۰۷	در این روز...	
۷	۱۳۰۸	در این روز...	
۸	۱۳۰۹	در این روز...	
۹	۱۳۱۰	در این روز...	
۱۰	۱۳۱۱	در این روز...	
۱۱	۱۳۱۲	در این روز...	
۱۲	۱۳۱۳	در این روز...	
۱۳	۱۳۱۴	در این روز...	
۱۴	۱۳۱۵	در این روز...	
۱۵	۱۳۱۶	در این روز...	
۱۶	۱۳۱۷	در این روز...	
۱۷	۱۳۱۸	در این روز...	
۱۸	۱۳۱۹	در این روز...	
۱۹	۱۳۲۰	در این روز...	
۲۰	۱۳۲۱	در این روز...	
۲۱	۱۳۲۲	در این روز...	
۲۲	۱۳۲۳	در این روز...	
۲۳	۱۳۲۴	در این روز...	
۲۴	۱۳۲۵	در این روز...	
۲۵	۱۳۲۶	در این روز...	
۲۶	۱۳۲۷	در این روز...	
۲۷	۱۳۲۸	در این روز...	
۲۸	۱۳۲۹	در این روز...	
۲۹	۱۳۳۰	در این روز...	
۳۰	۱۳۳۱	در این روز...	
۳۱	۱۳۳۲	در این روز...	
۳۲	۱۳۳۳	در این روز...	
۳۳	۱۳۳۴	در این روز...	
۳۴	۱۳۳۵	در این روز...	
۳۵	۱۳۳۶	در این روز...	
۳۶	۱۳۳۷	در این روز...	
۳۷	۱۳۳۸	در این روز...	
۳۸	۱۳۳۹	در این روز...	
۳۹	۱۳۴۰	در این روز...	
۴۰	۱۳۴۱	در این روز...	
۴۱	۱۳۴۲	در این روز...	
۴۲	۱۳۴۳	در این روز...	
۴۳	۱۳۴۴	در این روز...	
۴۴	۱۳۴۵	در این روز...	
۴۵	۱۳۴۶	در این روز...	
۴۶	۱۳۴۷	در این روز...	
۴۷	۱۳۴۸	در این روز...	
۴۸	۱۳۴۹	در این روز...	
۴۹	۱۳۵۰	در این روز...	
۵۰	۱۳۵۱	در این روز...	
۵۱	۱۳۵۲	در این روز...	
۵۲	۱۳۵۳	در این روز...	
۵۳	۱۳۵۴	در این روز...	
۵۴	۱۳۵۵	در این روز...	
۵۵	۱۳۵۶	در این روز...	
۵۶	۱۳۵۷	در این روز...	
۵۷	۱۳۵۸	در این روز...	
۵۸	۱۳۵۹	در این روز...	
۵۹	۱۳۶۰	در این روز...	
۶۰	۱۳۶۱	در این روز...	
۶۱	۱۳۶۲	در این روز...	
۶۲	۱۳۶۳	در این روز...	
۶۳	۱۳۶۴	در این روز...	
۶۴	۱۳۶۵	در این روز...	
۶۵	۱۳۶۶	در این روز...	
۶۶	۱۳۶۷	در این روز...	
۶۷	۱۳۶۸	در این روز...	
۶۸	۱۳۶۹	در این روز...	
۶۹	۱۳۷۰	در این روز...	
۷۰	۱۳۷۱	در این روز...	
۷۱	۱۳۷۲	در این روز...	
۷۲	۱۳۷۳	در این روز...	
۷۳	۱۳۷۴	در این روز...	
۷۴	۱۳۷۵	در این روز...	
۷۵	۱۳۷۶	در این روز...	
۷۶	۱۳۷۷	در این روز...	
۷۷	۱۳۷۸	در این روز...	
۷۸	۱۳۷۹	در این روز...	
۷۹	۱۳۸۰	در این روز...	
۸۰	۱۳۸۱	در این روز...	
۸۱	۱۳۸۲	در این روز...	
۸۲	۱۳۸۳	در این روز...	
۸۳	۱۳۸۴	در این روز...	
۸۴	۱۳۸۵	در این روز...	
۸۵	۱۳۸۶	در این روز...	
۸۶	۱۳۸۷	در این روز...	
۸۷	۱۳۸۸	در این روز...	
۸۸	۱۳۸۹	در این روز...	
۸۹	۱۳۹۰	در این روز...	
۹۰	۱۳۹۱	در این روز...	
۹۱	۱۳۹۲	در این روز...	
۹۲	۱۳۹۳	در این روز...	
۹۳	۱۳۹۴	در این روز...	
۹۴	۱۳۹۵	در این روز...	
۹۵	۱۳۹۶	در این روز...	
۹۶	۱۳۹۷	در این روز...	
۹۷	۱۳۹۸	در این روز...	
۹۸	۱۳۹۹	در این روز...	
۹۹	۱۴۰۰	در این روز...	
۱۰۰	۱۴۰۱	در این روز...	

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757,00001,001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D,02757,00001,001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

₺D.02757.00001.001

[illegible]

\$D.02757.00001.001

[illegible]

SD.02757.00001.001

جڑبہ ایہ نہ معاملہ لڑا دینے دی جگہ سے ملتا ہے۔ اور فلاں جگہ سے فلاں لڑکے، اے بھائی (۱) پتھر کا

$\frac{100}{1000000}$

[illegible]